

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД

Бүгэдэ арадай сонин

ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

ДУХЭРИГ

№48 (504)

2006 оной декабриин 7 Четверг

№ 142 (21382)

Үбэлэй эхин шарагшан гахай харын 18 гарагай 5

Буряад Унэн

Үбэлэй наарал хүйтэн хүсэндөө орохо гэж шийдээн мэтэ, Улаан-Удын түмэр замай вокзалай перрон дээр эртэлэн суглархан бидэниие туршажа мэдэбэ. Үглөөнэй 9 саг багаар поездын хүржэ ерээд тогтоходо, улаан хибэс дэлгэгдэж, хүлээгдээн үндэр айлан - Монголой Президент Намбарын Энхбаяр энэбхилээр, Буряадай ниислэлэй газар гэшхэн морилбол даа. Буряад Республикын Президент Л.В.Потапов, Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ А.Г.Лубсанов, Правительствын гэшүүд тэрэниие хани халуунаар угтан абаба. Монгол ороной консульствын хүдэлмэрилэгшэд гүрэнэй толгойлогшые угталгада мүн лэ хабаадалсаба.

дотор түрүү хуури эзэлдэг гээд тэмдэглэе. Н.Энхбаяр Россин Эрдэмэй академиин Сиби-рин таһагай Буряадай эрдэмэй түбэй Монгол хэлэ бэшэг ба соёл, Буддын хургаал болон Түбэдые шэнжэлэлгын институтта (ИМБИТ) зүүн зүгэй гар бэшэгүүдэй сан хүржэ, хоморой шуухаг урданай ном хударнуудаар һонирхон, эрдэмтэдтэй хөөрэдэһэн байна. Монголой Президент ехэ политикада оролсохоһоо урид эрдэм-шэнжэлэлгын, оршуулгын ажал эрхилдэг байгаа бшуу. Монгол, ород, англи хэлэнэй баялиг шэнжэлжэ, дээжэ зохёолнуудыень оршуулхан юм. Оюун ухаанай, зохёохы бэлиг талаантай энэ хүнэй гүнзэгы харгаа бодол, үргэн мэдэсэ гайхал бахархал түрүүлмээр. Монгол делегациин бүридэлдэ олзын хэрэг эрхилэгшэд олон байба. Буряад Республикын Правительствын

МОНГОЛОЙ ПРЕЗИДЕНТ - БУРЯАДАЙ УНИВЕРСИТЕДЭЙ ХҮНДЭТЭ ДОКТОР

Манай республикын дээдэ хургуулинуудай нэгэн болохо Буряадай гүрэнэй университетдэ олон тоото оюутадай, багшанарай, эрдэмтэдэй хабаадалгатайгаар Монголой Президент Н.Энхбаяртай уулзалга үнгэрөө.

БГУ-гай ректор Степан Калмыков хүршэ гүрэнэй хүндэтэ түлөөлэгшэдые халуунаар угтан абажа, хоёр хүршэнэрэй үнинэй анда харилсаанай бата бэхние тэмдэглэе. Мүнөө үедэ манай дээдэ хургуулида буддын, монголой, хитадай хэлэнүүдые регионоведениин таһага үзэнэ. Арба гаран залуу мэргэжэлтэд ерэхэ жэл монгол хэлэнэй багшын, шэнжэлэгшэдэй мэргэжэлтэй болохо байна. Һүүлэй жэлүүдтэ Монголой эрдэмтэд Буряад орондо шэнжэлэлгын хүдэлмэринүүдые ябуулжа, кандидатска хүдэлмэринүүдые, докторско диссертацинуудые хамгаалан байна. Ород, буряад хэлэнүүдые Монголой залуушуул Улаан-Үдэ ержэ үзэнэ.

Монгол гүрэнэд ород хэлэнэй хүгжэлтэдэ Н.Энхбаяртай горитой хубитаяа оруулан тухай БГУ-гай ректор тэмдэглэе. Москвагай Литературна институт дүүргэһэн господин Н.Энхбаяр сэбэр ородоор харилсана. Гадна Президент олон номуудые англи хэлэнһээ оршуулан байна. 1980-яад оноор Гандан дасанда буддын шажанай хургаал үзэжэ гараһан юм. Философин, буддын шажанай, монголой заншалта соёлой ба хэлэ бэшэгтэй шэнжэлгэдэ горитой хубитаяа орууланайн түлөө ректор С.В.Калмыков баяр ёһололой оршон байдалда Н.Энхбаяртай Буряадай гүрэнэй университетдэй Хүндэтэ докторой нэрэ зэргэ олгуулаа. Энэ баяртай ушараар БГУ-гай 3-дахи курсын монгол хэлэнэй таһагай оюутан Анна Реховская Монголой Президентые амаршалжа, «Танай нэгэтэ хэлэнэн «аха захатанай сэсэн хургаал, эрдэм бэлигтэй дүршэл гэгээ сэнтэй» гэхэн үгэнүүд маанадта ехэ хайшаагдана» гэжэ мэдүүлэе. Анна холын айлашадтаа монгол дуу бэлэглэжэ, халуун альга ташаганда хүртөө.

- Росси гүрэнээр манай албан ёһоной уулзалганууд Буряад оронһоо эхилһэниинь тон лэ хайшаалтай, - гэжэ Н.Энхбаяр хэлэе. - Манай хоорондох хилэ бидэниие хахасуулна бэшэ, харин нэгдүүлнэ. Минии эсэгэ - халх монгол, эжым - буряад. Тиймэһээ багаһа монгол угсаатанай дуунууд, шүлэгүүд зүрхэ сэдхэлдэм хадуудаа. Буряад ороной арад зонтой эгээл дүтын, түрэл гаралай харилсаатайбди. Уни урда саһнаа эхилжэ, мүнөөшье болотор элинсэг хулинсагаймнай, манай хуби заяан эндэ ажаһуудаг зонтой нягта холбоотой.

Үнэхөөрөөл, дүтын зоной харилсаатай оршон байдалда энэ уулзалга үнгэржэ, сугларагшадтай сэдхэлдэ баяртай байгаа.

Президент Н.Энхбаяр монгол хэлэ, соёл ба хэлэ бэшэг шудалха зорилготой Буряадай оюутадые дэмжэхэ, тэдэнэртэ гүрэнэй зүгһөө туһаламжа үзүүлхэ тухайгаа мэдүүлэе. «Мүнөө сагта эрдэм бэлигтэй, хүбэлгэн түргэн харгаа бодолтой мэргэжэлтэд тон хэрэгтэй», - гэжэ Президент онсолон тэмдэглэе.

Монголой Президентын олон тоото оршуулагданан номуудай нэгэн Ричард Бахай «Чайка по имени Джонатан Ливингстон» болоно. Уран зохёолой гол герой - сахали шубуунай дүрэдэ ади, гансашье хурдаар ниидэхэ бэшэ, оюун бодолойноо ханаа тэгшэлэн, бусадһаа түргэн хурдаар бодомжолжо нураха тухай Н.Энхбаяр хэлэе.

Энэ уулзалгын түгэсхэлдэ залаар дүүрэн байһан оюутад, багшанар уласхоорондын «Гаудеамус» оюутадай гимн хамтаараа гүйсэхдэхбэ.

Үдэшэ орой Монголой айлашад Буряадай академическэ драмын театр айлшалаа.

Ешигма ЦЫБЕНОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Буряадай гүрэнэй университетдэ. Р.Н.БАЗАРОВАЙ фото.

МОНГОЛОЙ ПРЕЗИДЕНТ БУРЯАД ОРОНДО

Удаань айлашад Илалтын хүшөөдэ хүржэ, Президент Н.Энхбаяр түрүүтэй монгол делегаци Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуусхэ дайнда баатарай үхэлөөр унаһан танай сэрэгшэдэй наггин дурасхаалье хүндэлэн ёһолбо. Хасан нуурай, Халхын-Голой байлдаануудай дүлэн соогуур, Гоби, Хингание нэтэлхэ үедөө совет болон монгол сэрэгшэдэй анда нүхэд ёһоной хани харилсаан бэхийн хатуужаһан түүхэтэй.

Хоёр гүрэнүүдэй холбоо барисаан тогтууртай, үндэр хэмжээнэй юм. Президент В.В.Путинтай урилгаар Москва эрхэдэ, Монгол ороной толгойлогшо зуураа Буряад Республиканданай нэгэ үдэрөөр тогтобо гэшэ. Худалдаа наймаанай - экономика, соёлой талаар харилсаа холбоо улам бэхийжүүлхэ тухай Л.В.Потапов Н.Энхбаяртай уулзаха үедөө хөөрэдэһэн байна. Хүршэ ороноудай хилэ гаталалгын Ханх-Мон гэхэн газарые түхээрэн бэлдэхэ, мүн 2008 онһоо хоёр гүрэнэй хоорондо визэгүйгөөр ябалсаха тухай зүбшэн хэлсэе. Алишье талада аша туһатайгаар харилсаабди гээд тэдэнэр хөөрэдэһэнэйгөө эсэстэ журналистнуудта мэдүүлбэ. Монгол-Россин хоёр талын харилсаанууд тухай асуудалда харюусахадаа, Президент Н.Энхбаяр тэдэнэй эршэ хүсэтэйгөөр хүгжэжэ байһые тэмдэглэбэ. Россин Федерациин субъектүүдэй холбоо барисаа бэхийжүүлгэ хадаа илангаяа шуухаа уда ханартай гэбэ. Хамтын предпритинуудые байгуулахда, сугтаа хэрэг эрхилхэдэ ашаг олзотой. Жэшээлхэдэ, буряад нүхэдтэйгөө гэр байра барилгын хамтын предпритинуудые байгуулжа, «40000 гэр» гэхэн Програма Монголодо бэлдүүлхэ аргатайбди. Эрдэм хуралсалай, соёлой халбаринуудта хоёр талын аша үрэтэй харилсаан тогтоошье наа, улам үргэдэхэ эрилтэ табигдана гээд Монголой Президент онсолло.

МОНЦАМЭ агентствын сэтгүүлшэд Л.В.Потаповһаа хоёр талын харилсаа холбоонууд саашадаа яагаад хүгжэхэб гэжэ асууба. Буряад Республикын Президент экономика болон соёлой талаар харилсаа холбоо хүгжөөхэ шэглэлнүүд тухай ади һанамжатай байһанаа мэдүүлбэ. Манай республика барилгын материалнуудые, гэр байрын бэлэн комплектнуудые Монгол орондо А радхаха, харюудань Монголоо асарагданан мал мяханай комбинадуудта орохо юм. Гадна Байгал далайн үмэнэ аяншалгын - рекреационно зоно хүгжөөлгэдэ монгол талаһаа мүнгэн һомололто (инвестици) ороо наа, ехэл һайн гээд тэрэ тэмдэглэбэ.

Нэгэ үдэрэй туршада Монголой толгойлогшо үйлэдбэрийн хэдэн газараар ябаа, хани халуун уулзалганууд үнгэрөө. Жэшээлбэл, нээмэл акционернэ бүлгэм «Улаан-Удын макаронной фабрика» («Макбур») ошохо харгаа. Энэ фабрика нара бүхэндэ 10 вагон макарон болон нэгдэхэ сортын талха Монголодо эльгээдэг байна. Макароной зүйлнүүдые Монголодо худалдаха талаар манай «Макбур» Росси

зүблэдэг танхим соо хоёр хүршэ ороной олзын хэрэг эрхилэгшэдэй уулзалга үнгэрбэ. Уулзалгын дүнгөөр республикымнай «Макбур» фабрика монгол «Хунс Тээвэр» компанитай хэлсээ баталаа. Хэлсээнэй ёһоор 2007 оной декабриин 31 хүрэтэр «Улаан-Удын макаронной фабрика» хүршэ гүрэнэд 1 миллион доллар хомжээнэй продукция эльгээхэ юм.

- «Хунс Тээвэр» компанитай найман жэл сүт хүдэлнэбди. Жэл бүри 30 процентээр ехэ продукция Монголодо ябууддагбди. Росси дотор эрхим гэжэ тоологдодог манай макаронной зүйлнүүдые хүршэнэр-найшье үндэрөөр сэгнэнэ, энэнь бахархамаар, - гэжэ «Макбуртай» генеральна директортэй орлогшо А.М.Кошелев хэлэбэ.

Эдэс хоолой зүйлнүүдые оптоор наймаалдаг «Хунс Тээвэр» компаниин генеральна директор Мүнх Очир үгэ хэлэхэдэ, улаан-үдынхидэй продукцияда Монголодо зон дуратай, үнгэрһэн жэлнүүдтэй шанарай талаар дутуу дунданууд тухай нэгэтэшье үгэ дууддаггүй гээд тэмдэглэһэн байна.

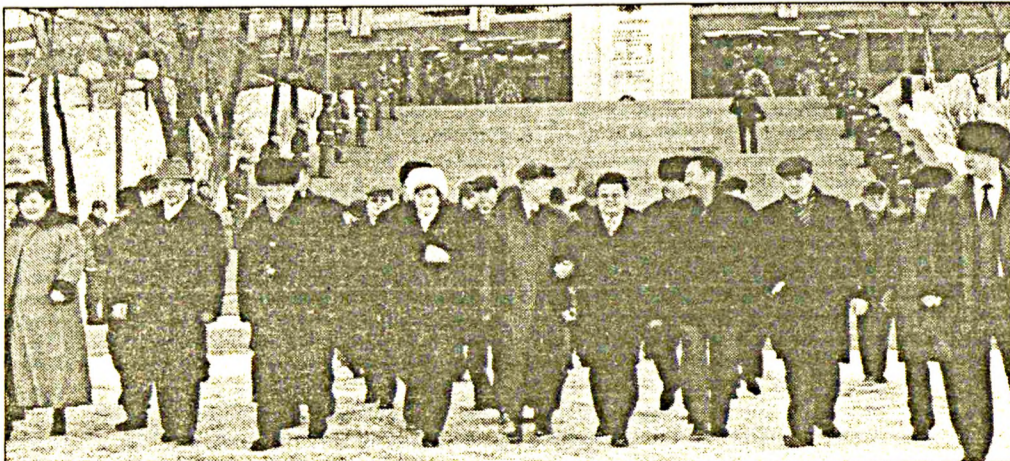
Уулзалгын үедэ «Байгал» гэхэн аяншалгын - рекреационно тусхай экономика зона танилсалга үнгэрөө. Республикын экономика хүгжэлтын болон гадаадын харилсаануудай министр Т.Г.Думнова Байгал шадар уласхоорондын аяншалгын түб байгуулха талаар хэдгэжэ байһан ажал тухай хөөрбэ. Эгээн дүтын монгол хүршэнэр энэ ехэ холын харгаа зорилготой хэрэгтэмнай хам оролсожо, монгол олзо эрхилэгшэд инвесторнүүд болохо гээд найдажа байһанаа тэрэ мэдүүлбэ. Баруун зүгтэй ороноудай бизнесменүүд Байгал шадарай тусхай экономика зона байгуулгада мүнгэ һомолхо хүсэлтэй байһанаа мэдүүлжэ эхилэе гээд министр онсолон тэмдэглэбэ.

«Титан» компаниин наймаанай таһагай начальник А.С.Казанцева монгол бизнесменүүдтэй харилсаа холбоон тухай хөөрбэ. 2005 ондо «Титан» Улаан-Баатарта өөрын түлөөлэгэ нээгэе, 32 хэлсээ баталаа, 500 парти эд бараа Монгол руу эльгээгэе.

Монголой Үндэһэн Худалдаа наймаанай-промышленна палатын генеральна секретарь Энэбиш Оюунтэгш Буряад орондо тон аша туһатай уулзалгануудые эмхидхэһэнэй түлөө баяр баясхан хүргэбэ. Буряад Республикын Худалдаа наймаанай - промышленна палататай тон нягта холбоотойбди, дүрбэн жэлэй туршада хэлсээнэй ёһоор харилсан хүдэлнэбди гэбэ. Хоёр ороной бизнес дэмжэхэ талаар ажалаа саашадаа улам хүгжөөн бэхийжүүлхэ зорилготой байһанаа тэмдэглэе.

Монгол «Бэрэн групп», «А-С», «Атар-Өргөө» фирмэнүүдэй түлөөлэгшэд Улаан-Удын «Титан» компани ошохо харгаа. «Улаан-Удэстальмост» предпритиин ажалтай. «Транс-Сэргэлт», «Атай Голд» компанинуудай бизнесменүүд танилсаа. «Гоби», «Эцио Форадори» фирмэнүүдэй мэргэжэлтэд «Централный» универмагай ажалаар һонирхобди. Монголой «Хаан», «Анод банк» гэгшэдэй банкирнууд буряад коллегинүүдтэйгээ уулзаһан байна. Хүдөө ажахы эрхилдэг, мяха буйлууддаг, наймаалдаг Улаан-Баатарай компанинуудай түлөөлэгшэд «Бурятмясопром» бүлгэмэй ажалай дүй дүршэлтэй танилсаба.

Т.САМБЯЛОВА.

Декабриин 3 - Бүхэдэлхэйн эрэмдэг бэетэй зоной үдэр

Байгша оной декабриин 3-да Бүхэдэлхэйн эрэмдэг бэетэй зоной үдэр тэмдэглэгдэб. Энэ үдэртэ дашарамдуулан, Буряад Республикын Президент А.В. ПОТАПОВ Буряадай Правительствын гэшүүдтэй эдиршүүдэй реабилитационно түб, эрэмдэг бэетэй зондо баригдаһан тусхай гэр, мүн ветерануудай республиканска госпиталь хүрэнэ байна.

ЭМШЭЛЭГШЭДЭЙ ХАРУУҮАН ДОРО

Үхибүүдэй реабилитационно түб мүнөө жэлэй хабар ашагалгада тушаагдһан юм. Тийн 56 үхибүүн эндэ бээ эмнүүлжэ эхилээ нэн. Церебральна параличта абтагдһан, нервнэ үбшэндэ дайрагдһан үхибүүд гол түлэб эндэ аргалуула.

Эрэмдэг бэетэйшүүлэй үдэрэй урда тээ энэ түбэй үшөө нэгэ байшан ашагалгада тушаагдаба. Тийгэжэ эндэ нэмэлтэ 48 нуури гараа. 18-21 үдэрэй туршада ганса бэе муутай үхибүүдшье бэшэ, мүн

үринэрөө харууһалжа байһан эжынэр баһал бээ аргалуулха аргатай болоо.

Прибайкалин аймагай Татаурово нууринай ажаһуутша Е.В.Соболевагай хэлэлээр, тэрэ ДЦП үбшэнтэй 14 наһатай хүбүүнтээ энэ түб түрүүшынхэ ерээ. Урда тээн хэдэн дахин Новокижингинск ошоһон байна. Тийгэжэ хоёр эмнэлгын газарнуудыг зэргэсүүлэн ажаглахадаа, хэлээ: «Эндэ манай үбшэнэй шгэлээр тусхай мэргэжлэй врачнууд олон. Дулаанай, физио-эмнэлгын хажуугаар эм домтой эмшэлгэ гарахадаа, хүбүүнэй бэсын энхэ элүүр элээр хайжарна», - гэжэ тэмдэглээ.

Зуу гаран үхибүүд аргалуулхын хажуугаар бэе бэетээ танилсажа наадахадаа, урма зоригтойшье, хүхиутэйгээр сагаа үнгэргэдэг болоно.

ШЭНЭ ГЭР ТОЛЛОГДОБО

Ниислэл хотын 40-дэхи кварталда эрэмдэг бэетэй зондо тааруулжа баригдһан тусхай гэр тухай хүн зон дуулаа ёһотой. Эдэ үдэрнүүдтэ үнинэй хүлээгдэһэн баярта үйлэ хэрэг боложо, дүрбэн - хотын, юһэн хүдөөгэй гэр бүлэнүүд болбосон түхэлэй шэнэ гэртэ оробо.

Дүрбэн дабхар гэр соо эрэмдэг бэетэй зондо таарама байдал зохёогдонхой. Үргэн үүдэнүүдтэй гэрнүүд соо таһагуудын уужам, балкон томо зай эзлэн, ванна таһагай түхээрлэгнүүд тусхай аргаар баригдажа зохёогдонхой, гэшүүр гэжэ үгы, гансал

ХАСУУРИ ХЭДЫТЭБ?

Улаан-Үдын хотын соведэй ээлжэтэ сессидэ ерэхэ жэлэй коммунальна туһа хангамжануудай тарифууд тухай хэлсэгдэб.

«Буряадай генераци» гэхэн эмхин ОАО «ТГК - 14» филиалай директор Евгений Коркиной хэлэхээр, халуун уһанай сэн хотынхидта үнөөхил зандаа үлэхэ. Харин хотын предприятинуудта болон эмхинүүдтэ халуун уһанай түлөө түлбэринь нэгэ бага бодобо. Ерэхэ жэлэй январин 1 - нээ нэгэ кубическа метрэй түлөө түлбэринь (налогтой хамта) 13,03 түхэриг болоно.

МУП «Водоканал» хүйтэн уһанай тариф оруулба, нэгэ кубометрэй сэн 6,91 түхэригтэ. МУ «Хотын лесхоз» эмхин туһа хангамжануудай тарифууд

пандусууд баригданхай, - гэжэ Улаан-Үдын хүн зоние социальна талаар хангалгын түбэй директор Г.И.Николаева хэлэнэ.

Нэгдэхэ дабхарта диспетчерскэ таһаг байгуулагданхай. Тийгэжэ ямар нэгэ аюулта ушарай гү, алишье наа, туһаламжын хэрэгтэй болобол, ажаһуугшад диспетчерскэ руу хонходохо, дохёо дуулгаха аргатай.

Ерэхэ жэл гэрэй удаадахи гурбан гэр ашагалгада тушаагдажа, болбосон түхэлэй 80 шэнэ гэр эзэдтэй болохо ёһотой. Эрэмдэг бэетэй зондо таарууһан тусхай барилгын гэрнүүд Росси дотор үсөөн - хоёр-гурба. Буряад орондо иимэ түхэлэй гэр баригдажа, эзэдтэй болоһониинь ехэ баяртай. Гэбэшье мүнөө оло дахин хэлэгдэдэг Улаан-Үдын Ермаковскиин нэрэмжэтэ гудамжаар оршодог наһажаал зоной гэртэ адли, ерээдүй сагта энэ гэрэй түлөө зүрилдөөтэ асуудалнуудай гарахагуйн тула Буряад Республикын Хүн зоние социальна талаар хамгаалгын министрствэдэ шанга эрилтэтэй гурим байгуулжа, тусхай гэрэй ёһо гуримые сахиха тухай Президент А.В.Потапов онсолон тэмдэглээ.

САГАЙ ЭРИЛТЭЭР ТААРУУ БАЙДАЛДА

Республиканска ветерануудай госпиталь һүүлэй жэлэй туршада нэһлээн шэнэ хэдэгдэжэ, ёһотойл сагай эрилтээр байра байдалаа зохёогоо. һауруу уужам коридорнууд, таһагууд соо дулаан, шэнэ түхээрлэгнүүд табигданхай.

Федеральна, республиканска бюджетдээ 11 миллион түхэриг һомологдожо, энэ ехэ заһабарилгын хүдэлмэри хэгдээ. Хирургическа, реанимационно шэнэ таһагууд нээгдээ, гурбан дабхар залгалаа баригдажа, АФК-гай, барокамерын таһагууд нээгдээ.

Шуһа сэбэрлэдэг, алергийн үбшэнэй, хорлогдон шалтаганаие элирүүдэг шэнэ аппарат хэрэглэжэ, һара тухай хүдэлжэ байнабди. Үдэрэй 5-6 хүниие шалгаха аргатай болообди. Урда тээн 2-3 хүнэй бэе үдэртөө үзэдэг байгаабди, - гэжэ эфферентнэ эмшэлэлгын аргануудай

кабинедые даагша врач Ж.А.Аюшиев хөөрэнэ. Заһабарилгын ажаалай һүүлээр залгалаа байшан баригдажа, ветерануудай госпиталь газра зосоогүй нилээд гоё, таатай болоо. Наһажаал зондоо, үнэхөөрөөл, эндэ анхарал хандуулжа, энэрхы сэдхэлтэй эмшэд хүдэлнэ.

Хахад үдэрэй туршада эдэ гурбан социальна объектнүүдэй байра байдалые хаража, Буряадай Президент А.В.Потапов «Манай Правительство экономикын хэды хүндэ байдалда оробошье, социальна талаар хамгаалгын объектнүүдыг орхёо, хаяа үгыбди» гэжэ тэмдэглээ. Һүүлэй үедэ бүхы тээ барилга хүгжэжэ, энэ талаар ветеранууд, эрэмдэг бэетэйшүүл, үхибүүд зохид тааруу байдалтай болохо гэжэ найдуулагдаа.

Ешигма ЦЫБЕНОВА. ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Хүүгэдэй реабилитационно түбтэ; эрэмдэг бэетэй зоной тусхай гэр; ветерануудай госпитальдо. Р.-Н.БАЗАРОВАЙ фото.

шэнэжэжэб. Шэнэ жэлые шэмэглэхэ хасуури 1 метрһээ 3 метр хүрэтэр 173 түхэригтэ болохо, 3-һаа 5 метр хүрэтэрын - 244 түхэригтэ, 5 метрһээ дээшээ - 620 түхэриг. Түлээ залһа бэлдэлгэ нэгэ кубометрын 376 түхэриг. Тийн түлээ бэлдэлгын билет 206 түхэригээр абажа болоно.

МАЛ ҮДХЭЛГЭ ТУХАЙ

«Буряад нюотагтаа адууһа малаа, хониодо үдхэхэ хэрэгтэй», - гэжэ БГУ-гай профессор, биологийн эрдэмэй доктор Б.Б.Намзалов хаяхан үнгэрһэн эрдэмэй-методологическа семинарта хэлэбэ.

Тэрэ гурбан жэлэй туршада Россиин үндэһэтэй эрдэмэй фондтой хамта ажаллана, тус ажалынгаа дүнгүүдээр Сибирийн хадата газарта ажаһууһан зоной байгаалин комплекс-

нуудые заншалта хэрэглэлын энциклопеди бүтээгдэхэ юм. Тийн ерэхэ жэлдэ байгаалин комплекснуудые заншалта хэрэглэлын шийдхэгдээгүй асуудалнуудаар Уласхоорондын конференци Улаан-Үдэдэ үнгэргэдэхөөр хараалагдана. Мүнөө дээрээ энэ асуудал тон шухала болонхой гээд тэмдэглээ.

Биологийн эрдэмэй кандидат С.А.Холбоева Ахын аймагай байгаалин комплекснуудые хэрэглэлгэ тухай хөөржэ үгэбэ. Биологийн эрдэмэй доктор В.А.Тайшин заншалта мал үдхэлгэ тухай элидхэл хэбэ.

Семинарта БГСХА-һаа, БГУ-гай биолого-географическа факультетэй ботаникын, зоологийн, экономическа болон физическэ географин кафедраниудһаа, байгаали хэрэглэлын Байгалай институтһаа хүдэлмэрилэгшэд хабаадаба. Янжма ЖАПОВА.

РОССИ МОНГОЛОЙ

ХАРИЛСААН БЭХИЖЭНЭЭР

Зүүн Сибирийн болон Монгол ороной соёлыг хүгжөөхэ талаар хөөрэлдөөн Улаан-Үдэдэ болоһон уласхоорондын эрдэмэй-практическа хуралдаан дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ.

«Гурбан үдэрэй туршада Россиин соёл болон искусствын түрүү ажаябуулагшад тус халбарин эгээл орёо, бэрхшээлтэ асуудалнууд дээрэ тогтоһон байна. Монгол Росси гүрэнүүдэй хоорондо мүнөө ехэ дүтэ харилсаан тогтонхой. Эндэ гол түлэб Буряад Республикые тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Тиймэһээ гансал экономикодо бэшэ, мүн соёлдошье тусхай анхарал хандуулагдана гээшэ. «Хэдэн жэлэй туршада бэхижэһэн соёлой талаар харилсаанай дүй дүршэлөө орхингүй, харин саашадан хүгжөөхэ гээшэ мүнөө сагта эгээн түрүүшын зорилго болоно бшуу», - гэжэ соёлой академин ректор Раиса Пшеничникова тэмдэглэнэ. Мүнөө Буряада нилээн олон монгол оюутад һурадаг. Теэд энэһишье шухала бэшэ, зүгөөр түрүүшээр Росси, тодорхойбол, Буряад оронтой хэтын хэтэдэ хүршөөр ажаһууһанаа мартахагүй, мүн түүхээ орхиогүй гээд оюутад ойлгодо ёһотой гэжэ Монголой университетэй ректор Цэдэв онсолоо.

Конференциин түгэсхэлдэ Росси Монгол гүрэнүүдэй хоёр дээдэ һургуулинуудай хоорондо тусхай хэлсэн баталагдаа. Тийн Монголой тала удаадахи залуушуулай форум түрэл нюотагайнгаа дэбисхэр дээрэ үнгэргэхые дурадһан байна.

БУРКООПСОЮЗ МАГТААЛДА ХҮРТЭВЭ

Россиин эд хэрэглэгшэдэй кооперациин байгуулагдаһаар 175 жэлэй ойн баяр эдэ үдэрнүүдтэ тэмдэглэгдэжэ байна. Энэ ой хадаа Буркоопсоюзда илангаа удаха шанартай.

Ушар юуб гэхэдэ, эд хэрэглэгшэдэй холбоо байгуулагдаманай республика сум оролсоһон түүхэтэй. Үшөө 19-дэхи зуун жэлдэ декабристууд Байгалай үмэнэ түрүүшын артель байгуулан юм гэжэ түүхын баримтанууд гэршэнэ. Эд хэрэглэгшэдэй кооперациин тэбхэр ойдо зориулагдаһан тусхай суглаан үнгэрөө.

Россиин эд хэрэглэгшэдэй бүридэлдэ дүн хамта 8 миллион үлүүтэй зон тоологдодог. Тийн эгээл томо тус эмхи хадаа гүрэн түрынгөө экономикын тогтууритай байхын тула сэхэ нүлөөлнэ гэжэ тэмдэглэлтэй. Тийхэдэ Буряадай холбоондо 66 мянгаад пайшигүүд бүридхэгдэнхэй. 90-ээд онуудай хубилган шэнэхэлгын үеэр Буркоопсоюз байгуулаһаа алдангүй, дэлгүүрэй харилсаанда шэлжэн орожо шадһан байна. Мүнөө тус холбоон республикын 35 эмхи нэгдүүдэн ажалаа эрхилэнэ.

Буряадай эд хэрэглэгшэдэй кооперациин ойн баярай ёһолодо

олон айлшад буужа ерэнэ байна. Республикын Президент Леонид Потапов амаршалгынгаа үгэ соо Буркоопсоюзтай Правительствын ехэ нягта холбоотойгоор ажалладагыг тэмдэглээд, аша үрэтэй үүргынь онсолоо. Тийхэдэ мүнөө бээлүүлэгдэжэ байһан хүдөө ажахын Үндэһэн проектын амжалтатайгаар үнгэргэлгэдэ эд хэрэглэгшэдэй коопераци ехэ нүлөөтэй гэжэ Буряадахи федеральна ахмад инспектор Борис Данилов хэлээ.

2006 ондо энээнине гэршэлжэ, Буряадай холбоон Россиин экономикын хүгжэлтын удамаршан гэжэ нэрлэгдэһэн байна. Тийгэжэ республикын Президент энэ дипломынь барюулахада, түрэл нюотагайнгаа хүгжэн халбархын тула үшөө хэээр оролдохынь хүсэбэ. Буряадай эд хэрэглэгшэдэй холбооной саанхан түсэбүүдшье олон. Нэн түрүүн хүдөөтэй үйлдэ бэрлэгшэдэй хотын эмхинүүдтэй харилсаа бэхийүүлгэ болно. Энэ талаар Буркоопсоюз үни мартагдажа эхилһэн харилсаа холбоогоо бусадһаа түрүүн нэргэжэ захалаа. Тийн мүнөө Россиин бусад регионуудай кооперацинууд Буряадай дүй дүршэлыг хэрэглэжэ байһанхай гэжэ тэмдэглэлтэй.

ЗАНШАЛТА БРИФИНГ

Долоон хоной эхээр Буряадай Правительствда эмхидхэгдэдэг заншалта брифингдэ Физкультура болон спортын талаар республиканска агентствын хүтэбэрлэгшэ Владислав Бумбошкин өөрингөө халбарин талаһаа нигэжэ тоособо.

Байгша 2006 он Буряадай спортын түүхэдэ өөрын тодорхой нуури эзэлхээр дамжаггүй. Юун бэ гэхэдэ, байгша ондо манай республикын дэбисхэр дээрэ элдэб хэмжээнэй, бүхэроссинше, уласхоорондыншыг мэрьсөөнүүд үнгэрөө. Түнхэнэй Аршан тосхондо болоһон «Корни-2006» гэхэн наадануудһаа эхилээд, бүхэдэлхэйн буряад-монголшуудай «Алтарган» һайндэрыг түрэл республиканхай хүндэмүүшэ зангаараа хүлээн абаа бшуу. Тус хэмжээнүүдэй уржа доро соносхогдон эрын гурбан нааданай дүнгүүдээр Буряадаймнай тамиршад нилээд дээгүүр нуури эзэлхын хажуугаар, спортын бусадшыг зүйлнүүдээр амжаала туйлана. Владислав Матвеевич хэлэхээр, байгша оной эхинһээ манай тамиршад Европын болон дэлхэйн чемпионатуудта хабаадажа, аяар 58 медальда хүртэжэ шадһаа. Мэргэжэнги спортсменуудые хоридог залуудай, мүн эдир тамиршадые хүмүүжүүдэг һургуулинуудай материалын бааза хүгжөөгөөгүй һаа, иимэ һайн дүнгүүдэй туйлагдахагуйн мэдээжэ. «Эгээл тиймэһээ спортын талаар эмхи зургаануудай материалын-техническэ үндэһэ нуури хүгжөөхын тула, Буряадай Правительствашье, Физкультура болон спортын талаар республиканска агентствышье аргагүй ехэ ажал ябуула», - гэжэ Владислав Бумбошкин тэмдэглээ.

Леонид ДАМБАЕВ

РОССИ ДОТОР ЭГЭЭЛ ЭРХИМУУД

Буряадай агропромышленна комплексын финансистууд «Эрхим бухгалтер» гэхэн Бүхэроссин конкурсдо түрүү нуури эзэлээ.

«Агропромышленна комплексын эрхим бухгалтер» гэхэн Бүхэроссин конкурс жэл бүри эмхидхэгдэдэг юм. Конкурс гурбан шатаһаа бүридэнэ. Тус хэмжээ ябуулга үнгэргэхын тула Буряад Республикын Хүдөө ажахын болон эдэ хоолой министрствэдэ Мүнгэн хангай болон тоосоонуудай управлений начальник - министрствын ахмад бухгалтер Евдокия Матвеевна Бокова түрүүтэй конкурсно комисси тогтоогдонхой.

Хоёр шатын туршада абаһан баллнуудай болон анкетэнүүдэй дүнгүүдээр 17 регионһоо 122

хабаадагша гурбадахи шатада хүрөө. Тэдэнэй дундаһаа зургаан илагша болон юһэн лауреат, тэрэ тоодо манай республикаһаа нэгэ илагша болон хоёр лауреат шалгаржа гараа.

«Улаан-Үдын шубуунай фабрика» ОАО-гой ахмад бухгалтерай оролшо Тимофеева Любовь Андреевна гурбадахи нуури эзэлээ.

Конкурснын лауреадууд болоо гээл: Бэшүүрэй аймагай «Елаанай» СПК-гай ахмад бухгалтер Куренкова Анастасия Григорьевна, энэ аймагай «Билюутэйн» ЗАО-гой ахмад бухгалтер Тимофеева Анна Григорьевна.

Валентина МУРЗИНА. Хүдөө ажахын болон эдэ хоолой министрствын Бухучёдой болон тоосооной таһагай начальник.

Сэхэ утаһан

Экономическа политикин, байгаалин нөөснүүдэ ашагалгын болон оршон тойронхи хамгаалгын талаар хороон Арадай Хуралай 28-дахи сесси дээрэ олон тоото гол шухала асуудалнуудыг зүбшэн хэлсэхэе дурадхаа. КСК ЗММК Улаан-Үдын мэдэлэй болгохо тушаа, БМАССР-эй 25 жэлэй нэрэмжэтэ стадион барилгада мүнгэ номолго тухай, мүн бэшэ асуудалнууд ба хуулинууд шэнээр хараалагдаа. Тиихэдэ нэгэ часай туршада «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшанда эмхидхэгдэн «сэхэ утаһан» Хорооной толгойлогшо Вячеслав Германович Ирильдеевтэ республикын ажаһуугшад хандахадаа, мүн лэ сессидэ бодхоогдоһон асуудалнуудаар хонирхоһон байна.

- Сайн байна, Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг Мэдэгма Доржиева хонходоно. Арадай Хуралай сесси дээрэ «Муниципальная байгуулга хүгжөөлгын республиканска жаса тухай» хуули абтагдаһан байна. Тус хуулин удха тодорхойло үгыт.

- Энэ тон хэрэгтэй хуули гэжэ байна. Гол түлэб муниципальная байгуулгануудай байдал найжаруула тээшэ шэглээтэй. Тобшохоноор тодорхойлодо, хүгжөөлөөрөө гээгдэнги аймгууд руу тусхай онол аргаар мүнгэн номологдожо, хургуули, ясли-саад болохо шэнэ байшангууд баригдаха, инженернэ хэрэгсэлнүүд тодхогдохоор түсблэгдэнхэй. Урид поселени бүхэн проект зохёожо, мурьсөө гарадаг - тэрээндэ мүнгэ гаргашадаг наа, мүнөө ондоо гаримаар хэгдэжэ захалха гээд, энэ хуули соо хэлэгдэнэ.

- Хэдэн асуудалнуудтай Бакалин Васильев хонходоно. Түрүүшымни асуудал Улаан-Үдын аэропортын нэрэтэй хабаатай. Хотын мэрг. Г.А. Айдаевай хэлэхээр, аэропорт «Уласхоорондын хэмжээнэй Улаан-Үдын аэропорт» гэжэ тусхай нэрэтэй юм. Тээд яахадаа олондо дамжуулагдадаг мэдээсэлнүүдтэ урданайхяараа Мухинын аэропорт гэгдэнэ. Муха болбол элдэб түхэлэй халдамал үбшэ тараадаг аляһан болоно бэшэ аал? «Найрамдал» гэжэ тааруу нэрэ аэропортдо олгохо хэрэгтэй гэжэ хананаб.

- Элдэб томо-томо хотонуудта аэропортнууд янза бүриин нэрээр нэрлээтэй байдаг бэшэ гү? Жэшээлбэл, «Кольцовое», «Внуково», «Домодедово». Миини ханамжаар, Мухино гэшэ үбшэ тараадаг аляһанда хабаатай бэшэ. Гэбэшье танай дурадхамжа аргагүй тааруу гэхэ байнаб. Тиимэхээ танай нэрээр энэ асуудал үргэн олонийтын оршондо бодхоогоод, зүб мурөөр шийдхэжэ болоно.

- Хоёрдохи асуудални хотын герб тухай. Яахадаа хотын депутатуудай Совет урдандаа Эрхүүтэй губерниин нэгэ уезднэ хото байһан Дээдэ-Үдын герб нажаажа, бүхы республикын ниислэл болохо Улаан-Үдын герб дээрэ «нүгшэнэн зоной орон руу» (Царство Ада) абаашадаг һүлдэ гэмдэг байгууланхай? Хотын шэнэ статуста тааруу герб зохёобол, зүйтэй бэшэ гү?

- Бакалин Николаевич, танай асуудалнууд муниципальная хэмжээнэй болоно. Тээд үнэхөөрөөшье, түхэл удхадаа тааруу байха ёһотой гэшэ ааб даа.

- Тиигээ наа, миини удаадахи асуудал - саг үргэлжэ хүн зоной хэлсэжэ байдаг БМ АССР-эй 25 жэлэй нэрэмжэтэ стадион тушаа. Тус стадион барихын урда тээ БГУ-гай «Спартак» нэһлбэн шэнэлээд, нимэ нэрэ олгохо гэжэ хэлсэн баталаатай бэшэ гү? Тиихэдэ БМ АССР-эй 25 жэлэй нэрэмжэтэ гэлэн түүхэтэ нэрэнэ үгы боложо магад, хүн зон «Спартак» лэ гэлсэжэ байха ха. Энээн тушаа юун гэхэ байнат?

- Стадиондо ямар нэрэ олгохо тухай үшөө гүйсэд шийдхэгдээгүй үлэнхэй. Энэ стадион барилгада 5 миллиард шэнээн мүнгэн гаргашалагдана. Үшөө тиихэдэ спортивна шэнэ байшан Аршаан тосхондо - Халзан толгойтын хажууда баригдахаар хараалагданхай. Бүхы энэ барилга нэн түрүүн «Спартак» гэжэ стадионһоо эхилхэнэ мэдээжэ. Бидэ энээн тухай зүбшэн хэлсэхэдэ, барилга бүгдөөрөө дэмжээбди. Буряадта иимэ хэмжээнэй спортивна комплекс барилга болбол тон дэмбэрэлтэй хэрэг болоно бшуу. Манай сенатор В.Малкинда баярые хүргэхэ хэрэгтэй гэжэ хананаб.

Тээд ямар нэрэ олгохоб гэшэ шухала асуудал бэшэ гэхэ байнаб. Малкина нэрэмжэтэ гү, али үшөө ондоо нэрээр нэрлэжэ болоно. Баригдажа дүүргэгдэхэнэ, хүн зондо аша туһа ехэтэй байханэ лэ сэнтэй ха юм.

Зүрилдөөнэй гол удха тухай хэлэжэ үгыт.

- Зүрилдөөн үгы гэжэ баталха байнаб. Хараа бодолнууднай ондо ондоо байжа болохо. Тээд диалектикын ёһоор, тэмсээ, зүрилдөөнэй ашаар нэгэ сэнтэй шийдхэбэри олдодог гэжэ була мэдэнэ ха юмбиди. Хуу найн гээд байгаа наамнай, үнэхөөрөө мүнөөнэйхидэл найн байха нэн гү?

Зарим тэды асуудалнуудаар хараа бодолнууднай халаатажа болохо. Министерствын программа соо уридшалан мэдүүлһэн зарим пункт бөлүүлэгдэнгүй үлөө. Жэшээлхэдэ, валово-региональна бүтээл.

Манай хороон республикын экономико гуримшуулан хүгжөөхын түлөө оролоно. Буруу мурөөр мүнгэ гаргашалаа наа, хэдышье ехэ мүнгэн хаанашье хүрэхгүй бшуу. Нэн түрүүн ёһо гурим, тусхай хэмжээн байха жэшээтэй.

Буряаднай тон найн геополитическэ байдалтай гэхэ байнаб. Тэрэниин хэрэглэхэ шухала. Жэшээлхэдэ, Буряадта аяншалгын-рекреационно зоно байгуулагдабал, уласхоорондын шэнэ аэропорт баригдаха, харгинууд шэнэлэгдэхэ болоно. Янза бүриин товар дамжуулаар саг зуура хадагалгын склад, терминал тодхохо болонобди. Тиихэдэ манай республикын экономико руу татабариин мүнгэн орожо байха болоно.

Гэхэтэй хамта хараад үзэе - Буряадай бага олзын хэрэг эрхилэгшэд ехэнхидэ түрээс оруулхаар мүнгээ хайшанэ гаргашалнаб. Үнинэй мэдээжэ магазин, гэр байра болгоно. Ямар нэгэн шэнэ түрүү технологи дэлгэрүүлхы айна ха юм. Юуб гэхэдэ, мантан байгуулануудта «эдюулжэ» болоно бшуу. Тиихэгүйнэ тула инновационно рентэ Правительство нэбтэрүүлхэ ёһотой. Тэрэнэй ёһоор анха удаа алибаа шэнэ хэрэг эрхилхэн хүн хүнгэлэлтэнүүдтэй байха ёһотой.

- Залуушуудта үгтэдэг субсиди тухай асууха хүсэлтэйб. Бүхы залуушуудта субсиди үгтэнэ гэжэ олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ бэшээтэй ябана. Тиимэхээ субсидида ханаатай ошоходомнай, оошорто байһан зон лэ абана гээд хэлээ.

- Тээд бюджеттэ мүнгэн дуталдана ха юм. Эрхээ хүн бүхэн урид мэдээд хэрэглэхэ ёһотой гэжэ эндэхээ эхитэй. Ехэнхи ушарта улад өөрынгөө эрхэ мэдээдгүйнэ харамтай. Энэ асуудал хураһантай - танай эдэбхитэйе гэршэлнэ.

- Танда Вера Владимировна хонходожо байна, сайн байна!

харадаг байгаа. Энэ тон зүб. Гэбэшье энэ удаа Правительство 500 мянган түхэригэй зөөри тогтоолнуудаараа дамжуулаад, үнэтэ саарһа, акци гэхэ мэтын бэшэ зөөри Арадай Хурал хараг лэ гэжэ дурадхаха хүсэлэнтэйбди. Яахадаа? Коррупци байхагүйн тула, олонийтын мэдэхын тула.

- Байгал далайн дэргэдэ олимпийцүүдые хорилгын тусхай түб баригдаханэ бшуу. Энэ ушараар байгаали бузарлагдахгүй гү?

- Федеральна хэмжээн дээрэ энээн тухай зүбшэн хэлсэгдээ. Нэгэ миллиард 200 миллион түхэригэй спортивна түб байгуулагдаханэ.

В.Г. ИРИЛЬДЕЕВ:

«ЗҮБ МҮРӨӨР МҮНГЭ
ГАРГАШАЛХА ШУХАЛА»

Оршон тойронхи хамгаалга тухай асуудал байна. Буряадта ариг сэбэрые сахиха талаар юун хэгдэнэб? Тусхай хуулинууд бии гээшэ гү?

- Тон найн асуудал. Хоёр үгөөр хэлэхын аргагүй. «Кандидат» гэжэ шоу-программада Потанинһаа Россиде юу хубилгаха хэмта гэжэ асуухада, менталитет гэжэ хэлээ бэлэй.

Гэхэтэй хамта олонийтын зохёон дүрим, ёһо гурим байна ха юм. Тэдэниин хүн зон баримталһаар. Тиихэдэ хуулига ёһонуудшье зүб шэглэлэй байха зэргэтэй. Энэ талаар Арадай Хуралда үндэр уялга даалгаатай. Оршон тойронхи яагаад ариг сэбэрээр байлаха тухай бидэ ханаата болодогбди. Илангаяа Улаан-Үдын агаар олон тоото маршрутканууд ба ТЭЦ бузарлана. Бүгэдэ эмхинүүд хамтаржа, энэ бэрхэшээл шийдхэхэ болоно бшуу.

Республикадамнай «Оршон тойронхи хамгаалга тухай» хуули бии. Ой модондо, уһанда хабаатай кодекснууд хэлэгдээ гэхэ байнаб. Оршон тойронхи хамгаалгын талаар республикын мэдэлэй асуудалнуудые Москва бусаан абанан аад, дахинаа Буряадта дамжуулжа байна. Удаадахи сесси дээрэ бидэ энэ халбариде даалгадан уялануудаа «Правительственный час» дээрэ дуулажа абахабди.

- Сайн байна, Вячеслав Германович. Удаадахи сесси дээрэ ямар хуулин проект танай комитет бэлдэжэ байнаб?

- Гүрэнэй зөөри Хүтэлбэриин гуримууд тухай, муниципальная мэдэлдэ дамжуулха гүрэнэй зөөри зөөшэ тухай асуудалнууд байха.

Гурбан жэлэй үмэнэ депутатууд гүрэнэй зөөри шалгалгын фильтр байгуулхые Правительствата дурадхан байна. Тэрэнэй ёһоор, Арадай Хурал компьютерһаа эхилээд, машина, байшангуудые шалган

Нэгэ талаараа бидэ удаадахи үеын зондо Байгал далайгаар аршалан хамгаалха ёһотойбди, нүгөөдэхээр - өөһэдынгөө байдал мүн лэ найжаруула ёһотойбди. Зүб бэшэ гү?

Эгээл иимэрхүү бэрхэшээл Холоднинска уурхайтай хабаатай. Газарын экологическа түб зонодо ороно. Энэ зоно байгуулаа тушаа федеральна хэмжээн дээрэ хэлсэгдэжэ эхилэнхэй. Үнэхөөрөө, тиимэ зоно байгуулаа наанэ, уурхай ажалаа ябуулжа шадахагүй үлэхэ.

Тээд «Метрополь» хэды шэнээн ехэ мүнгэ энэ хэрэгтэ гаргашалаа гээшэб?! Байгаали бузарлахагүй, Байгал далайда нүлөөлхэгүй зүб проект зуранхай наа, ажалаа ябуулаг лэ гэхэ байнаб.

- **наяын сагта «тогтомог хүгжэлтэ» (устойчивое развитие) гэжэ ходо хэлэгдэнэ. Энэниин та яагаад ойлгонобта?**

- Математикын халбариде «тогтомог хүгжэлтэ» тухай Ленинградта хурахадаа, нилээд толгойгоо гүйлгөө бэлэйб. Мүнөө энэ «тогтомог хүгжэлтэ» хэрэгтэйшье, хэрэггүйшье газарнуудта хэрэглэжэ эхилэнхэй. Гол түлэб тоололгын хэмжээндэ хэрэглэдэг бшуу. Бэрхэшээл бүхэниин дүүрэн түгэс дэлсэтэйгээр хараалха хэрэгтэй ха юм.

- **Вячеслав Германович, Жуковского, 2-25 гэлэн хаягаар ажаһуудаг зон танда хандажа байна. Түмэр үүдэ подъездэмнай табига туһалыт. Арад зон депутадтаа хандагты гэжэ заабарилаа.**

- Бидэ Хоца Намсараевай гудамжаар ажаһуугшадта мүн лэ түмэр үүдэ тодхоогоо хэмди. Үнгэрһэн неделидэ танай гэртэ ажаһуудаг эхэнэр энэл ушараар хонходоо нэн. Туһалхые оролдохобди.

Сарюна ЭРДЫНЕЕВА.
Р.-Н. БАЗАРОВАЙ
фото-зураг.

Агропромышленна комплексын халбарьяр байгша оной хүдэлмэрийн 9 харын дүнгүүд согсологдобо. Энэ жэлдэ хүдөөгэймнай ажалшад болоод эдэе хоолой, буйлуулгын промышленностини предпрятинуудай хүдэлмэрилэгшэдэй хэр хүдэлжэ, ажал хүдэлмэридөө ямар дүнгүүдые туйлажа байһан тухай хүдөө ажахын болон эдэе хоолой министр Виктор Васильевич Бубновой хөөрөөе уншагдайнгга анхаралда толиломнай.

2006 омнай хадаа хүдөө ажахын, эдэе хоолой болон буйлуулгын промышленностини хүдэлмэрилэгшэдэ агропромышленна комплексые хүгжөөхэ үндэһэн проект бэелүүлжэ эхилһэн ехэ дэмбэрэлтэй жэл гэжэ хэлэхэ байна. Гүрэн түрэн талаһаа одоошье хүдөө ажахыдашье анхарал хандуулжа, энэ проектын ёһоор мүнгэ номолжо эхилэе хадаа манай халбарие хэргээн хүгжөөхэ тээшн алхамууд хэгдэжэ захалба гэшэ гэжэ ханагдана.

Ямаршье халбари абажа харахада, эрдэм хуралсалшые байг, хүн зоной элүүрые хамгаалгадашье мүнөө дээрэ хүгжөөхөөр шухала болоһон зорилгонуудыень тодорхойлох, гүрэнэй талаһаа булюу анхарал хандуулагдажа байна гэшэ ааб даа. Хүдөө ажахыгаар баһал тиимэл даа. Гол түлэз мал ажал шууд түргөөр хүгжөөхэ, хубийн хамһа-барийн, таряашан, фермерэй ажахынуудай ажал хэрэг дэмжэхэ, урмашуулаха, гүрэнэй тэдхэмжэ үзүүлэхэ хүдөө нютаг хүдэлхээе шолоһон залуу мэргэжэлтэдые гэр байртай болгохо, ипотекийн арга хэрэглэжэ, газар абалгада урьһаламжада олгохо шэглэлээр хүдэлмэри ябуулагдаха болоно.

Мүнөө жэлдэ гахайн гурбан комплекснуудта, хү наалин 15 фермэнүүдтэ хэһэбэн шэнэлэлгын хүдэлмэринүүд үнгэргэгдэнэ, ажал эрхилхэ шэнэ арганууд нэбтэрүүлэгдэнэ. Росси гүрэнэй үргэн ехэ нютагуудһаа 1300 толгой ашаг шэмэ ехэтэй мал асаржа, мал ажал шэглэлтэй ажахынууднай тоо толгойоень олошоруулаха гэжэ оролдохо юм ааб даа. Нёдондонойхидо орходоо лизингын аргаар 4 дахин ехэ техникэ энэ жэлдэ худалдан абтаа. Хубийн хамһабарийн ажахынууднай эд хэрэглэгшэдэй кооперативуудта нэгдэжэ, хамтын хүсөөр ажалаа туйлаха гэжэ энэ жэлдэ бодоһонийн хайшаалтай. Тийгээдшье энэмнай үндэһэн проектын нэгэ эрилтэ болоно гэжэ хануулаа. Хүдөө ажахын предпрятни, хүдөө нютаг бүхэндэ хүнгэлэлтэйгөөр хангай мүнгэ зөөри зүбөөр ашаглаха гэжэ ехэ хүлгөөтэйгөөр үнгэржэ байһан жэл гэшэ гээбэл, алдуу болохотой.

2006 ондо 9 харын туршада бүхы ажахынууднай урда жэлэйхидэ орходоо, амиды шэгнүүрээр олон толгой мал тушаагдаа. хү үйлдбэрлэг нёдондонойхиһоо нэгэ бага үлүү байгаа. Эбэртэ бодо малай тоо, толгой 364 мянга шахуу хүрэнэ, энэнь үнгэрһэн жэлэйхидэ орходоо, 5 мянгаар олон болоно. Тэрэ тоодо хаамхай малай хүрэг 134 мянган толгой хүрөө. 2005 ондо орходоо, гахай болон хонин хүрэг 3,4 процентээр нэмэ. 9 харын дүнгүүдээр Мухар-Шэбэрэй, Захаа-миний, Тарбагатайн аймагуудай ажахынууд мал ажалаар урагшатайгаар эрхилжэ гэжэ тоо, баримтанууд гэршэлэнэ. Адууһа бүтэн бүрин ондо оруулаха, гарза хоролготойгоор түлжүүлэхэ гэжэ бүхы аймагуудта оролдодог болонхой. Гахай үсхэбэрлөгөөр «Кяхтинское» гэхэн хизаарлагдамал харюусалгатай бүлгэм, Прибайкалийн аймагай «Талаан-2» гэхэн дээрэ нэрлэгдэһэндэл баһал адли бүлгэм, тийхэдэ «Николаевский» гэхэн хаамал түхэлэй акционернэ бүлгэм гахай олоор барижа, мяха ехээр үйлдбэрлэнэ. Хамта дээрэ эдэ

гэдэ түрүү технологиноудые хэрэглэдэг болохо түсэбтэйбди. Эдэ бүгэдэниё нэбтэрүүлгэдэ манай эрдэмтэд туһална. Байгша оной июнь һарада хонидой шэнэ үүлтэр бүридхэлдэ абтаа. Ветеринарна

Манай республикын малай үүлтэр хайжаруулаха хүдэлмэрийн талаар управленийн оролдогоруу үүлтэртэ мал үсхэбэрлэдэг ажахынууд олон биц.

далдалгаа 60 миллион түхэригэй олзо оршо оруулагдадаг болохо, үйлдбэрийн ашаг олзо 3-һаа 10 процент хүртээр дээшэлхэ, ажахынуудай байдал батажаха гэхэн найдалтайбди.

Хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй харын дунда зэргын салын 9 харын дүнгүүдээр 2050 түхэригтэ хүрөө, жэлэй дүүртээр 2400 түхэригтэ хүрэхэ байна. Энэнь нёдондонойхидо орходоо, 20 процентээр ехэ болоно.

Үндэһэн проект бэелүүлгын тула хүдөөгэй үйлдбэрлэгшэднай 1 миллиард 78 миллион түхэригэй урьһаламжа гүрэнэй хан жасаһаа абанхай.

БАЙГША ондо хүдөө үйлдбэрлэгшэднай хамта дээрэ 1 млрд. 78 миллион түхэригөөр мүнгэ гүрэнэй хан жасаһаа урьһаар абанхай байна гэшэ. Харин мал ажал шангалжа хүгжөөхэ талаар 560 миллион түхэригэй урьһаламжа абаха хэлсэнүүд баталагданхай. Тэрэһэнэ 360 миллион түхэриг мал ажал фермэнүүдые хэһэбэн шэнэлэлгэдэ, онһожоруулагда шэглүүлэгдэнэ. Агролизингын аргаар хүдөөгэймнай ажалшад эдэб түхэлэй 155 тракторнуудые, 9 комбайнуудые болон бусад техникэ абана. Гүрэнһөө үгэһэн 249 миллион урьһаламжын мүнгэ «Кяхтинское» гэхэн хизаарлагдамал түхэлэй бүлгэм эгээл ехээр ашаглаад байна. Мухар-Шэбэрэй аймагта үүлтэртэ мал бусадһаа эгээл олон толгой асаранхай. Хамта дээрэ 741 толгой ондоо регионуудһаа асаржа, малайһаа хүрэг олошоруулаха, үүлтэрыень хайжаруулаха хүдэлмэри ябуулаха юм ааб даа.

Үндэһэн проектын зорилгонуудаар хүдэлхэ ажахынууд үйлдбэриёе 50 процентээр дээшлүүлэхэ ёһотой юм. хү үйлдбэрлэгшэ 7 мянган тонноор, мяха - 3 мянган тонноор дээшлүүлэхэ хараатай. Юһэ харын туршада хү үйлдбэрлэгшэ - 300, мяха - 500 тонноор дээшлээ. Бодо малай тоо 3 мянган толгойгоор, гахайнуудай - 2 мянгаар олошоруу.

Мүнөө үедэ хангалгын, буйлуулгын, худалдаа наймаанай 30, урьһаламжын 51 кооперативууд байгуулагданхай. Ивалгын аймагта кооперативууд эмхитэйгээр хүдэлэнэ. Хубийн ажахынуудые хүгжөөлгэдэ нүлөөтэй эд хэрэглэмжын кооператив хүдөө нютаг бүхэндэ байгуулаха зорилго эндэе кооператив шийдхэнэ. Эд хэрэглэгын кооперативуудай дунда Бэшүүрэй аймагай Шанагын кооператив хайн хүдэлнэ гэжэ тэмдэглэе.

Үндэһэн проектын үшөө нэгэ зорилгон амжалтатай бэелүүлэгдэнэ. Хүдөөдэ ажаллажа байһан 50 залуу мэргэжэлтэд гэр байртай болоо.

Энэ проектые ажабайдалда урагшатайгаар нэбтэрүүлхэ хэрэгтэ манай мэдээсэлэй-методологическа түб ехэ туһа хүргэнэ. Тэрэнэй филиалууд аймагуудаар байгуулагданхай.

Хүдөө ажахын үйлдбэри экономика хүшэр эрхэ байдалда ябуулагдаха гэжэ республикын Правительство ойлгоно. Үйлдбэри эрхилхэ мүнгэ зөөрийн дутадагые, материальнотехническэ байдалын тулюур, хушаржа хэрэгһээ гаража байһые болон бусад бэрхшээлнүүдыень мэдэнэ. Тиймһэнэ федеральна министрствын хүдөө ажахын хүтэлбэрлэгшэдтэй хамта энэ халбарие техническэ талаар эбсэргүүлхэ, шэнэ технологиноудые нэбтэрүүлхэ, ашаг шэмэ ехэтэй адууһа мал үдхэхэ, таряан ажал хайжаруулаха хэрэгтэ гол анхаралаа табина гэжэ тэмдэглэлтэй.

Эльвира ДАМБАЕВА хэблэдэ бэлдэбэ.

АПК-е хүгжөөхэ үндэһэн проектые бэелүүлгэ тушаа

ДЭМБЭРЭЛТЭЙ ЖЭЛ

бүхы гахайн комплекснуудаар тоо толгойн 25 мянганда хүрэнхэй. Һайн үүлтэрэй гахайнуудые барихадань, түл түрээсншые баһал энэһэндэ хүрэнэ. Юһэн харын туршада 2300 толгой поршоохонууд абтаа. Энэнь нёдондонойхиһоо хураггүй үлүү болоно. «Кяхтинское» гэхэн хизаарлагдамал харюусалгатай бүлгэмэйхид хайн гартай, хүрэгын үдэс ехэтэй гэжэ үнгэрэгшэ жэлдэ тэмдэглэгдэжэ, тухай номинацияр шанда хүртөө һэн.

Энэ жэлдэ мяха, хү үйлдбэрлэгшэ дээшлүүлэхэ гэхэн зорилгомнай яһала урагшатайгаар бэелүүлэгдэжэ байнхай. Кабанскын аймагай «Байкальское» гэхэн туршалга-үйлдбэрийн ажахын Каменскын, Мухар-Шэбэрэй аймагай «Искра» хүдөө ажахын-үйлдбэрийн кооперативай, Ивалгын аймагай «Байкал» хуралсалай-үйлдбэрийн ажахын фермэнүүдэй хаалишад үйлдбэриёе хайн дүнгүүдые туйлаа гэжэ тэмдэглэхээр.

БУРЯАД орондоннай мал ажалай продукция үйлдбэрлөгөөр ямар байдалтайб гэжэ Сибирийн федеральна округой үргэн ехэ нютагуудтай сасуулан хараа даа. Мяха үйлдбэрлэгын хэмжээн яһала эршэтэйгээр дээшэлэнэ. Хэрбээе мяха үйлдбэрлөгөөр ургалтын эршэ 2,8 процентдэ хүрэнэ. Энэнь Шэтын областа орходоо, 5 процентээр, Эрхүүгэй - 2,4 процентээр дээгүүр байна. Хүрэнээртөө орходоо, Буряадта хү үйлдбэрлэг үнгэрһэн жэлэйхидэ орходоо, хураггүй дээшлээ.

Гэхэтэй хамта мал ажалаар ашаг шэмэ үшөөл багаар туйлагдана. Зуун эхэ малһаа тугал, хурган, унаган үсөөнөөр абтана. Хаамхай малһаа ашаг шэмэ багаар туйлагдана. Байгша оной дүнгүүдээр нэгэ үхэрһөө 2024 кг. хүн хаагдана, харин хүрэг мал ажалай ашагтай байхын тула нэгэ үнэһэнэ 3000 килограмм хүн хаагдаха ёһотой. хүнэй хаам дээшлүүлэхэ арга боломжо биц гэжэ нимэ жэшэе харуулаа. «Байкальское» гэхэн туршалга-үйлдбэрийн ажахын хаамхай үнээн Россин хэмжээндэ үнгэргэгдэһэн конкурсно хабаадажа, хоёрдоху хуури эзэлэе. Жэлдэ 6454 килограмм 4 процент тоһолиг хү үгэдэг. Тиймһэнэ хүнэй хаали дээшлүүлэхэ шэглэлээр манай министрство ехэ хүдэлмэри ябуулажа байнхай.

Тэрэһэлэн мал ажалда мүнөө сагай технологиин шэнэ һонин онол аргануудые нэбтэрүүлхэ, мал ажалай байра байдал техническэ талаар онһожоруулаха гэшэдэ булюу анхарал хандуулажа байнхайбди. 2007 ондо хү наалин 10 фермэнүүд хэһэбэн шэнэлэгдэхэ юм. Ашаг шэмэ ехэтэй, хайн үүлтэрэй хоһоһоо асарагданан мал үдхэхэ, үбһэ тэжээлын хайнаар бэлдэхэ хэрэгтэй. Түрүү аргануудые хэрэглэжэ, вакуумна туулмагтай сенаж бэлдэжэ гаргаха тухай онһон түхээрэгшэ гэнүүдые худалдажа абаха ханаатайбди. Тийгэжэ шэмэгтэй тэжээлээр малай хүрэг хооллуулгын тула үбһэ ногоо бэлдэхэл

эрдэмэй доктор, Скрыбиний эрэмжэтэ хүдөө-ажахын академин профессор, хүдөө ажахын эрдэмэй доктор, хүдөө ажахын академин кафедрые дагша Семён Иннокентьевич Билтуев, хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат Аркадий Капитонович Боронцов гэгшэдэй туһаар шэрүүбтэр ноһотой буряад хонидой шэнэ үүлтэр биц болгодоо гэшэ. Тийхэдэ үүлтэртэ мал ажал эрхилдэг ажахынуудта нарин ноһотой хонидые, мяхалиг шэглэлтэй эбэртэ бодо мал үдхэхэ хэрэгтэнь хүдөө ажахын академин эрдэмтэд бодото туһа хүргэнэ.

Малай халдабарита үбшэнэй дэлгэрхэ хэдэбтэй регионууд болон гүрэнүүдтэй хүршэ оршодог манай республикада малай үбшэлэнгүй ондо орохын тула ветеринарнууд оролдосотой хүдэлмэри ябуулаа. Буряад Республикын габыата ветеринарна врачууд, Республиканска ветеринарн Хэжэнгын филиалай Валентина Дашиевна Цыренжапова, Хорин аймагай - Екатерина Николаевна Бородинна, Ивалгын аймагай Олег Яковлевич Адушинов гэгшэд урдаа хараха эрхим мэргэжэлтэнай болоно гэшэ.

Байгша оной 10 харын туршада үүлтэр хайжаруулгын хүдэлмэри ябуулагда Буряадай предпрятини туһаар 50 миллион түхэригэй 1300 толгой эбэртэ бодо мал асарагданан байна. Урда жэлын оройдоол 14 толгой хоһоһоо худалдажа абаһан байгаа. Республика дотороо ажахынууднай малай үүлтэр хайжаруулаха зорилготойгоор 19 миллион түхэригэй эбэртэ бодо мал хоорондоо абалсаа гэхэ гү, али нэгэ зариманиин наймаалаа, нүгөө зариманиин худалдажа абаа. Нёдондонойхидо орходоо, хураггүй эдэбхитэйгээр бодо малай искусствена аргаар үржүүлгэ үнгэргэгдэнэ. Тийн мүнөө жэлдэ 6,5 мянган толгой үнээд болон хашаргаууд үржүүлэгдэе. Бүхэроссийн хэмжээндэ юһэдэхие үнгэргэгдэһэн конкурсно хабаадаһан «Байкал» гэхэн хуралсалай ажахын техник-үржүүлэгшэ Туяна Петровна Цыденова, Бэшүүрэй аймагай Покровскын хүдөө ажахын-үйлдбэрийн кооперативай Надежда Корнеевна Ткачева, Зэдын аймагай Оёрой ажахын Жаргал Ринчинович Бадаев гэгшэдэй хайн хүдэлмэри онсолон тэмдэглэхээр.

Байгша оной июнь һарада Шэты хотодо Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй регионууд хоорондын выставкэдэ хайн үүлтэрэй хони, ямаа үсхэбэрлэдэг Борьёогой ажахы хоёрдоху хуури эзэлэе. 9 толгой хонидын алтан, 7 толгойниинь - мүнгэн, дүрбэниинь - хүрэл медальда хүртөө.

Заһаа олзоборилдог халбарьяр яһала бараг дүнгүүд туйлагдаа. Коробенковой хубийн ажахы, акционернэ «Нижнеангарскын загаһанай завод» бүлгэм (хүтэлбэрлэгшэнь Ю.Г.Бельских), акционернэ «Нептун» бүлгэм (И.В.Халько), Кабанскын аймагай Ранжурово тосхоной хүдөө ажахын-үйлдбэрийн ажахы (В.Ю.Васильев) ехэ хубитаяа оруулаа.

Эдэ бүгэдэһнөө гадна акционернэ «Улаан-Үдын макаронно фабрика» бүлгэмдэ орооһо татаха хүсэ ехэтэй онһон түхээрэлгэнүүд тодхогдоо, талхан 5 дахин ехээр үйлдбэрлэгдэдэг болоо. Тийхэдэ акционернэ «Байкалфарм», «Молоко», «Кондитерпром» бүлгэмүүдтэ техническэ талаар хэһэбэн шэнэлэхэ хүдэлмэринүүд үнгэргэгдэнэ. Улаан-Үдэдэ, Загарайда колбасагай зүйлнүүдые үйлдбэрлэхэ шэнэ хүснүүд ашагаллагдаа тушаагдаа. Кондитерска зүйлнүүдые үйлдбэрлэхэ шэнэ цех акционернэ «Бурятхлебпром» бүлгэмдэ нээгдэе. Хубийн олзын хэрэг эрхилэгшэд Виталий Анатольевич Белашапкин, Александр Николаевич Кунгуров, Александр Анатольевич Попов гэгшэд үйлдбэриёе инвестицинуудые шэглүүлжэ, урагшатай хүдэлнэ.

ЭДЭЕ хоолой болон буйлуулгын промышленностини предпрятинуудай үйлдбэрлэдэг продукция республикынмай эд хэрэглэгын дэлгүүртэ хүршэ регионуудта болоод Монгол орондо ёһотой хуурияа эзэлэнхэй. һаяхан уласхоорондын выставкэ үнгэргэгдэжэ, эндэ 55 гүрэнүүдэй 1162 компанинуудай дэлгэһэн эдэе хоолой зүйлнүүдэй дунда Улаан-Үдын кондитернуудай амтан зүйлнүүд алтан медальда хүртөө. Байгша ондо ороной архин зүйлнүүдые үйлдбэрлэгшэ 217 предпрятинуудай дунда акционернэ «Байкал-фарм» бүлгэм 20-доху хуурида гараа. Энэ предпрятини продукция Росси гүрэнэй долоон выставкэнүүдтэ хабаадажа, алтан, мүнгэн болон хүрэл медальнуудта хүртөө.

Энэ жэлдэ үйлдбэрлэгдэһэн эрхим шанартай продуктуудай выставкэ ноябрь һарада үнгэргэгдэе һэн. Нютагаймнай үйлдбэрлэгшэдэй продукция хайн шанартай, эрилтэ ехэтэй гэжэ энэ конкурс харуулаа.

Манай министрствын үүсхэлээр хүдөөгэй ажалшадай продукция худалдагданан туһалха гэжэ яармагууд үнгэргэгдэнэ. Улаан-Үдэдэ ярууныхидай хүдөө ажахын продукция худалдаха дэлгүүр бариха үүсхэлыень манай министрство ехэ дэмжэнэ.

Байн-байн гүрэнэй дэмжэлгын ашаар хүдөө ажахын хэрэг байдал хайжаржа эхилэхэ ёһотой. Хүдөө ажахын продукция ху-

Һаяхан эмхидхэгдэһэн Бурядаймнай Эхэнэрнүүдэй республиканска форумдо амаршалгын үгэнүүдээр делегадууга Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо С.Г.Ефимов, Буряад Республикада ахамад федеральна инспектор Б.В.Данилов, Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшонор Ф.П.Ботоева, И.И.Калашников гэгшэд хандажа, засаг зургаанай зүгһөө тусхай хуулинууды бээлүүлэн, олон хүүгэдтэй гэр бүлэнүүдэй, эхэ зоной байдалынь һайн болгохо, эхэнэрнүүды ажалаар хангаха хэрэгтэ бодото анхарал хандуулагдаха зэргэтэй гэжэ тэмдэглэгдээ. Республикымнай хүн зоной 52 процентнь эхэнэрнүүд болоно, олон хүүгэдтэй зарим гэр бүлын байдал тулюур гэжэ тэдэнэр онсолбо, тиймэһээ саашадаашье Правительствын, Арадай Хуралай зүгһөө дэмжэхэ талаар ехэ ажал ябуулагдаха зэргэтэй гэжэ тэмдэглэбэ.

«О повышении социально-экономического и политического статуса женщин в Республике Бурятия» гэжэ нэрлэгдэһэн элидхэлтэй республикымнай ажалай болон социальна хүгжэлтын министрэй орлогшо, Эхэнэрнүүдэй холбооной түрүүлэгшэ А.К.Санхядова танилсуулан байна. «Энэ һайндэрэй аргаар бидэ эгээ һайхан, гүн сэдхэлтэй, тон харюусалга ехэтэй, тийхэдэ нийтэ-

дамжуулжа, тулюур байдалтай бүлэдэ мянга-мянган түхэриг үгтөө. «О статусе многодетных семей в Республике Бурятия» гэһэн хуулийн ёһоор олон хэмжээ ябууланууд бээлүүлэгдэнэ. Олон хүүгэдтэй гэр бүлэнүүдэй 1900 түхэриг туһаламжа абаа.

2006 оной январин 1-һээ «Здоровье» гэһэн национальна проект бээлүүлэгээр нарайлха эхэнэрнүүды тусхай санаторинуудта, эмшэлэлгын газарта эльгээгдэнэ. Илангаяа хүдөөдэ ажаһуудаг эхэнэрнүүдтэ, бүлэнүүдтэ туһалха зорилго табигдана.

нүүд «Золотой фонд - Женщины Сибири» гэһэн бизнес-каталогто оробо. Хэжэнгын аймагта Эхэнэрнүүдэйн соведэй (Э.Г.Эрдынеева) хүтэлбэри дор «Семья Кижинги-2006» гэһэн конкурс олон номинацияар, нэрлэбэл, «Ее величество - семья»,

байгуулагданхай. Саашадаа эхэнэрнүүдэй эмхинүүдэй ажабайдал тухай газетнүүдтэ, радио, телевиденээр хөөрэхэ шухала.

«Национальный план действий по улучшению положения женщин в Российской Федерации», «План действий Прави-

ЭЖЫНЭРЭЙ, ЭХЭНЭРНҮҮДЭЙ, ГЭР БҮЛЭНҮҮДЭЙ АЖАЛЫНЬ, АЖАБАЙДАЛЫНЬ НАЙЖАРУУЛАЯЛ!

(Эхэнэрнүүдэй республиканска форумһоо тэмдэглэлнүүд, тоо баримтанууг)

«Безопасное материнство», «Мать и дитя», «Семья и дети Республики Бурятия» гэһэн республиканска програмууды һүүлэй 5 жэл соо республика баталан абаа. Харин 2006 оной январин 1-һээ «Здоровье» гэһэн национальна проект бээлүүлхэ талаар Буряад оройноймнай 37 албан «Родовой сертификат» програмаар ажалажа эхилбэ.

Эхэнэрнүүдтэ, хүүгэдтэ, нарайлха эхэнэрнүүдтэ түлэгдэдэг мүнгэн нэмээ, тийхэдэ 2006 оной июльһээ нарайлха эхэнэрнүүдтэ нэмэлтэ эм дом үгтэдэг болоо. 2007-2012 онуудта эхэнэрнүүдэй байдал һайжаруулаха талаар бээлүүлхэ түсэбэй проект бэлдэгдээ.

Мүнөө үедэ Хяагтын аймагта 17 захиргаанда Эхэнэрнүүдэй соведүүд байгуулагдаа. «Артемида» РОО, Олзын хэрэг эрхилгшэ-эхэнэрнүүдэй эблэл, сэрэгшэдэй түрэлхидэй республиканска комитет Эхэнэрнүүдэй республиканска холбоонтой нягта харилсаатайгаар ажалажа, уласхоорондын конференциүүдтэ хабаадана. Жэшээнь, 2005 ондо «Социально-ответственный бизнес» гэһэн республиканска конференци дээрэ «Женщина - директор года» гэһэн республиканска конкурсдо илагшад шагнагдаа. Тус конкурсын лауреадай нэрэ зэргэдэ ГДК-гай РОМЦ-ын директор А.А.Серебренникова хүртөө, мүнөө гэрэ Кубаринска захиргаанай гулгаагаар һунгаданхай. Анна Александровна Бүхэроссин конкурсын I шатын дипломдо хүртэһэн байна. Г.Ф.Кушнаревагай хүтэлбэридэг «Феникс» гэһэн районной залуушуулай эмхи эдэбхитэйгээр ажалаа ябуула. Тийхэдэ «Ленинское знамя» газетэ Эхэнэрнүүдэй соведэй ажалтай саг үргэлжэ танилсуула.

Хойто-Байгалай районной эхэнэрнүүдэй эмхинүүд олондо мэдээжэ болонхой. Нижнеангарск тосхондо Эхэнэрнүүдэй соведэй үүсхэлээр «Мир здоровья» гэһэн магазин нээгдэнхэй.

ГЭР БҮЛЫЕ, ЭХЭНЭРНҮҮДЫЕ СОЦИАЛЬНА ТАЛААНА ДЭМЖЭХЭ

Байгша республика дотор 302111 гэр бүлэ, 18 наһа хүрөөдүй хүүгэдэй 219267 гэр бүлэ, нэгэ гэртэһинтэй 34806 гэр бүлэ, тийхэдэ эрэмдэг бэетэй хүүгэдтэй 4294 гэр бүлэ тоологдоно. Республикадамнай үхибүүдтэй гэр бүлэнүүдэй 78 процентнь ажаһуудалай хэмжээнһээ доогуур олзо доходтой байна. «Дети-инвалиды», «Дети-сироты», «Одаренные дети», «Профилактика безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних», «Здоровый ребенок» гэһэн бага програмануудһаа бүридэһэн «Семья и дети Республики Бурятия» гэһэн програмада республиканска бюджетһээ 2006 ондо 14,1 миллион түхэриг үгтөө.

Хорин аймагта эхэнэрнүүдэй эмхинүүдэй үүсхэлээр «Школа счастливой семьи» хүдэлдэг, эхэнэрнүүдэй «Ая-Ганга» клубай байгуулагдаһаар 15 жэлэй ойдо «Славлю женщину, чье имя мать!» гэһэн үдэшэ эмхидхэгдээ. Эдэбхитэй эхэнэрнүүдэй нэрэ-

«Лучшие родители», «Семейная династия», «Семейное творчество», «Семья-долгожитель», «Самая здоровая семья», «Молодая семья» гэһэн номинацинуудаар эмхидхэгдэжэ, ажабайдалай, гэр бүлын һайн талы гэршэлээ. Илаһан гэр бүлэ бүхэндэ үнэмшэлгэ, 1,5 мянган түхэриг мүнгэн шан барюулагдаа. Эндэ Хэжэнгын аймагай захиргаанай гулваа Э.В.Бадмаевай хүсэл оролдолго тэмдэглэхээр байна.

Гэр бүлэдөө муу байдалтай эхэнэрнүүдтэ харша хандалгыг усадхаха талаар ехэ ажал ябуулагдаа. Жэшээнь, **Тарбагатайн** аймагай Эхэнэрнүүдэй совет (Т.Д.Ефимова) иимэ байдалтай эхэнэрнүүдтэ туһална.

Ивалгын аймагай Эхэнэрнүүдэй соведэй оролдолгоор

Республики Бурятия на 2002-2005 годы» гэһэн түсэбүүды бээлүүлхэ талаар ехэ ажал ябуулагдаа, үшөө бээлүүлхэ түсэбүүдби гэжэ А.К.Санхядова тэмдэглээ.

Элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ экономикын болон гадаадын харилсаагаар министр Т.Г.Думнова, Улаан-Үдэ хотын мэрэй орлогшо М.А.Ян, БГУ-гай декан Т.С.Базарова, «Женщины-предприниматели России» гэһэн республиканска эблэлэй түрүүлэгшэ С.Д.Будашкаева болон бусад хабаадаа.

Форумой түгэсхэлдэ энэ зүблөө хүтэлһэн республикын ажалай болон социальна хүгжэлтын министр В.В.Хингелов олон эхэнүүдтэ ажаһуудалай хэрэгсэлнүүдые - холодильник, телевизор, пылесос гэхэхээ

политическэ ажабайдалда эдэбхитэй, хүүгэдээ һайнаар хүмүүжүүлжэ байһан эхэнэрнүүдтэ анхаралаа хандуулабди. Республикымнай олондо мэдээжэ эхэнэрнүүд эндэ сутлараа. Тэдэнэй дунда мүнөө жэл соо һууһан 7 хүүгэдэй эхэ, мэдээжэ композитор Ким Раднаевай басаган - Светлана Раднаева - Джикия Джони Мурманович Джикия нүхэртээ интернациональна бүлэ байгуулжа, хүгэдээ ажабайдалай үргэн харгыда гаргажа байна, эгээл баганинь 3 һаратай. Тийхэдэ эндэ һууһан олон хүүгэдтэй бүхы эхэ зоние амаршалай» гэһэн үгэнүүдээр амаршалгаа эхилһэн Лариса Кондратьевна республика дотор ябуулагдаха ажал хэрэгүүд тухай тодорхойлоо. Эхэнэрнүүдэй байдал һайжаруулаха зорилготойгоор Буряад орондо гөндөрнэ политика ябуулаха, бээлүүлхэ хэрэгтэй, тийн гэр бүлые, эхэнэрнүүдые, хүүгэдые социальна талаһаа хамгаалха хүдэлмэри манай харьяата министрствэдэ даалгаданхай. Байгша ондо «Помогите детям собраться в школу!» гэһэн республиканска акциин үедэ Правительство 1 миллион түхэриг

ЭХЭНЭРНҮҮДЫЕ АЖАЛААР ХАНГАХА, ЭЛҮҮРЖҮҮЛХЭ ШУХАЛА

Һүүлэй 5 жэл соо республика дотор 141216 эхэнэрнүүд ажалда орохо дуратай байһанаа мэдүүлэн хандаа, тэдэнэр хадаа хандаһан ажалгүйшүүлэй 54 процентнь болоно. Тэдэнэй 13,4 процентнь дээдэ, харин 43,6 процентнь дунда һургуули дүүргэһэн байна. Үнгэрһэн энэ хугасаа соо 68675 эхэнэрнүүд ажалда абтаа. Энэ асуудалаар Хорин районной Эхэнэрнүүдэй холбооной таһаг (Т.Н.Халбаева) ехэ ажал ябуула. Эхэнэрнүүдэй соведэй зүблөөн дээрэ эхэнэрнүүдтэ ажал олгохо асуудал шиидхэгдэнэ. 2005 ондо энэ соведэй туһаламжаар 212 эхэнэр ажалда ороо. Гэбэшье зарим нютагуудта ажал асуудалаар тус соведүүд ехэ хүсэл оролдолготойгоор хүдэлдэггүй байна.

Үнгэрһэн 5 жэлдэ республикадамнай «Безопасное материнство», «Мать и дитя», «Семья и дети Республики Бурятия» гэһэн тусхайта республиканска програманууд баталан абтагдаа. Жэшээлбэл, «Мать и дитя» гэһэн тус программа бээлүүлгэдэ 41,3 миллион түхэриг дамжуулагдаа.

райсоведэй 12 депутатай 4-ниинь эхэнэрнүүд юм. 2000 онһоо засагтай харилсаха Эхэнэрнүүдэй Консультативна совет хүдэлнэ. Республикын Президентын болон Правительствын Захиргаанай дэргэдэхи Үндэһэтэнэй уласхоорондын харилсаагаар нийтын, шажанай нэгдэлнүүдтэй хүдэлдэг болон мэдээсэлэй комитет эмхидхэлэй ажалдань туһална. Иимэ үүргэтэй Совет Улаан-Үдэ мэриин дэргэдэ

эхилээд, бэлгүүдые эндэ сутларагшад халуун альга ташалга дор барюулаа. Энэрхы һайхан сэдхэлтэй эжынэрые, эдэбхи үүсхэлтэй эхэнэрнүүдые булта халуунаар амаршалһан байна.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: форумой үедэ.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

Энэ жэлэй октябрь харын хуушаар Буряад драмын театр ээлжээтэ 75-дахи театральна ханаа амжалтатой нээгээд, зохёохы ажалаа эрхилжэ байна. Театраингаа удаадахи хаһын эхин дээрэ түрэл театрай байгуулагданаар 75 жэлэйнгээ ойн баярые тэмдэглэхээр хараална. Энэ баяраа үндэр хэмжээндэ үнгэргэхэ хэрэгтэ Буряад Республикымнай Президент, засаг зургаанай газар, арадаймнай депутадууд али болохо тухаламжа үзүүлхэ, дэмжэхэ бээ гэжэ ехэтэ найдамаар. Энэ баярнай ганса театрта ажаллажа байһан зоной баяр бэшэ, бүгэдэ буряад үндэһэ яһатанай, бүхы театрта дуратайшуулай баяр болоно ха юм даа. Тиймэһээ түрэл театраймнай коллектив 2007 оной намар 75 жэлэйнгээ ойн баярые олонитын хабаадалгатайгаар үндэр хэмжээндэ үнгэргэхын тулада бэлдэхэлэй ажал эхилэнхэй. Һүүлэй жэлүүдтэ хүршэ регионуудтай болон бусадшые театруудтай холбоо барисагаа хүгжөөнэ, бэхижүүлнэ... Энээнхээ уламжалан, тон нягтаар харилсажа байһан нүхэдэйньше тоо олошоронхой. Эдэ үйлэ хэрэгүүдые Һүүлшын жэлүүдтэ театрай амжалтатыйгаар хабаадалсан уласхоорондыншые болон регионууд хоорондын олон тоото фестивальнууд, театрай эмхидхэн гасрольнууд гэршэлнэ. Эдэ нүхэдэйнь болон Буряад Республикымнай засагай газарай хүтэлбэрилэгшэд түрэл театраймнай ойн баярай хэмжээ ябуулгануудта эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, урма дээрэнь урма, зориг дээрэнь зориг нэмээлсэхэ бээ гэжэ ехэтэ найдагдана...

Гүрэнэй Хоца Намсараевай нэрэмжээтэ Буряад драмын академическэ театр ээлжээтэ хаһынгаа эхин дээрэ ямар бодолнуудтай, ямар түсэбүүдтэй ажаллажа байгаа юм гэжэ уншагшадайнгаа анхаралда театрай директор, Россин габьяата артист, Гүрэнэй шангай лауреат Д.Н.СУЛЬТИМОВАЙ хэдэн бодолнуудые дурадханаб.

- Гуша гаран жэлэй хугасаа соо би театрай тон нарин харилсаатайгаар хуби заяагаа холбонхой гэжэ тоолодогби. Эдэ олон жэлүүд соо ажабайдалдамнай, ажамадаралдамнай болон гүрэн түрымнай түүхэдэшые хабаатай олон тоото хубилалтанууд болоо. Түрэ засагнай ондоо шэнжэ түхэлтэй боложо, хүн зоной нуури байдал эрид ондоо шэглэлэй нүлөөндэ ороо. Юртэмсэ дэлхэй дээрэ юумэн бүхэн нэгэ нууридаа тогтошодог бэшэ, сагайнгаа эрхэ соо хубилжа, ондоо шанар шэнжэтэй боложо байдаг үйлэтэй ха юм. Энэ үйлын эрьюулгэ соогуур театраймнай шэглэл мүн лэ мүлигдэн хубилбашые, өөрынгөө бодото үүргэ алдаагүй гэжэ тоолохо байнаб. Бодото үүргымнай гол баримта хадаа энэ орёохон сагай урасхалай эршэтэй долгиндо булигдажа, булангиртай уһанда шэнгэнгүй, арад түмэнэйнгөө сэдхэл, зүрхэндэ багтажа таарахаһаа гадна ухаан бодол баяжуулан, шэнэ эрмэлзэл тээшэ уряалһан удаараа баян, абьяас түгэдэр дүүрэн зүжэг наадануудые найруулан табижа, олоной анхаралда дурадхаха манай нангин зорилго болоно. Юундэб гэхэдэ, арадаймнай абари зан, үүхэ, ёһо заншал, гурим журам дабтагдашагүй өөрын шэнжэ, түхэлтэйһэн хойноо үеһөө үе дамжан энэ саг хүржэ ерээ. Харин жэһэнэй буряад хэлэй ямар найхан аялга нугалбаритайень сээжэдэ дүмэн хадуужа, хадагалжа, ажамадаралдаа хэрэглэжэ ябаһан хүн бүхэн хүнэй хануулаггүйгөөр найн мэдэнэ, мэдэрнэ ёһотой. Эдэ бүгэдэ юунтэйшые жэһэшэгүй, үндэһэ яһатанайнгаа баялигы зохёохы ажалдаа нангинаар сахижа, хэрэг үйлэдөө, зүжэг-наадануудтаа бэлиг шадабаритайгаар бэлүүлжэ, арад түмэндөө дамжуулжа ябалалнай, һүр һүлдэмнайшые үндэр хэмжээндэ болбосорон үндыжэ, бидэнэй дунда үзэгдэдэг гутамшаг ябадал үсөөржэшые магад гэжэ найдамаар. Харин эндэ хэлэгдэн зорилгонуудаа энэ сагай оршон байдалда яажа хэрэг дээрэ бэлүүлнэбибди гэхэдэ, нэн түрүүн олон тоото бэрхшээлнүүдые дабаха хэрэгтэй болодог лэ даа. Театрай ордон соо эгээл шухала, гол газар гэхэдэ, тайзан болоно, энэ тайзан дээрэ зүжэгшэн гаража зогсоод, дуугаржа

Гүрэнэй Хоца Намсараевай нэрэмжээтэ Буряад драмын

Д.Н.Сул'tимов

эхилбэл - театр болоно. Сагайнгаа эрхэ байдалда харюусама, эрхим хэмжээний театр байгуулхын тула ордоноймнай гол газар болохо тайзанаймнай түхээрэлгэ алишые талаараа, тайзан гэрэлтүүлхэ зайн галай болон хүгжэм эдэлүүлхэ зэр зэмсэгүүд, хүшэгэ нээхэ, хааха онһон түхээрэлгэнүүд, тайзан эрьелдүүлхэ, элдэб янзын дохёо, тэмдэг үгэхэ хэрэгсэлнүүд шанар найнтай байха зэргэтэй. Эдэ бүгэдэмнай хэдэ нэльбэгдэжэ, шэнэлэгдэжэ байбашые, олон тоото шалтагануудһаа, илангаяа, мүнгэ алтанай хоморһоо боложо юм гү, гүйсэд дүүрэн хангаданагүй, сагаймнай эрхэ байдалда, эрилтэдэ харюусанагүй. Эдэ асуудланууд засагай газарта нэгэтэ бэшэ табигдажа, театрай орёо түхээрэлгэнүүдые нэльбэн шэнэдхэхэ талаар дурадхалнууд оролож байдаг. Тийхэдэ тайзан дээрэ гаража, элдэб һонирхолтой роль бэлүүлжэ наадаха бэлигтэй зүжэгшэд театрта бии гэжэ тэмдэглэхэ хүсэлтэй.

Зүжэгшэнэй ажал тон орёо, хүндэ ажалнуудтай тоодо ородог юм. Олон тоото харагшадтай урда гаража, хоёр-гурбан часай хугасаа соо ондоо хүнэй дүрэ бэлүүлжэ, харагшадтай зүрхэ сэдхэл буляаха, үнэншэмэ тодоор наадажа, шэнэ бодолнуудые болон урма зориг түрүүлхэ гээшэмнай тиймэшые бэлэн хэрэг бэшэ. Бэлэдхэлэй ехээн ажалай һүүлээр хүлһэн нөлбонхо хоёрые, илангаяа хүлһэ һайсахан адхарууланай ашаар юумэн монсойгоо хаа, монсойхо, үгы хаа, үгы ха юм даа. Түрэхэ гарахын бэлиг шадабаритай байхаһаа гадна айхабтар ехэ оролдог, абьяас хэрэгтэй байдаг. Найруулагшын ама хараад, миин нуухагүй, мүнөө үеын зүжэгшэн заал хаа өөрын ханамжатай, өөрын хараа бодолтой байха зэргэтэй. Тийхэдээ дабтагдашагүй образүүдые тайзан дээрэ амжалтатыйгаар бэлүүлжэ, харагшадтай дура буляажа шададаг, хужарлажа хараха арга боломжо олгодог. Алишые талаараа дүрбэн тэгшэ хүмнай хургаа даража тоолохоор байдаг юм бээ. Теэд иимэл шанартай зомнай арад түмэнэйнгөө хуби заяан тухай гүнзэгыгөөр бодомжолхоһоо гадуур шэнэ зүжэгтэй асари ехэ бэлэдхэлэй ажалда бүхыгөө үгэн оролдоходонь, ёһотой үрэ дүн гаража, харагшадыемнай дулаахан амисхалаар жэгнэн, сэдхэл бодолыень баясуулна, баяжуулна, угсаата арадайнгаа һүр һүлдэнь үргэнэ ха юм даа.

Манай театрай зүжэгшэд булта дээдэ мэргэжэлтэйнууд, оролдосоо түгэс, ямаршы хэмжээний рольнуудые абьяас түгэдээрөөр бэлүүлхэ бэлиг шадабаритайнууд гэжэ би сэдхэлдээ омогорхожо ябадагби. Харин эдэ бэлигтэй зүжэгшэдэймнай наадаха пьесэ - зүжэгүүдэй хомор байһан ушар бидэнэй ханаа ехэтэ зобоодог. Юундэб гэхэдэ, һүүлэй жэлүүдтэ сагай эрилтэдэ хүрэнэ зүжэгүүд бэшэгдэнгүй. Буряад хэлэн дээрэ драматургийн жанр-маягуудые бүхыдэнь баримталжа бэшэхэ зохёолшоднай тон хомор, хургаа даража тоолохоор болонхой. Энээнэй шалтаган бэгдэндэ мэдэхэ ха юм даа. Түрэхэ хэлээ найн мэдэхэ, энэ орёо гэлсүүлдэг драматургийн жанрта хандаха зохёолшоднай үсөөн, хурса гуурһатай залуу үетэн даб дээрэ оройдоошые харагданагүй, һаяын сагуудта бии болохонь мэдэгдэнгүй. Энэ эли бэшэ асуудал бидэндэ тон ехэ голхорол түрүүлнэ. Театраингаа зүгһөө түлбэри найтай конкурс сонсоходоной,

хабаадаһан зон тон хомор байгаа һэн. Мүнгэ түлбэрийн асуудал бага хэмжээний гэжэ голоһон ушар бэшэ, түрэхэ буряад хэлэнэймнай гүрэнэй хэлэн гэжэ тоологдодогыше хаа, олон жэлүүдтэй хугасаа соо ород хэлэндэ түригдэжэ байһан шалтагһаа боложо, драматургийн хүнгэн бэшэ жанруудта хандаха бэлигтэй зохёолшодой хомор байһан ушар эндэ гаража ерэнэ ха даа. Алишые сагта театр лэ драматургийн орёо жанруудта хандажа, гуурһаа туршаһан зохёолшодые хүмүүжүүлжэ, дүршэл шадабарийень мүлхэ, туршалгануудыень оршон үеын байдалда тааруулжа, хурса шанартай болгохо,

драматургийн саашадаа хүгжэхэ хэрэг манай ханаа хэдэ зобоошые, залиршагүй найдал түрүүлнэ. Энэ найдалыемнай эрдэм шэнжэлэгшэд, ахамад зохёолшоднай, багшанар болон соёлой ажалшад бүгэдөөрэн дэмжэнэ гэжэ бидэ ойлгонобди. Харин засаг зургаануудай түлөөлэгшэдэй, хуули зохёон баталагшадтаймнай бидэнтэй хамта нэгэ шэглэл барижа ажаллабал, энэ дутуу дундамнай усадхагдажа, Буряад Республикын олон тоото арадаймнай дура буляама зүжэгүүд ерээдүйн сагуудта тайзан дээрэмнай табигдажал байха гэхэн найдалаа алдаха эрхэгүйбди. Энэ найдалаа алдахагүйн тула ерээдүйн

ЭЭЛЖЭЭТЭ ШЭНЭ

Асуудалнууд. Бодомжолго.

досоохи орёо зангилаатай зүрилдөөнүүдыень эршэтэй болголсожо үгэхэ үүргэтэй. Энэ талаар жэшээнүүд тон олон юм аабза. Теэд һүүлэй сагта туршалгануудаа дэлгэһэн эхилэн бэшэгшэдые үгы гэжэ хэлэхэдэ, оройдоошые алдуу болохогүй. Энэмнай буряад драматургийн орёохон байдалда орожо эхилһые мэдүүлһэн шангахан дохёогой эхин бултайба гэжэ ойлголтой. Манай харагшадтай үндэһэ яһатанайнгаа бэшэһэн, театрай тайзан дээрэ найруулан табигдаһан зүжэгүүдээр аргагүй ехээр һонирходог, сэдхэлээ хүдэлгэжэ, ехэ дүмэжэ харадаг заншалтай юм. Иимэ эльгэндэ дүтэ зүжэгүүд, илангаяа, хүдөө нютагта гасрольда ябахадамнай, харагшадтай анхарал ехээр татажа, урмашуулдаг, сэдхэл бодолыень хүлгүүлдэг юм. Бэлигтэй артистын зүжэгтэ абьяастайгаар наадажа бэлүүлһэн һонирхолтой дүрэ - нюур нютагайнгаа хүнтэй адлишаажа баясадаг. Олон хоног, һаранууд соо адлишааһан хүнөө ёгтолон шоголодог заншалтай. Энэ заншал манай яһатанай баярлаха, хүхихэ

жэлүүдтэ буряад хэлэн дээрэ хэшээлнүүдые үнгэргэдэг һургуули, гимназинуудай тоо ганса хото городуудташые бэшэ, хүдөө аймагуудаар олон болгожо, һуралсалай хэшээлнүүдые үнгэргэхэ хэрэгтэй гэжэ ханагдана. Сагайнгаа эрхэ баримталан, үндэр хэмжээндэ хэшээлнүүдые үнгэргэхэ дүршэл, мэргэжэлээр баян багшанар бии. Багшын дээдэ һургуули бэлиг түгэдэр залуу халааниие бэлдэнэ, хүмүүжүүлнэ. Хото городто буряад хэлэн дээрэ ажалаа ябуулдаг һургуули-гимназинуудай тоо гэгтэ олон болгохо арга боломжо хаанаһаа байхаб даа. Гэбэшые энэ асуудал дээрэ анхаралаа онсолон тогтоохоор гэжэ ханагдана. Хэдэн жэлүүдтэй һубарин үнгэрһэн хойно үрэ дүнгүүдынь заал хаа харагдаад байхал һэн. Эдэ үрэ дүнгүүдтэй харагдаа юм хаань, ганса буряад драматурги хүгжэхэ бэшэ, бүхы дээрэ түрэхэ буряад хэлэмнай һалбарха жэшээтэй гээд ханагдана. Мүн тийхэдэ арадаймнай дундаһаа сэдхэл зүрхыемнай баяжуулхашые, баясуулхашые ялас гэмэ

«Бальжан хатан»

абари зан гэршэлнэ. Эдэ ушарнууд дээрэһээ жэшээ болгожо хэлэхэдэ, Буряад театрай үүргэ тон ехэ.

Улаан нюураараа харагшадтаа уулзажа, сэдхэлэй хөөрлэдөө хэнэ ха юм. Эдэ дулаахан уулзалганууд харагшадтаймнай ухаан бодолдо, сэдхэлдэ мартагдашагүй сараа үлөөжэ, хүмүүжэхэ, болбосорхо хэрэгтэнь тон ехэ үлөө үзүүлнэ гэжэ дахин дабтажа хэлэлтэй. Харин ондоо хэлэн дээрэһээ оршуулагдана зүжэгтэ харагшадтаймнай бага анхарал хандуулдагынь мэдээжэ. Оршуулагдана ямаршы үндэр хэмжээний драматурги, ямаршы абьяастай, бэлигтэй зүжэгшэнэй наадалга харагшын сэдхэлэй хүбшэргэй хэдэ дайрабашые, зүрхэ доһогомо мур сараа үлөөжэ, харагшын дура буляажа шададаггүй. Эдэ хэлэгдэһэн баримтанууд гэгтэ бии болоһондон бэшэ, олон жэлэй хугасаа соо хэгдэһэн ажаалтанууд болоно. Тиймэ дээрэһээ үндэһэн буряад

бэлигтэй, хурса гуурһатай хүбүү басагадай урган гарахань дамжаггүй.

Гэбэшые хэдэ бэрхшээлнүүдтэй байбашые, һүүлэй жэлүүдтэ театраймнай туйлаһан амжалтанууд олон гэжэ тэмдэглэхэ хүсэл түрэнэ. 2000-дахи онһоо наашань абаад хараха болоо хаа, хамта дээрээ найман элдэб янзын фестивальнуудта эдэбхитэйгээр хабаадаһан байнабди. Монгол ороной ниислэл болохо Улаан-Баатар хотодо үнгэргэгдэһэн монгол туургатанай театруудай уласхоорондын хэмжээний нааданда хоёр удаа хабаадажа, театр шэнжэ-лэгшэдтэй болон харагшадтай үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн, зүжэгшэдтэй элдэб хэмжээний шагнал хайрануудта хүртэһэн намтартай. Жэшээлэн хэлэхэдэ, Россин арадай артист Г.Бутуханов Чингис богдо хаанай Одоной орденээр шагнагдажа, олон бэлигтэй зүжэгшэдтэй «Соёлой түрүү ажалтан» гэхэн Монгол гүрэнэй нэрэ

«Буряад үнэн» сониной 85 жэлэй ойдо

ЭДЭНЭР ЛЭ НЭН ДАА, ЭГЭШЭ, ЭЖЭЛ НҮХЭДНИ

Илангаяа газетын редакци-нуудта секретариатай ажал гэшээ юрэнхы дээрээ тобойжо харагдадаггүй дээрээ юм гү, найшаахаар бэшэ, хүндэжэн байдаг гэжэ үнинэй журналистнууд тодорхойлон байдаг. Үнэн дээрээ эндэһээ бүхы редакциин гол ажал залан хүтэлбэрлэгдэжэ, үдэр бүхэндэ барлагдаха сониной хуудаһан, дугаар бүхэн наринаар түсблэгдэжэ, гол уурха, шэнжэ шанарын тодорхойлогдодог. Тиймэһээ эндэ ажаллагшад сониндо нийтэлэгдэхэ бүхы материалнуудынь табан хурганһаа үлүүгээр мэдэхэ ёһотой гэхэн эрилтэ табигдадаг. Ехэ хэмжээнэй сониндо ноуур, хуудаһан бүхэниень түсблэгэ тодорхойлоодо хүндэжэн байһан ха.

Журналистнуудай бэшэжэ бэлдэһэн статья, очерк, зураглал болон репортажнуудые харахада, зохидхоноор тааруулжа багтаахан бэлэн бэшэ. Эндэ гансахан хэмжүүрын бэшэ, мүн нютагуудын хараада абтана. Ганса журналист бэшэ, мүн юрын бэшэгшэ, эрэлһэнээ заалһаа ехээр, томохоноор бэшэхые оролдохо. Тээд һүүлдэ бэлэн болоһоноо хаһаха, хороохо гэшэмнай одоошье хүндэ байха. Эндэ гансал ерээдүйн газетын түхэл шэнжэ, дүрсыень зуража бэлдэһэн секретариатайхид гү, али барлагдаһан түрүүшын хуудаһануудые уншаһан редактор, тэрэнэй орлогшонор гар хүржэ, хэм хэмжүүртэнь багтаажа оруулдаг гуримтай бэлэй. Тийхэдэ бэшэһэн юмэнэйнгээ гам хайрагүйгөөр хаһагдашоод байхадань, газетын хуудаһанда түлхихэн секретариатайхидые ямаршые автор хайн гэхэгүй, нэгэл дутуу, дунда шэгтэй ябаха. Иигээд ерээдээ, секретариата ажаллагшаднай нэгэ талаһаа журналистнуудай, корреспондентнуудэй, нүгөө талаһаа дугаар бүхэниие баталһан редакторай, тэрэнэй орлогшонорой хоорондо орожо нилээд мүлюулжэ, мушхуулжа гарадаг байһан гэжэ мүнөө баталан хэлэхэ байнаб. Заримдаа секретариатад ороходошни, булта уруу дуруухан, сухалтайхан шэнжэтэй байха.

Үнгэтэ карандашаар гоёо-дожо зурагдаһан ерээдүй сонинойнь нэгэ хуудаһан барлагдахаар баталагдаагүй, голодоо гэжэ абаһаар ойлгохош. Тэсбэритэйхэнээр зоёожо бэлдэһэнэ хайра гамгүй эбдэжэ, шэнэ далбагар ехэ саарһан дээрэ тааруулан табижа байхадань, материал бүхэн зохид байраа олохогүй. Энэ үедэ хэн нэгэн шуухирһаар орожо ерээдэ: - Энэ обкомһоо ерээ, яаралтай, буряадшалаад асархамни, - гэжэ.

Ямар юмээ асараа юм гэжэ

мэдэхэ хэрэгтэй. Иимэрхүү үймөөн, түрисэлдөөн соо ажаллаха, гэшээ үнэхөөрөө түбһэн хүнэй тэсэхын аргагүй шэнгээр харагдагша бэлэй.

Анханһаа сониной редакцияда, журналистын хүнгэн бэшэ даалгабары, ажалые ээм дээрээ үргэжэ абаһан Ольга Потельхоновна Бадмаева-Цыреновада нилээд хүндэ байһан байха. Түрүүлэн Улаан-Үдэн хүдөөгэй аймагай «Коммунизмын туяа» газетэдэ буряад хэлэн дээрэ редакторай орлогшоор ажаллажа байһанаа, «Буряад үнэн» газетын секретариата харюусалгата секретариин орлогшоор томилогдожо, үни удаан саг соо хүдэлөө. Эндэ ажаллажа байхадань, би Геннадий Ринчино нүхэртэйгөө хамта энэ редакция ерээдүйн хөрмөйгөө хөөрлэдэжэ андалдаг хэмди. Намда һонин юу байхаб. Нүхэрни Ольга Потельхоновнатай нэгэ нютагай хадаа хөөрлэдэхэ юмэниинь бии байгаа. Хоёрдохоор, Гена хирэхирэ болоод лэ ажалынгаа даалгабарыар Баргажанаа ошодог хадаа нютагаһаа элбэг һонинтой бусадаг байгаа.

Ольга Потельхоновнагай «Буряад үнэнэй» редакцияда ажаллахаар ерэхэһээ хойшо намда түшгэлэхэ нэгэ хүнэй бии болоһондо үзэгдөө бэлэй. Урид досоогоо хадагалжа ябаһанаа сэхэ руунь хөөрэхын аргагүй байгаа. Мүнөө Ольга Потельхоновнада байһан соонь хэлэхэдэмни саашань тараажа байхагүй, сэхэ харюу үгөөд байха хайтай нэн. Заримдаа буруу ябаа һаашни сэхэ руунь сад-няд хэлэхэ. Эгэшэ мэтээр зонхилоод, заагаад байхадань хэндэ үлүү байха нэм.

Ольга Потельхоновна хамта ажалладаг нүхэд тухайгаа аргагүй хүндэлжэ, дүмэжэ хэлэдэг бэлэй. Илангаяа Жаргал Дашиев, Александр Жамбалдоржиев гэгшэдэйнгээ хадууржа захалхада:

- Үнөөхи хаһан эхилбэ ха. Эрэшүүлые энэ муу заншалһаань яагаад зайлуулдаг хаб. Тиймэ эм дом, хашалта, хаһалта байдаггүй гайхалтай байна. Эндэ гансашье гэр бүлэ, һамганиинь, үхибүүдын зононо, тулина бэшэ, өөрөөшье ядаралданал даа. Бүхы бээн яагаад тэсэдэг гэшээб, гэхэһээ эхилээд, сэдхэлээ зобонгөөр хэлэжэ байхыень нэгэтэ бэшэ дуулаһан байхаб.

Ольга Потельхоновна Цыренова

Хэхэ ажалаа, даалгадан уялгаяа ямаршые сагта бүтээжэ шадаха тусгаар табигдаһан бэлиг шадабаритайень сэдхэлһээ сүгнэжэ байдаг хадаа эдэ нүхэдтөө энхэргэн байгаа гэшээл даа.

Заримдаа редакцияга уран зурааша Раднажаб Абидуевтай дахасалдаад халахагүйдэмни (бидэ хоёр сүлөө сагтаа хүхэ, хюрөөгөө абажа, хамта энэ тэрэ барилга хэжэ, зарим хүнүүдэй захил дүүргэдэг хэмди), Ольга Потельхоновна хараад:

- Юрэдөө, та хоёр хулганаанай унданһаа өөрөгүй юмэндэ даагдаха аад, хүнүүдэй нүдэндэ бү харагдагты, - гэжэ гэр гэгтэмнай ябуулдаг байгаа.

Эндэ Раднажаб Абидуев тухай дурсажа хөөрэхэдэ, үлүү бэшэ ха.

Багжагар томо бээтэй, нургаар үндэр Бато-Мүнхэ Зыдрабынай түрэл тоонтоёо бусахада, нилээд удаан саг соо уран зурааша-ретушергүй байгаа хэмди. Сониндо томилогдохо фото-зурагуудые «Правда Бурятии» газетын зураашан Д.Гармаев гэмэрэн-гэмэрэн заһадаг, зурадаг байгаа. Тийн нэгэтэ амаралтадаа Ага нютагаа ошоод ерэхэн таһагые даагша Долгор Жугдуровна Жугдурова редакцияин ээлжээтэ летучкын үедэ бултагда хандажа:

- Манай нютагай хургуулида уран зурагай хэшээл, черчени заадаг багша эндэ ерэхээр байна. Наяар бии болохо. Хараха, танилсаһат даа. Наһаар тиймэ залуу бэшэ, үхибүүдээр олон гэшээ нэн ха. Байрын талаар бэрхшээл гаража болохо, - гэжэ, бусадай һанамжа хүлээн һууба.

Бидэ уулзаа, хараа бэшэ аад, юун гэхэбибди. Зүбшөөһэншүү дуугайхан һуугаа хэмди. Нара тухай болзорой үнгэрөөд байхада, набтархан, туранхай бээтэй, буурал толгойтой Раднажаб Абидуев редакцияда бии боложо, бидэнтэйгээ танилсаа бэлэй. Олон үггүй, хүн бүхэнтэй хөөрлэдэжэ, элдэб эсые шашалдажа байдаггүй энэ нүхэрнай бидэнтэй дунда ёһотой һуурияа түргэн олоо нэн. Үни удаан ябангүй, дүрбэн таһалгатай шэнэ гэртэ түбхинөө. Энэ нүхэрнай ганса зураг зурахаараа бэлигтэй бэрхэ байһанаа гадна уран эсхэгшэ-оёдолшон байгаа. Нэгэтэ үбэлэй эхээр гоё гэгшын хара нэхы шэнэ дэгэл үмдөө ажалдаа ерээ. Хаанаһаа худалдажа абаа юм гэжэ мэдэхэ

гэхэмнай, өөрөө оёжорхиһон байба. Булта гайхалсаабди. Тийн гэхээ, энэ нүхэрнай дэгэлэй хахаар бэшэ, харин эршүүлэй сэмбэ малгайн шэрдэгдэһэн нэхы арһыень бултыень хангилжа абаад залгажа, дэгэл болгон оёһон байба. Нобшотойхоншые һаань тэрэ үедэ дүтэ нааша харагдаагүй елэн хара урбуулга үһэтэй нэхы дэгэл нэмэрinxэй ябагша бэлэй. Удаань шэнэ байратай болоходоо, тогоонойнгоо таһалга соо өөрынгоо ухаагаар элдэб шкаф, шэрээ, данхай зоёожо дархалһыень, илангаяа редакцияинэй эмэгтэйшүү омогорхон магтажа хөөрлэдэдэг байгаа. Бүри һүүлдэ хабар, зунай сагта Раднажабни намда сүлөө сагтаа барилга хэлсэхыемни дурадхаба. Долоон хоногто хоёр үдэрын амардаг хадаа би дуратайгаар зүбшөөбэб. Городто мүнөөнэйхидэл адли барилга хэхэ дуратайшуул олон байгаагүй. Гартаа хүхэ, зэмсэг бариха дүйтэйшүүл нэгэ-хоёр бии аад, хамтаржа, бүлэг, бригада болохо аргагүй байгаа юм гү, захилабаха дуратайн хөмор бэлэй. Эндэ магад, түлбөр мүнгэнэйнь һанаһанда хүрэхөөр бэшэ, бага байдаг дээрэһэнь арсадаг байжа болоо.

Амаралтынгаа хоёр үдэрые хамтаржа үнгэрэхэ болоһон хадаа хэхэ ажалаа хаража, хэлсэхэ түсэблөөд, барилгаяа эхилдэг хэмди. Тэрэ үедэ мүнөөнэйхидэл барилгын хюрөөдэмэл модон хабтагай, хэрэгсэлнүүд элбэг байгаагүй, дилэнхидээ, тоогүй олон хадаһанда баригдаһан ямар нэгэ гэр байрын модон байха. Раднажаб барилгада бэрхэ, хүбэлгэн, уран байгаа. Заримдаа ура нарияа гаргажа ношорхоёо һанахадань, түргэн аргыень шэлэжэ, өөрынхээрээ дурадхахаб. Тирэмни арсалтагүй зүбшөөхэ. Иигэжэ нэгэ зунаа үнгэргөгшэ хэмди. Үнэн дээрээ Раднажаб Абидуев саанаһаа урин нарин гартай, аргагүй бэрхэ хүн бэлэй.

Шөө нэгэ нүхэр тухайгаа дэлгэрэнгүйгээр хөөрэхэ хүсэлэнтэйб. Дарма Базарович Дондоков тухай урид бэшэһэн дурсалга соогоо юрэ нэрыень дурсаад орхёо хэм. Харин мүнөө дэлгэрэнгүйгээр хөөрһүү даа. Дармаһаа урид Дондоков гэхэн фамилиатай Мухар-Шэбэрэй Суулга нютагай агроном мэргэжэлтэй залуу хүбүүн ажалладаг байгаа. Үгэ дуугүйхэн, номгонһоо номгон энэ хүбүүн хүдөө ажахын дээдэ хургуули дүүргэһэн бэлэй нэн гү даа, хахад жэл хүдэлөөд, буряад журналистын бүхы эрилтые дүүргэхэ аргагүй байһанаа ойлгоод, редакцияа гаража, Суулгын залан заһаруулгын газарта ажалладаг болонхой, дотоодын хэрэгүүдэй майор зиндаатай болоод ябахадань уулзаа хэмди. Хоёрдохи Дондоковын - Дарма Базарович урид Хүдөө ажахын министрстын мал ажалай таһагта ахалагша мэргэжэлтээр ажаллажа байгаа. Редакция орохоһоо урид хүдөө ажахын

эрдэмэй кандидат Герасимовагай (нэрыень мартааб) хүтэлбэрлэдэг хүдөө ажахын түрүү онол арга, эрдэмэй туйлаһануудые, дэлгэрүүлэн нэбтэрүүлхэ таһагта хүдэлмэрилэгшэ нэн. Тиймэһээ ажалынгаа хэрэгээр хүдөө нютагуудта, ажахынуудта ошоходоо гү, али суглаан, зүблөөндэ таһалгаряагүй уулзадаг, нилээд дүтын танил болонхой байгаабди.

Эрдэмтэ-зоотехник мэргэжэлтэй Дарма Дондоков хүдөө ажахынай таһагта ажаллахаар орожо ерэхээр мандаа сэхэ руунь хэлээ нэн:

- Битнай зоотехник мэргэжэлтэйшые һаа, газетэдэ юумэ бэшэжэ үзөөгүй хүм. Киоск-нуудһаа хоёр мүнгөөр газетэ худалдажа абаад уншахаһаа ондоо юумэн байгаагүй. Юрэдөө корреспондент боложо шадаха хүн гүб, али үгы гүб, хэлэхэ аргамни үгы. Оролдожол үзэхэ болоноб. Ага нютагай хадаа буряад хэлэндэ ядалдахагүйб гэжэ һананаб. Таанадни намайгаа харалсаха, туһалха аабзат даа. Туршаад үзэхэмни, - гэжэ бэлэй.

Бодомжолжо ябаһанаа сэхэ руунь хэлэһэндэнь Мижит-Цырен Намжилов бидэ хоёр нилээд дуратайгаар угтажа абаа хэмди. Үнэхөөрөө Дармамай яһала оролдосотой хүн байгаа. Мэргэжэлээрэ таараһандаа хүдөө ажахын асуудалаар журналистын эрилтэ дүүргэхэ дүршэлтэй болоо бэшэ. Тэрэ үеэр редакциядамай хүдөө ажахын мэргэжэлтэйшүүл хүсөөн

Мижит-Цырен Намжилов ба Дарма Дондоков

бэшэ ерээжэ, хаба шадалаа туршаад лэ, тогтон торонгүй ябадаг байгаа. Жэшээлбэл, ветеринарна врач мэргэжэлтэй, тэрэ сагтаа олондо мэдээжэ боложо ябаһан драматург Дугар Дылгыровшые журналистын гуурһа барижа туршаад: «Зүжэг, драмануудаа бэшэһэнһээ үлүү юумэн эндэ олдохогүй байна», - гэжэ ошоо бэлэй.

Мүнөө Дарма Базарович түрэл Ага тойрогтоо «Толд» газетэдэ редакторай орлогшоор ажаллана гэжэ дуулаа хэм. Үнэхөөрөө, энэ нүхэрни одоол өөрынгоо эрид оролдогтоор ёһотой журналист боложо тодорлоо даа.

Дурсалгынгаа энээхэн хуби соо оруулжа нэрлэһэн нүхэдни 85 жэлэйнгээ нахилсама оё тэмдэглэхээ байһан «Буряад үнэн» сониной хүгжэлтэдэ арга шадалаараа нилээд хубитаяа оруулаһан байна гэжэ мүнөө батаар хэлэхэ хүсэлэнтэйб.

Владимир ЖИГИТОВ, Россия Журналистнуудай холбооний гэгшүүн, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

Раднажаб Абидуев ба Жаргал Дашиев

**«Буряад үнэн» сониной
85 жэлэй ойдо**

БҮГЭДЭ АРАДТАА ХҮН-ДЭТЭЙ, ханана-харбайха газетэмнай үндэр наһа элдэжэ ябанал даа. Буряад-Монголой автономито республика гэжэ тусхайта гүрэн түрэтэй болохо-ноомнай жэл хахадаар урид алтан дэлхэйдэ мүнхэдэлхэн байна бшуу. Тиймэһээ газетын орёо, хүндэ хүшэр зам гатаджа гараһан ушарын мэдээжэ. Тэрэнэй хүлдээрээ гаралга болон хүгжэлтэ Байгал үндэйн зүүн тээхи залуу республикын ургалта ба засаг зургаанайн бэхжэлтэти нягта холбоотой байһаниин гайхалгүй.

Хорёод, гушаад, дүшөөд онуудаар республика дотор промышленна хүсүнүүдэй, предпрятинуудай хүгжэлтэ, хамтын ажахынудай болон машинно-тракторна станцинуудай түрүүшын үүрнүүд (ичейкэмүүд), наһатай зонийе үзэг бэшгэтэ хургалга, эрдэмэй түбүүдэй, социальна эмхинүүдэй бии бололго, хүдөө нутагуудта соёлой гуламтануудай мүнхэдэлхэ, бүхы хүгжэдые нуралсалда хабаадуулга, булта зоной эбтэй зетэйгээр ажалда оролсолго, стахановска хүдлөөн, журам, заршам бэхжүүлгэ, залуу үетэниие Эхэ орондоо үнэн сэхээр, патриотис ёһоор хүмүүжүүлгэ гэхэ мэтэн шухалын шухала асуудалнууд газетын хууданууд дээрээр залгаа толилодожо байгаа.

Тэрэ сагта барлагдан газетын подшивканыудые мүнөө яаралгүйгээр иража амжаһан хүн одоолшы элдэб һонин номһоо үлүү удахатай баримтануудтай дайрагдажа болохо юм.

Жэнхэни буряад хэлэнэй хүгжэлтэд оруулан бүхы ажалын газетын арад зонийгоо урда хэлэн баһа нэгэ гол габьяан болоно. Нэгэ хирэ хургуулинуудаар хүгжэдэй эхэ хэлээ үзэхээ болоод дайба нэм шуу. Засагай зургаануудай абһан энэ уймаг шийдхэбэри хүндэ хойшололтой байгаа. Энэниие бидэнэр бэе дээрээ мүнөө болотор үзэжэ байнабди. Зүгөөр эдэшые жэлүүдтэ түрэл газетэ, Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын театр, Буряадай радио болон телевидени урынхи мэтээр лэ буряад хэлээ аршалхын түлөө бүхы аргаараа оролдожол байгаа даа.

Газетын үшөө нэгэ шухала габьяан, үүргэнэ гэбэл, национальна кадрнуудые хургаха, бэлдэхэ ёһотойл гуламта болоһон ушар мүн. Хараадшы үзэл даа. Хэды олон гүрэнэй болон ниитын ажал ябуулагшад, эрдэмэй докторнууд болон кандидатнууд залуу наһандаа энэ газетын кабинетууд соо хүлээгэ гаргараа саарһан дээрэ һуужа, мэргэжэлэй талаар ургаа, саашанхи ажабайдалдаа зүб мүрөөр дабшаха зүргэ харгыгаа олоо гээшэб. Хэды олон мүнөө мэдээжэ болоһон уран зохёолшо, поздууд уран зураашад ба хүгжэмшэд бүри залуудаа багахан мэдээсэл редакцияда элгээжэ, гуурһаяа туршаад, энээгээрээ урмашан, саашадаа дуратай мэргэжэлээ олоһон байха гэжэ эли.

МҮНӨӨ НАҺАТАЙ БОЛОНОН УНШАГША бүхэн түрэл газетынгээ һайндэрэй урда наһа ба хэлэхэ һанамжануудтай, бодолнуудтай байха бшуу даа. Жэшээлхэдэ, би газеттээ аяар 65 жэлэй саана шэрүүн амискала та дүшэн нэгэн оной намар танилсан хүн ябанал. Түрэл тоонто Тураасгай һууриндаа /Хэжэнгын аймаг/ эхин хургуулин 4-дхи классай шаби ябааб. Эхэ Үхэн оромнай эхэ аюулдаа охонхой, хүн зоной наһа элдэ хэлэй хүлээжэ байһан үе саг бэлэй. Үдэр бүрил һони-һорьмой дулгага байха юмэн эхэл шухала байгаа. Эндэл «Буряад-Монголой үнэн» газетэ эгээ үнэтэй болодог һэн.

Манай урда холо бэшэ һуудаг, почто асардаг Гомбын Сэндэмэ абгайн мори тэргээрэ хоройнгоо баруун калитгада эржэ тогтомоорн лэ, һууриной алишые тээшэ хүнүүд Гомботонхой гэр тээшэ субадаг бэлэй. Нэн түрүүн фронтһоо ерэнэн гурбан хушуута шойнжон бэшгүүдэ булганай һонирхол татаа гүбэ. Бэшгэ мэнэ байтар задалагдажа, хэн нэгэн шангаар уншадаг һэн. Абгайгөөр шагнагшад хэн нэгэнэй гэнтэ «Ай, бурхан зайлуул даа» гэнэн абган дуулдахадал гэхэ. Гайханан, гэлһэндээ ама гарадаг байгаа гэе. Бэшгүүдэй һүүдээр газетын ээлжээн эржэ, Советинформбюрогой мэдээсэл булганай һонорто сууратаха. Иигэжэ элдэ хэлээ садһаан зон нэгэн-хоёророо гэлээшаа гаража, шэб

харанхы һүниин зоргоор гэр тээшэ һаирдаг һэн ха.

Хожомшог Сэндэмэ абгай почтынгоо мээшэ манай хойно зуугаад метрэй зайда байдаг колхозной контородо асардаг болоо юм. Олон зоной суглархада ашаарһанан, наһатай болоһон Гомбо баабайн басагандаа гэмэрһэн байгаа бэшэ аал даа. Түрүүшүүлээр зэргэшэдэн, би конторо ерэдэг бэлэйб. «Ходо газетэ гээд лэ үлэгэнэжэ ябаха энэ ямар хубүүн гээшэб?» - гээд, счетовод Жимбын Ханда абгай гэмэрэн татадаг юм һэн. Эндэ баһал хуушан гуримаараа шойнжон бэшгүүдые, «Үнэн» сониноо уншалган болохол даа... Харин

**АНДА НҮХЭДЭЙМ
АЛЫГАН ДУЛААХАН**

мүнөө Сэндэмэ, Ханда абгайнар үни хада гэртээ ябанхай, харин би тэдэ барагсадаа дурсан һанажа ябаналби даа.

1943 оной июлиин хорёодоор гээшэ һэн ха. Манай мал ажалай бригадын үбнэшэд үзэсхэлэн һайхан Хэлтэги гэжэ газарта бууһаар арбаад хоноод лэ байгаабди. Урда дабаанһаа эхитэй дүүрэн элбэг уһатай Сулхара голлой зүүн эрьедэ, зэрлиг ойн захдаа, үндэр салгар нарһадай дорой үбнэшэй отогүүд соо түбхэнхэй һэмди. Иимэ отог соо нойрсоходо, агаар сзбэр даа, ажана тэниглэн даа, аргагүй зохиод бэлэй. Тэрэ сагаа мүнөө һанахадамни, үлгэр мэтээр һанагдаа, яагараа тэрэ сагтаа бусаха дурамни хүрэнэ гээшэб даа, бурхан зайлуул! Үбнэ ногооной ургаса һайн, Сулхара голоо үгсөөд лэ яар ябта бухалнууд бодожол байгаа.

Нэгэ үдэр хүншэн Сэрэнжабай Базар ерэхэдэ, арбаад газетэ асаржа, эдэб барихын забһарта шангаар уншалган болохо. Мүнөө һанахадамни, тэрэ Курска дүхэрнэй асари эхэ байдаанууд тухай газетэмнай дуулгаа һэн ха.

Һүри хаядаг Ваанхи ахайхан хажуур сохидог, мориной эмсэг, аса, тармуур һэльбэдэг Борбын Гарма хоёр газетын һонинуудаа уламжалан, элдэб зугаа дэлгээ. Бухал шэрэдэг гурбан багашуул, косилкашан, тармууршан, гар хажууршан һамгад эхэл анхаралтайгаар шагнадаг бэлэйбди.

Дайнай дүүрэхэ тээшэ минии газетэе уншалган бүришые абьяастай болоһон юм. Юундэб гэхэдэ, Илалтын алтан туяа дүтэ боложол байгаа бшуу. Иигэжэ түрэл газетэмнай тэрэ галта жэлүүдтэ хүдөөгэй арад зондо бүхы һониние дуулгажал байдаг сонин байһан габьяатай.

БЭШЭДЭГ НАМТАРНААМНИ ХЭНЭГ. 1950 ондо би Хэжэнгэдэ аймагай хүдөө ажахын таһагта ажаллажа байгаа. Зунай нэгэ үдэр коллективэй гэшүүд воскреснитгэ гаража, Бахлайтада үбнэ сомообди. Энээн тухайгаа багахан мэдээсэл бэшээд, аймагай газетын редактор байһан, мэдээжэ пост Бато Базарондо асарааб. «Энэшни болохоннуу юумэ байна», - гээд урмашуулаа. Хэды хоноһон хойно тэрэмни газетын нюур хуудһанда байгаа юм. Урмашһан хүн ходо бэшэдэг болооб.

1951 оной хабар сэрэгэй албанда татагдааб. Дүрбэн жэл соо ЗабВО-гой «На боевом посту» газетэдэ хаа-яхан бэшэдэг байгаа. Армиһаа ерэдэ лэ, үнөөхи «Кижингинский колхозник» газетэдэ бэшэһэн юумэе редакциян харюусалгата секретарь байһан Валентина Лысовада /хожомын КПСС-эй обкомой секретарь болоһон Валентин Фёдорович Лысовой һамган/ асардаг байгаа.

1958 оной зун типографияда ажалладаг минии түрэлэй Цыдыпова Дашима утаһаар хонходоод, «Лысова шамайе орожо ерэгэнэ» - гэбэ. Тэрэ дороо эржэб. «Литсотруднигай штат үгэбэ. Ажалда орохо наашни, абахабди», - гэжэ Лысова хэлээ.

Иигэжэ элионин 19-һөө газетын корреспондент болоһон хүм. Тэдэ юугээшы мэдээгүй ябарһани, он жэлүүдэ ябашоод байнал даа. Сагай гүйдэл ямаршы түргэн гээшэб! 1959 оной апрель

соо минии түрүүшын багахан мэдээсэл «Буряад-Монголой үнэн» нюур хуудһанда гараа агша һэн. Тэрэ гэлээр минии олоһон бэшгүүдэ газетэдэ томилогдоһон байха юм.

ХҮДӨӨНӨӨ ГОРОД ЕРЭХЭ-ДЭЭЛ, түрүүшын ээлжэндэ «Буряад үнэн» редакцияда гэртээ ерэнхэдэ орогшо бэлэйб. Кабинет бүхэндэ ороогүй бол, сэдхэлни садахагүй. Газетын редактор Ревомир Баярович Гармаевтай эхэл хүхижэ хөөрэдэхэш даа. Урдань Баргажанда партиин райкомой идеологиин секретарь байһан тула тэндэхи байдалаар угаа һонирхохо, сугтаа ажаллаһан танил тала зоноо хурга даран һурагшала даа.

Һүүдээрнэ залуугаар газетын редактор болоһон Цыдып Балданович Цырендоржиевтай эхэл аажмаар хөөрэдэхэш. Манай

нюотагай хүн юм. Мүнөө оперно театрта дууладаг минии дүү хубүүн Батортай сасууан. Багадаа Хэжэнгэдэ интернат-хургуулида хоюулаа һураһан даа, хүмүүжэһэн.

«Зай, юу бэшэжэ асараабта? - гээд лэ, Цыдып Балданович эхэ һонирхохо. Сэхээ хэлэхэш. Нэгэ ерэхэдэмни, редактор харюусалгата секретарь Бата-Мүнхэ Жигжитов хоёр хөөрэдэхэ һуутараа, шатараар дэлхэйн чемпионууд тухай бэшэхые дурадаа юм. Зон эхэл һонирхожо уншаха байха гэжэ ойлгуулаа. Бэшэжэл сүхрөөб даа. Газетын уран зураашан Раднажаб Абидуев зурагуудынь яһаал бэрхээр зураа юм. Хожомын, 2001 ондо, тэрэ бэшэһэнээ «Арбан гурбан абарга» гэжэ нэртэй ном хабсаргажа, «Бэлиг» хэблэлээр гаргаа хүм.

Редакциян «штабай начальнигаар» олон жэлдэ ажаллаһан, дайнай ба ажалай ветеран Бата Будаевич Дашиева ороходошни, урин мэлэрэлээр угтаха даа. Удаань редакциян таһагуудаар ябажа амжааш. Хүдөө ажахын таһагай тулга журналист Нимжит Цырен Дарижапович Намжилловтай яаралгүйхэн ярилдаха. Бидэ хоёр нэгэ нюотагай, Сагаан-Нуурай эхин шатын хургуулида нэгэ класста сугтаа һураһан хоёрбди. Багадаа шүлэг бэшэдэг, гоёор уншадаг, зураг зурадаг юм һэн. Саг соогоо хургуули һудар намнаха арга тухань байгаагүй да. Гэбэшые бэлэгтэй, оролдоотой, ажалша хүн һэн хойноо ябууд һураад лэ, бэрхэ журналист болоо, элдэб шагнал хайрануудта хүртөө.

Минии хүндэлдэг арадай поэтесса Цырендулма Цыреновна Дондогойдо ороходошни, урдаа ебхэгэр гар бэшгүүдые табинхай, уншажал һууха даа. Үгэ зугаа дэлгэхэбди, энеэдэхэбди. Баргажанай Баянгол тоонтотой Степан Доржиевич Очировта ороходо, нюотагийнгаа һониние һурагшалам мэдэхэ. Залуу журналистнууд Булад Намдакович Жанчивов, Владимир Доржиевич Жигжитов, Тимофей Нимбуевич Нимбуев гэгшэдээр ушарбал, нэгэ хэнэж болохош. Фотокоррнууд Сэбээн Будаевич Цыренжапов, Сергей Цыденевич Балдуев гэгшэдэй лабораторинуудые дайрангүйгөөр гарахагүйш.

Үдын хоол бариха багаар мэдээсэлэй таһагые даагша, редакциян коллектив соо 50 жэлдэ ажаллаһан, Баргажанай Лугшахан нюотаг тоонтотой Бадма Тибашкеевич Цыремпиловэй кабинетэй үүдэндэ дүтэхэдэшни, гал дүлэн шууяа-шуурхираан соностохо. Үдынь нэхэдэшни, кабинетэй эзэн секретаридай Далай Шагдарович Хубитиев хоёр шатар наадажа һуутараа, булхай-салдаа, хүл дээрээ бодошонхой тоосолодожо байхал даа. Бадма мэнэ байтар халуун сайгаа аягалха, талаан болоо һаа, шүлэншые байхадаа ядахагүйш.

РЕДАКЦИЙН УРГАЛТА, ХҮГЖЭЛТЭДЭ бүхы хүсэ шадалаа хоггүйгөөр үгэжэ, олон жэлдэ ажаллаһан, анда нүхэдэ болоһон хэды олон бэлэгтэй, бэрхэ зон мүнөө үгы даа! Тэдэнэрээ дурсан һанажа ябаха гээшэ манай нангин уялга мүн. Юундэб гэхэдэ, тэдэнэр газарай хурьһэн дээгүүр ябаһан бидэнэрээ дээрһээ харажал байна хал даа.

Хуушанай редактор Цыден Цибудеевич Цибудеевтай золгодог, яһаал хөөрэдэхэдэ бэлэйб. Нэгтэ 1973 оной апрель соо редактор намайе кабинеттэ оруулаа, Хүндэлэлэй грамота барюулаа юм. Хэды саг соо хөөрэдэхэнэй удаа гэнтэ «Ши манай редакцияда эржэ, ажалда орохо байгаа һэн хаш?» - гээ юм. Тэдэ гэнтэ тодо харюу үгэхэ гээшэ бэрхэтэй. Байра тухай хэлээ һэн бээб. «Энэшни шууха асуудал гүб даа. Ши өөрөө мэдэнш», - гээ агша һэн. Тийгээд лэ энэ асуудал аүүрээ.

Редакторай орлогшонор байһан Мүнхэ Нимаевич, Пурбэжаб Нимаевич Нимаевуудтай, Сергей Дугаржапович Ринчиновтэй, Иван Ринчиндоржиевич Очировтай яһаал бараалхадаг, золгодог һэм. Хэдэн жэл үнгэрөө. Нэгтэ үдын хойно Иван Очировтай трамвайн управлениин хажууда уулашоод, нилээд удаан хөөрэдөөбди. Шэг шарайн нилээдгүйгөөр нимгэрһэн харагдаа. «Би ябаган прогужа хэжэ ябанал даа. Бэемни һайн бэшэ. Үшөө нодондэмни нэгэ муу юумэн бии болоо. Аргада орожо үгэсэгүй. Яаха болоо гээшэб гэжэ шэбшэжэ ябаналдээ», - гээ юм. Энээнэй һүүдээр эхэ унишые болонгүйгөөр наһа барашоо һэн.

Секретаридай Ольга Потельхоновна Цыренова, Георгий Цыренович Дашабылов, Александр Жалсанович Жамбалдоржиев гэгшэдээр золгохош. Саһа ажалдаа заб олоод, намтай гудамжаар дахасалдаха.

Хүдөө ажахын таһагта Бата Аюшеевич Гыдыков ёгтолон һагад үгэхэ. Партияна таһагта орожо, Хорин хубүүд Галсан Ямпилевич Цыреторов Михаил Сангаевич Сандаанов хоёртой гүдэ зугаалхаш. Цыреторовтэй 1960 ондо Хорин аймагай «Красная Заря» газетэдэ сугтаа хүдэлхэн хоёрбди. Совет байгуулгын таһаг эрхилдэг Цырен Сыреторович Субановтай, Хэжэнгын Эдэрмэгэй басаган Вера Эрдэнеевна Токтохоеватай хөөрэдэхэш. Пропаганда ба агитациян таһагые даагша Долгор Жугдуровна Жугдуроватай эхэ таагша зугаалхаш.

Соёлой таһагта эхэл урматайгаар орогшо бэлэйб. Рабдан Васильевич Цыбиков мһэрэн һагад угтаха. Минии багша юм һэн. 1944-1946 онуудаар Хэжэнгын аймагай шэмээшгүүдэй Михайловка тосхондо долоон жэлэй хургуулида багшаджа, түүхэ, географи заадаг байгаа. Гоёор зааха даа, хашамал хоолой гаргаха. Гэртээ, заримдаа газаруур дуу ханхинуула. Класс дотор, коридор соогуур үлгэдэхэ элдэб зурга намда зуруулааг бэлэй. «Ши хожомоо зураашан болохо табисууртай байнаш. Зүгөөр түрүүн хургуулидаал һайнаар һураха хэрэгтэй», - гэдэг юм һэн.

Баргажанда редакциян дэр-гэдэхи журналистнуудай эхин эмхин секретарь һэн хойноо Яруунын хубүүн Цыбан-Доржи Найданович Дугаровта заабол орожо, удаан хөөрэдэхэ, һониние дуулаха, заажа заабари абаха хэрэг гараха. Шог зугаагай гарабал, аха нүхэр ульһатайгаар ташаганаса энеэдэг юм һэн.

Минии тоонто нюотаһаа гаран хэдэн журналистнууд байһан юм. Раднажаб Бадмаевич Бимбаев гүшаад онуудаар залуу наһандаа, Цырен-Доржо Жанабадраевич Дамдинжапов дайнай һүүдээр «Буряад-Монголой үнэн» газетын редакторнуудаар ажаллаһан хүндэтэй хүнүүд һэн. Дайнай ба ажалай ветеран Жамьян Бадмаевич Бадмаев олон жэлдэ сониний корреспондент ябаа. Барадий Гармаевич Лайданов Хори, Хэжэнгын редакциянуудта журналистаар, оршуулагшаар ажаллахадаа, ходо бэшэдэг һэн.

НЭГЭ ХИРЭ ХҮНДЭТЭ СОНИМНАЙ хүндэшгэ байдалда оронхой гэжэ ажаглахаар һэн. Харин мүнөө яһаал хүл дээрээ гаранги. Эндэ ахамад редактор, арадай уран зохёолшо, эрдэмтэн, элдэб шангуудай лауреат Ардан Лопсонович Ангархаевай үүргэ, габьяа тон ехэ. Коллектив соо дүй дүршэлтэй, бэлэгтэй журналистнууд Галина Хандуевна Базаржапова-Дашеева, Цырендулма Цыреновна Дондогой, Туяна Владимировна Самбялова, Боллма Доржиевна Орбодоева, Николай Дымбрылович Намсараев болон залуушуул гуурһанай хүрдые гэршэлнэ.

Урдынхи мэтээр ажалаа хээд лэ, ёһо заншалнуудаа батаар сахяад, дээдэ үеинхидэ маргангүйгөөр, үргэн Буряадай арад зоноо баясуулан, улам эршэтэйгээр урагшаа дабшахынь редакциян коллективтэ хүсэе даа!

Николай ГАЛДАНОВ.

П.Нимаев

М.Нимаев

Д.Жугдурова

Б.Цыремпилов

В.Токтохоева

С.Балдуев

Наһанайм намар ерээл даа,
Наһанайм нүхэр хайратайл.
Абынгаа уг залгаһан

Аша зээнэрни хайратайл...
Чимит Доржиевич Дымчиков
«Наһанайм нүхэр хайратайл»
гэһэн дуугаа үеынгөө нүхэр
Балжима Шираповнадаа ба олон
үри бээнэртээ зорюулһан байна.

Холын хараа бодолтой Чимит
Доржиевич үхибүүдэйнгээ
хайхан харгые, арюухан зол
жаргалаа үзэжэ ябаха талаан
үгын харамтай...

Дымчиковтэн дүрбэн хүбүүд-
тэй, дүрбэн басагадтай; үри бэе
тэгшэ юм. Тэдэнэй нэгэн гурбан
хүбүүдэй удаа Жанна басаган
Яруунын зүүн заха болохо
Тэлэмбэ нютагта түрэнэн юм.
Тэрэ үеын партиин урылаар
эсэгэн Чимит Доржиевич
Тэлэмбэ, Шэрэнги, Нархата
Эгэтын-Адаг нютагуудаар
хүдэлжэ, жэл бүхэндэ хургуули
нэлгэжэ, үхибүүдэйнь хурал-
салда наалташые болодог байгаа.
Харин анханай номдоо хурса,
бэрхэ үхибүүдэнь ядалдангүй
хурадаг, шэнэ нютагтаа түб-
хинэдэг хэн.

Хургуулида хуража байхадаа,
Жанна номдоо ехэ хурса хурдан,
урагшаа ханаатай, класс соогоо
удардагша хурагша байһан
дээрэнхэ, 1982 ондо бүхэсоюзна
«Артек» лагерь амарха пу-
тевкоор шагнагдан байһа.
Жанна Дымчикова 1985 ондо

Буряадай Номой салоние угтуулан

ТОБШУУРАА ДАРААД,
ДҮРИМӨӨ ОЛОЖОРХИХОТ

Эгэтын-Адагай дунда хургуули
эрхим сэгнэлтээр дүүргэжэ, Д.
Банзаровай нэрэмжэтэ багша-
нарай институтдай филоло-
гическа факультедэй оюутан
болоо хэн. 1990 ондо институт
амжалтатайгаар дүүргэжэ, залуу
мэргэжэлтэн Улаан-Үдын 47 -
дохи дунда хургуулида ажалай
намтар эхилэ. Жанна Чими-
товна ород хэлэ ба литература
заажа, хурагшадтаа, сугтаа
хүдэлдэг коллективтээ ехэ
хүндэтэй болоо. Эндэл хүдэл-
хэдөө журналист болохо
эрмэлзэлэнь дилэжэ, шэнэ
бодолнууд түрэжэ, 1995-1996
онуудта дуратай зохёохы
ажалдаа зорижо, «Ариг Ус»
телекомпаниин «Восточный
экспресс» гэжэ информацийно
дамжуулгада хүдэлхэн байна.
Һүүлдэнь БГТРК-гай журна-
листаар хүдэлжэ, элдэб һонин
мартагдашагүй дамжуулга-
нуудые «Бамбаахай», «Алтан
сэргэ», «Уянгын шүрэн», «Түдэб
баабайнда» зохёожо, олон
харагшадтай дура татаа бэлэй.
Жанна Чимитовна хоёр жэл соо

гушаад хүгжэмтэ клипүүдые
найруулжа, залуу урган гараһан
дуушадтай, үргэн замайнь үүдэ
нээлсэлхэн хүн гэхэдэ, алдуу
болохогүй. «Сагаан харын»
фестиваль, «Торгон зам»
уласхоорондын конкурснуудта
ехэл хубитаяа оруулһан
габьяатай. Жаннадамнай эсэгын

үршөөһэн хүн зоние ударидаха
оюун бэлиг, хүхюун баян
хошонгууша үгэнүүд, эхын
амгалан тэнюун, түбшэн даруу
эльгэ нимгэтэй энэрхы абари
зан бии.

Буряад Республикын хурал-
сал болон эрдэм ухаанай
министерствын бүридэлдэ
ородог Мэдээсэлгын түбтэ
Жанна Чимитовна Дымчи-
ковагай хүтэлбэри доро буряад
хэлэ үзэлгын электрон ном
хэблэгдэжэ, олоной анхарал
болобо гэшэ.

Бидэ, буряад хэлэнэй баг-
шанар, ехэ баяртайбди, шэди
хүсэтэй энэ ном манай ажалда
нэбтэрүүлэгдэжэ, ехэ тухатай
сэнтэй сэгнэшэгүй материал
болобо гэшэ.

«Тобшуураа дараад, дүримөө
оложорхихот», - гэһэн шэдитэ
үгэнүүдые дуулахадаа, баян
буряад хэлэтэй түрүүшын
электрон ном гаргаһан бүлэг
эрдэмтэдээр омогорхоомор. Зуу
гаран номой хэмжээнэй
материал оньһон түхээрэл-
гэнүүдтэ түрэл үндэһэн хэлэн

дээрэмнай оруулагдаба гэшэ.

Жанна Чимитовнагай хэлэн
ажал аргагүй ехэ. «Зоригтой
хүниие зол дахадаг» гэлсэдэг,
үнэхөөрөөшые Жанна Дымчи-
ковагай улзы хэшэгтэй,
дэмбэрэлтэй энэ ажалын хэтэ
мүнхэдөө, үеын үедэ үлэхэл даа.

Жанна Чимитовнагай эрхэ
бэрхэ Дугар хүбүүн Улаан-Үдын
47-дохи дунда хургуули дүүр-
гэжэ, Москвагай соёлой уни-
верситедэй оюутан болонхой.
Эрдэм бэлигтэй дээдэ гарай
мэргэжэлтэн болохонь най-
дамтай.

Буряад электронно номой
автор, республикын хуралсал
болон эрдэм ухаанай ми-
нистерствын бүридэлдэ ородог
Мэдээсэлгын түбтэй мэргэ-
жэлтэн Жанна Чимитовна
Дымчиковада ажалдань ам-
жалта, элүүр энхэ, буряад
арадтаа тухатай, ямбатай ябыт
даа гэжэ хүсэнэбди.

Буряад зонойнгоо алтан
бэлиг абдарһаа
Шэди хүсэтэй бэлэг зондоо
барюулаат!
Улад олоной сэдхэл дүүрэн
урмашуулжа,
Уудам баялиг элбэг дүүрэн
эдлэт даа.

Дарима ГОМБОЕВА,
Улаан-Үдын 14-дэхи
гимназийн буряад
хэлэнэй багша.

ХОРИИН УНШАГШАД
ХОДОДОО ЭДЭБХИТЭЙ

УРАН БҮТЭЭЛНҮҮДЭЙ
ШЭМЭГ

Хорин аймагай хоёр дабхар номой
сангай байһан орохолоор, ханаарнь
дүүрэн гоё хайхан бүтээлнүүд
үлгэгдэнхэй байна. Энэ хадаа номой
сангай уншагшадтай уран бүтээлнүүд.

Нэхэнэ нааданхайнууд, зүүдхэлнүүд,
зурагууд олоор табигданхай. Наһатай
зоной үдэртэ зорюулагдан, флористикын
выставкэ хаяхан табигданхай байна.
Тэдэниие нютагай наһатайшуул, номой
сангай уншагшад хээ юм. Нютагай
«Ромашка» гэжэ нэрэтэй хүүгэдэй
сэсэрлигэй хүмүүжүүлэгшэ Ирина
Валентиновна Кривошеевагай гофри-
рованна картоноор хэһэн бүтээлнүүд
ехэл зохид даа! Бисерээр элдэб хайхан
эхэнэрэй зүүдхэлнүүдые номой сангай
уншагша Любовь Ивановна Цыренова
хэхэ дуратай. Оксана Павловна
Кузьмина, баһа тус номой сангай
уншагша, сүлөө сагтаа нэхэхэ ехэ дуратай,
тиимэһээ энэ уран ажалдаа хэрэглэхэ
литература нинислэл түб хотын
Үндэһэтэнэй номой сан руу захил хэжэ
асаруула. «Кофто, оймһо нэхэхэдээ,
үлэһэн ноһоороо элдэб нааданхайнуу-
дые нэхэхээ заал хаа орхидогби. Минии
хэһэн бүтээлнүүд Майамидашые байха»,
- гээд тэрэ энеэгшэ юм. Оксана Павловна
уран бүтээлнүүдээрээ республиканска
конкурснуудта хабаадажа, олон шаг-
налнуудта хүртэнхэй. Тиин тэрэнэй дүү
басаган Елена Павловна даһатай

О.П.Кузьминагай нэхэнэ уран бүтээл

талхаар уран бүтээлнүүдые хэдэг юм.
Иимэ юумээр эгээл түрүүшынхией хээээ
һонирхооб гэхэдэ, тэрэ хүүгэдтэ
зорюулагдан телевизонно программа
хараад, аймагайнгаа номой сан ерэжэ,
хэрэгтэй литературатай болоод, иимэ
зохид бүтээлнүүдые хэжэ туршаа хэн.
Тиин тус хэрэгтэнь баһал номой сангай
хүдэлмэрилэгшэд тухалһан - хэрэгтэй
нумуудые оложо үгөө бэлэй.

Хорин аймагай номой сан ерэхэдэ,
һонин ааб даа! Ном уншахааяа ханабал,
ямаршые ном дуран соогоо оложо
болохоор. Нёдондо жэл тус номой сангай
дэргэдэ Уласхоорондын мэдээсэлэй болон
соёлой Байгалай форум ябуулагданхай
юм. Аймагай номой санда иимэ үндэр
хэмжээ ябуулгын үнгэргэгдэжэ
байһаниинь тон лэ һонин байна ха. Тэрэл
жэлдэ номой сангай байшанда ремонт
хэгдэ. Номой санда хэдэн таһагууд бии:
олонитын, муниципальна мэдээсэлэй,
соёлой, хүүгэдэй, хизаар ороноо
шэнжэлэлгын гэхэ мэтэ. Конференц-зал
соо элдэб хэмжээ ябуулганууд ходо
боложо байдаг юм. Номой сангай
библиотекер Римма Андреевна Лисова
соёлой таһагые даана, ажалай ветеран,
үнийэй тус номой санда ажаллана. Соёлой
таһаг өөрынгөө олон уншагшадтай,
тэдэниие тоолобол, 137 хурагшад, тиин
хажуугаарнь соёлой хүдэлмэрилэгшэд,
багшанар, миин соёл культурада дуратай
зон олоороо иишэ ерэжэ, ном уншана
гээд хэлээ хаа, алдуу болоногүй. Соёлой
таһагай дэргэдэ бүлгэмүүд эмхидхэг-
дэнхэй. Уншагшад сугларжа, уран
бүтээлнүүдые хэдэг юм. Тус номой сангай
хүдэлмэрилэгшэд бэлигтэй үхибүүдтэй
«Светлый дар» гэжэ программаар ажал
ябууланхайнгаа тула 2005 ондо Буряад
Республикын Соёлой министерствын
грантда хүртэжэ, мультимедиа-таһагтай
болобо. Тус соёлой таһагта хургуулин
багшанар ерэжэ, хэшээлнүүдээ
үнгэргэдэг юм. Римма Андреевна
выставкэнүүдые, һонирхолтой хэмжээ
ябуулгануудые ходо үнгэргэжэ байдаг.
Тиин үшөө юун бэ гэхэдэ, соёлой таһагта
урданай олон грампластинканууд
суглуулагданхай, хүгжэмдэ дуратайшуул
ерээд, шагнаһадань болоно.

Плеханов Геннадий Филиппович,
Стрекаловская Лидия Григорьевна
типографида ажаллахаһаа хойшо багахан
нумуудые барлан хэблэнэ. Хэдэн жэлэй
саада тээ Лидия Григорьевна Геннадий
Филиппович хоёр аймагай типографи соо
багахан нумуудые хайшан гээд барлахаб
гэһэн асуудалда хабаатай нумуудые олоо
хэн. «Минии аха шүлэг бэшэхэ дуратай,
тиин би тэрээндэ шинии шүлэгүүдые
багахан ном болгожо гаргаабди гэжэ
дурадхаһан байнаб. Хамта компьютер
дээрэ шүлэгүүдэй текст бэшээд, мини-
ном хэблээ һэмди», - гээд Лидия
Григорьевна хөөрэнэ. Тэрэ гэлэһнээ
хойшо багахан нумуудые барлан хэдэг
болоо юм гэхэ.

Хүүгэдэй уншагшадтай таһагай дэргэдэ
«Фемида» гэжэ клуб ажаллана, тус
клубые даагшаар Ирина Васильевна
Летимовская хүдэлнэ. Иишэ ерэжэ,
хурагшад хэшээлдээ бэлдэдэг юм.

НОМОЙ САНДА
ДАМБА ЖАЛСАРАЕВАЙ
НЭРЭ ОЛГОГДОБО

Хизаар ороноо шэнжэлэлгын таһагые
хэдэн жэлэй туршада Будажапова
Янжам Гомбоевна даажа ябана. Тэрэнэй
хэлэһээр, нёдондо жэлһээ хойшо тус
номой санда мэдээжэ поэт, хэдэн жэлэй
туршада Буряад Республикын Пра-
вительствын соёлой министрээр
ажаллаһан Дамба Зодбич Жалсараевай
нэрэ олгогдоо хэн. Дамба Зодбич хари
гүрэнүүдээр гүрэн доторой хэрэгүүдээр
ябадаг байгаа, тэрэнэй наһан соогоо
хэрэглэжэ ябаһан зарим хэрэгсэлнүүд
выставкэдэ табигданхай. Жэл бүри поэтэ
зорюулагдажа, уншагланууд ябуулагдадаг
болонхой. Эндэ буряад арадай урдандаа
хэрэглэдэг хэрэгсэлнүүд суглуулагданхай.

Номой сангай уншагша Татьяна
Филипповна Гармаева ехэ эдэбхитэй
эхэнэр, хизаар ороноо шэнжэлэлгшэ,
нютагай литературна «Үдын долгинууд»
гэжэ клубай гэшүүн, шүлэг бэшэхэ
дуратай хүүгэдтэй хүдэлдэг юм. Тиин
нютагай «Гуурһаа туршалга» гэһэн
конкурсн дүнгүүдээр аймагай за-

Р.А.Лисова, соёлой таһагые даагша.

хиргаан хүүгэдтэ зорюулагданхай ном
барлаха зорилготой. Мүн жэл бүри
уранаар шүлэг уншагшадтай конкурснууд
болодог юм.

Муниципальна мэдээсэлэй түб
хэлсэнэй хүсөөр ажалаа ябуула.
Экономикын, хүдөө ажыхын талаар олон
ном бии юм. Аграрна мэдээсэлэй
секторэй материалнууд компьютер соо
оруулагданхай. Компьютер сооһоо энэ
һалбаринуудаар бүхэдэнь мэдээсэл
абажа болохо юм.

Хоринхид ном уншаха дуратайнууд,
номой сан ерэжэ, ном уншахаһаа гадна
сүлөө сагаа үнгэргэнэ. Мүнөө дээрээ
номой санда элдэб хэмжээ ябуулаганууд
үнгэргэгдэдэг заншал тогтонхой. Аймагай
зон иишэ ерэжэ, амаржа ошоно гээ хаа
болохо. Номдо дуратай хүн заал хаа
мэргэжэлээ зүб шэлэжэ олохо, зондо
хэрэгтэй эрдэмтэй хүн болохонь
дамжаггүй.

Янжам ЖАПОВА.

Авторай фото.

Я.Г.Будажапова, хизаар ороноо
шэнжэлэлгын таһагые даагша

Ариг Ус

07.00 «Восточный экспресс». Погода
07.25 «Если завтра ремонт»
07.30 «С утра полезно»
08.15 «Жизнь с «УЮТОМ». «Знаки зодиаки»
08.25 «Глобальные новости»
08.30 М/с «Дикая семейка Торнберри»
08.55 «Восточный экспресс». Погода
09.20 Наши песни. «Знаки зодиаки»
10.00 Т/с «Замуж за миллионера»
11.00 «Голые стены»
12.00 «Счастливы вместе»
13.00 «Жизнь, полная радости»
13.30 М/с «Настоящие монстры»
14.00 «Если завтра ремонт»
14.05 «Любовь и тайны Сансет Бич»
15.45 Х/ф «Близнецы-вампиры». «Если завтра ремонт»
18.00 Победоносный голос верующего
18.30 М/ф «Знаки зодиаки». «Жизнь с «УЮТОМ»
18.45 «Восточный экспресс». Погода
19.00 «Счастливы вместе». «Знаки зодиаки»

20.00 «Будни»
20.25 «Если завтра ремонт»
20.30 «Восточный экспресс». Погода. «Знаки зодиаки»
21.00 «Правила съема». «Если завтра ремонт»
22.00 «Дом-2. Осень = Любовь». «Жизнь с «УЮТОМ»
23.00 «Восточный экспресс». Погода
23.30 Х/ф «Эйс Вентура: розыск домашних животных». «Знаки зодиаки»

Тивиком

07.00 Музыкальный канал
07.20 «Погода»
07.25 «День за днем»
07.30 «Наш город»
07.55 М/с «Гаргульи»
08.15 М/с «Тунималсы»
08.40 «Ради смеха»
09.00 «Наш город»
09.25 Т/с «Солдаты-7»
10.30 «Новости «24»
11.00 «Час суда»
12.00 «Час суда»
13.00 «Голый повар»
13.30 «Новости «24»
14.00 «Деньги по вызову»
15.00 Т/с «Друзья»
16.00 М/с «Гриффины»
16.30 «Ради смеха»

17.00 Т/с «Папенькин сынок»
18.00 Т/с «Солдаты-7»
19.00 «Знаки зодиаки»
20.00 «Наш город»
20.30 «Новости «24»
21.00 Т/с «Папенькин сынок»
22.00 Т/с «Солдаты-7»
23.00 «Схема смеха»
00.00 «Наш город»
00.30 «Новости «24»
01.00 «Мистер Бин»
01.15 Т/с «Друзья»
01.50 «Деньги по вызову»

СТС - БАЙКАЛ

06.00 М/с «Полиция будущего»
06.45 М/ф «Умка»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
07.30 Т/с «Моя прекрасная няня»
08.00 Т/с «Все смешалось в доме...»
09.00 «Истории в деталях»
09.28 «Настроение» с Евгением Гришковцом. Погода
09.30 Т/с «Тайны Смолвиля»
10.30 Х/ф «Разгадка»
12.30 Т/с «Не родись красивой»
13.30 М/с «Годзилла»
14.00 М/с «Смешарики»

14.05 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
14.30 М/с «Оливер Твист»
15.00 М/с «Сонник Икс»
15.30 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
16.00 Т/с «Комиссар Рекс»
17.00 Т/с «Тайны Смолвиля»
18.00 Т/с «Все смешалось в доме...»
19.00 Т/с «Кто в доме хозяин?»
19.30 «Истории в деталях»
19.58 «Настроение» с Евгением Гришковцом. Погода
20.00 Т/с «Моя прекрасная няня»
20.30 Т/с «Папа на все руки»
21.00 Т/с «Кто в доме хозяин?»
21.30 Х/ф «Вне времени»
23.30 Т/с «Папа на все руки»
00.00 «Истории в деталях»
00.28 «Настроение» с Евгением Гришковцом
00.30 Детали
01.30 Т/с «Спаси меня»
02.15 Т/с «Секреты с того света»
03.40 Т/с «Дорогая, я уменьшил детей»
05.00 Музыка на СТС-Байкал

ДТВ

09.30 Музыка на ДТВ
09.35 М/ф
10.55 Самое смешное видео

11.30 «Как уходили кумиры». «Зоя Федорова»
11.55 «Неслучайная музыка»
12.00 Телемагазин
12.30 «Карданный вал +»
12.55 Х/ф «Последний из могиан»
15.00 Т/с «Рыцарь дорог»
16.00 Т/с «Детектив Нэш Бриджес»
17.00 «Каламбур»
17.35 М/ф
18.25 «Как уходили кумиры». «Зоя Федорова»
18.55 Х/ф «Поворот»
21.00 Самое невероятное видео
22.00 Т/с «Рыцарь дорог»
22.55 Самое смешное видео
23.25 «Каламбур»
00.30 «Осторожно, афера!»
01.00 Т/с «С.С.I. Место преступления Лас-Вегас»
02.00 «Голые и смешные»
02.30 Самое невероятное видео
03.30 «Карданный вал +»
03.55 «Девушки в бикини»
04.25 «Голые и смешные»
04.55 Ночной клуб
05.55 Т/с «Строго на юг»
06.40 Секретные материалы. «Территория призраков». 1 с.
07.25 Как хорошо быть звездой
07.45 «Деньги с неба»
07.55 Музыка на ДТВ

Четверг, 14

Первый канал

06.00 «Доброе утро»
10.00 Новости
10.05 «Малахов +»
11.20 Т/с «Агент национальной безопасности»
12.20 «Понять. Простить»
13.00 «Новости»
13.20 «Лолита. Без комплексов»
14.20 «Детективы»
15.00 «Другие новости»
15.30 «Контрольная закупка»
16.00 «Новости»
16.20 «Вне закона. «Особые приметы»
17.00 Т/с «Любовь как любовь»
18.00 «Федеральный судья»
19.00 «Новости»
19.20 Т/с «Пять минут до метро»
20.10 «Пусть говорят»
21.00 Т/с «Сестры по крови»
22.00 «Время»
22.30 Т/с «Вепрь»
23.30 Д/ф «Аркадий Райкин. Король и шут»
00.30 «Ночные новости»
01.00 Кубок Первого канала по хоккею. Сборная России - Сборная Швеции. Прямой эфир
03.20 Х/ф «Планета обезьян»

«Россия»

06.00 «Доброе утро, Россия!»
Канал БГТРК
07.45, 08.45 Вести-Бурятия
08.15, 09.15 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
09.45 Гуламта
10.05 Мунхэ зула
10.25 Спорт-центр
Канал «Россия»
10.45 Вести. Дежурная часть
11.00 Т/с «Тайны следствия»
12.00 Вести
Канал БГТРК
12.30 Вести-Бурятия
Канал «Россия»
12.50 Т/с «Тайны следствия»
13.50 «Частная жизнь»
14.45 Вести. Дежурная часть
15.00 Вести
Канал БГТРК
15.20 Вести-Бурятия

Пятница, 15

Первый канал

06.00 «Доброе утро»
10.05 «Малахов +»
11.20 Т/с «Агент национальной безопасности»
12.20 «Понять. Простить»
13.00 «Новости»
13.20 «Лолита. Без комплексов»
14.20 «Детективы»
15.00 «Другие новости»
15.30 «Контрольная закупка»
16.00 «Новости»
16.20 «Вне закона. «Двойное дно»
17.00 Т/с «Любовь как любовь»
18.00 «Федеральный судья»
19.00 «Новости»
19.20 «Пусть говорят»
20.00 «Поле чудес»
21.00 Т/с «Сестры по крови»
22.00 «Время»
22.25 Владимир Винокур, Юрий Гальцев, Александр Ширвиндт, группа «Экс-ББ» и другие в юбилейном вечере Клары Новиковой
00.50 «Что? Где? Когда?»
02.00 Х/ф «Охота на Веронику»
03.50 Х/ф «Страшнее шторма»
05.20 Т/с «Мертвая зона»

«Россия»

06.00 «Доброе утро, Россия!»
Канал БГТРК
07.45, 08.45 Вести-Бурятия

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 •

Канал «Россия»

15.40 «Суд идет»
17.00 «Кулагин и партнеры»
17.40 Вести. Дежурная часть
18.00 Вести
Канал БГТРК
18.20 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
Канал «Россия»
18.40 Т/с «Обреченная статья звездой»
19.40 Т/с «Волчица»
20.40 Вести. Дежурная часть
21.00 Вести
Канал БГТРК
21.45 Вести-Бурятия
Канал «Россия»
22.05 «Спокойной ночи, малыши!»
22.15 Т/с «Тайны следствия»
00.15 «Драма Ивана Бровкина»
01.10 «Зеркало»
01.30 «Вести+»
01.50 Х/ф «Человек на Луне»

НТВ

07.00 «Сегодня утром»
10.05 «Наше все!»
11.00 «Сегодня»
11.25 «Главная дорога»
12.00 Т/с «Таксистка- 2»
12.55 «Две правды»
14.00 «Сегодня»
14.30 Т/с «Улицы разбитых фонарей»
15.30 Т/с «КАРУСЕЛЬ»
16.30 «Обзор. Чрезвычайное происшествие»
17.00 «Сегодня»
17.30 Т/с «Возвращение Мухтара-2»
Канал БГТРК
19.35 Городская ипотечная корпорация
19.50 Мир связи
Канал НТВ
20.00 «Сегодня»
20.40 Т/с «Врачебная тайна»
21.45 Т/с «Улицы разбитых фонарей»
22.50 «Обзор. Чрезвычайное происшествие»
23.00 «Сегодня»
23.40 «К барьеру!»
00.55 Х/ф «Ватель»
03.20 Т/с «Возвращение Мухтара-2»

04.55 Т/с «Косвенные улики»
06.35 «Обзор. Чрезвычайное происшествие»

Ариг Ус

07.00 «Восточный экспресс». Погода
07.30 «С утра полезно»
08.15 «Если завтра ремонт». «Знаки зодиаки»
08.25 «Глобальные новости»
08.30 «Жизнь с «УЮТОМ»
08.35 М/с «Дикая семейка Торнберри»
08.55 «Восточный экспресс». Погода
09.20 Ваши деньги
09.35 Наши песни
10.00 Т/с «Замуж за миллионера»
11.00 Необъяснимо, но факт
12.00 «Счастливы вместе»
13.00 «Жизнь, полная радости»
13.30 М/с «Настоящие монстры»
14.00 «Если завтра ремонт»
14.05 «Любовь и тайны Сансет Бич»
15.00 «Деньги на проводе»
16.10 Х/ф «Эйс Вентура: розыск домашних животных». «Если завтра ремонт»
18.00 Победоносный голос верующего
18.30 М/ф «Знаки зодиаки». «Жизнь с «УЮТОМ»
18.45 «Восточный экспресс». Погода
19.00 «Счастливы вместе». «Знаки зодиаки»
20.00 «Будни»
20.25 «Если завтра ремонт»
20.30 «Восточный экспресс». Погода. «Знаки зодиаки»
21.00 «Клуб бывших жен». «Если завтра ремонт»
22.00 «Дом-2. Осень = Любовь». «Жизнь с «УЮТОМ»
23.00 «Восточный экспресс». Погода
23.30 Х/ф «Эйс Вентура: природа зовет». «Знаки зодиаки»

Тивиком

07.00 Музыкальный канал
07.20 «Погода»

07.25 «День за днем»
07.30 «Наш город»
07.55 М/с «Гаргульи»
08.15 М/с «Тунималсы»
08.40 «Ради смеха»
09.00 «Наш город»
09.30 Т/с «Солдаты-7»
10.30 «Новости «24»
11.00 «Час суда»
12.00 «Час суда»
13.00 «Голый повар»
13.30 «Новости «24»
14.00 «Деньги по вызову»
15.00 Т/с «Друзья»
16.00 М/с «Гриффины»
16.30 «Ради смеха»
17.00 Т/с «Папенькин сынок»
18.00 Т/с «Солдаты-7»
19.00 «Знаки зодиаки»
20.00 «Наш город»
20.30 «Радар-спорт»
21.00 Т/с «Папенькин сынок»
22.00 Т/с «Солдаты-7»
23.00 «Суперняня»
00.00 «Наш город»
00.30 «Новости «24»
01.00 «Мистер Бин»
01.15 Т/с «Друзья»
01.50 «Деньги по вызову»

СТС - БАЙКАЛ

06.00 М/с «Полиция будущего»
06.45 М/ф «Умка ищет друга»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
07.30 Т/с «Моя прекрасная няня»
08.00 Т/с «Все смешалось в доме...»
09.00 «Истории в деталях. Погода»
09.28 «Настроение» с Евгением Гришковцом. Погода
09.30 Т/с «Тайны Смолвиля»
10.30 Х/ф «Вне времени»
12.30 Т/с «Не родись красивой»
13.30 М/с «Годзилла»
14.00 М/с «Смешарики»
14.05 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
14.30 М/с «Оливер Твист»
15.00 М/с «Сонник Икс»
15.30 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
16.00 Т/с «Комиссар Рекс»
17.00 Т/с «Тайны Смолвиля»

18.00 Т/с «Все смешалось в доме...»
19.00 Т/с «Кто в доме хозяин?»
19.30 «Истории в деталях»
19.58 «Настроение» с Евгением Гришковцом. Погода
20.00 Т/с «Моя прекрасная няня»
20.30 Т/с «Папа на все руки»
21.00 Т/с «Кто в доме хозяин?»
21.30 Х/ф «Мужская работа»
23.30 Т/с «Папа на все руки»
00.00 «Истории в деталях»
00.28 «Настроение» с Евгением Гришковцом
00.30 Детали
01.30 Т/с «Спаси меня»
02.15 Т/с «Секреты с того света»
03.40 Т/с «Дорогая, я уменьшил детей»
05.00 Музыка на СТС-Байкал

ДТВ

09.30 Музыка на ДТВ
09.35 М/ф
10.55 Самое смешное видео
11.30 «Как уходили кумиры». Валентина Серова
11.55 «Неслучайная музыка»
12.00 Телемагазин
12.30 «Карданный вал +»
12.55 Х/ф «Приключения короля Артура»
15.00 Т/с «Рыцарь дорог»
16.00 Т/с «Детектив Нэш Бриджес»
17.00 «Каламбур»
17.30 М/ф
18.25 «Как уходили кумиры». Валентина Серова
18.55 Х/ф «Карьера Димы Горина»
21.00 Самое невероятное видео
22.00 Т/с «Рыцарь дорог»
22.55 Самое смешное видео
23.25 «Каламбур»
00.30 «Осторожно, афера!»
01.00 Т/с «С.С.I. Место преступления Лас-Вегас»
02.00 «Голые и смешные»
02.30 Самое невероятное видео
03.30 «Карданный вал +»
03.55 «Девушки в бикини»
04.25 «Голые и смешные»
04.55 Ночной клуб
05.55 Т/с «Строго на юг»
06.40 Секретные материалы. «Территория призраков». 2 с.
07.25 Как хорошо быть звездой
07.45 «Деньги с неба»
07.55 Музыка на ДТВ

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 •

08.15, 09.15 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
Канал «Россия»
09.45 «Мой серебряный шар. Петр Алейников»
10.45 «Мусульмане»
11.00 Т/с «Тайны следствия»
12.00 Вести
Канал БГТРК
12.32 Вести-Бурятия
Канал «Россия»
12.50 Т/с «Тайны следствия»
13.50 Х/ф «Ха»
14.00 «Городок». Дайджест
14.30 «Вся Россия»
14.45 Вести. Дежурная часть
15.00 Вести
Канал БГТРК
15.20 Вести-Бурятия
Канал «Россия»
15.40 «Суд идет»
17.00 «Кулагин и партнеры»
17.40 Вести. Дежурная часть
18.00 Вести
Канал БГТРК
18.20 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
Канал «Россия»
18.40 Т/с «Обреченная статья звездой»
19.40 Т/с «Волчица»
20.40 Вести. Дежурная часть
21.00 Вести
Канал БГТРК
21.45 Вести-Бурятия
Канал «Россия»
22.05 «Спокойной ночи, малыши!»

22.15 Владимир Винокур, Евгений Петросян, Клара Новикова и Лион Измайлов в большом юмористическом концерте «Смешная книга»
00.50 Х/ф «Шизофрения»
03.50 Дорожный патруль

НТВ

07.00 «Сегодня утром»
10.05 «Наше все!»
11.00 «Сегодня»
11.25 «Спасатели»
12.00 Т/с «Таксистка- 2»
12.55 «Две правды»
14.00 «Сегодня»
14.30 Т/с «Улицы разбитых фонарей»
15.30 Т/с «Карусель»
16.30 «Обзор. Чрезвычайное происшествие»
17.00 «Сегодня»
17.30 Т/с «Возвращение Мухтара-2»
Канал БГТРК
19.35 Осенний вальс
19.45 Производители России: Иркутский ювелирный завод
19.50 Новости без политики
Канал НТВ
20.00 «Сегодня»
20.40 «Следствие вели...»
21.35 Х/ф «24 часа»
23.20 Х/ф «Танго и Кэш»
01.20 Х/ф «Что хочет девушка»

03.00 Т/с «Возвращение Мухтара-2»
04.35 Т/с «Косвенные улики»
Канал БГТРК
07.00 «Восточный экспресс». Погода
07.30 «С утра полезно»
08.15 «Если завтра ремонт». «Знаки зодиаки»
08.25 «Глобальные новости»
08.30 «Жизнь с «УЮТОМ»
08.30 М/с «Дикая семейка Торнберри»
08.55 «Восточный экспресс». Погода
09.20 «СПИД. Скорая помощь»
09.50 Наши песни
10.00 Т/с «Замуж за миллионера». «Знаки зодиаки»
11.00 «Правила съема»
12.00 «Счастливы вместе»
13.00 «Жизнь, полная радости»
13.30 М/с «Настоящие монстры»
14.00 «Если завтра ремонт»
14.05 «Любовь и тайны Сансет Бич»
15.00 «Деньги на проводе»
16.00 Х/ф «Эйс Вентура: природа зовет». «Если завтра ремонт»
18.00 Победоносный голос верующего
18.30 М/ф «Знаки зодиаки». «Жизнь с «УЮТОМ»
18.45 «Восточный экспресс». Погода. «Если завтра ремонт»

19.00 «Счастливы вместе». «Знаки зодиаки»
20.00 «Внимание! Женщина за рулем»
20.15 Ваши деньги
20.30 «Восточный экспресс». Погода
21.00 «Звезды против караоке». «Если завтра ремонт»
22.00 «Дом-2. Осень = Любовь». «Жизнь с «УЮТОМ»
23.00 «Восточный экспресс». Погода
23.30 «Комеди-клуб». «Знаки зодиаки»
00.30 «Наша RUSSIA»
01.00 Х/ф «Агрессивные дамочки»

Требуются сотрудники в офис. Возраст от 20-50 лет. Возможно открытие филиалов в районах республики.
Тел.: 89148407577.
Ищу партнера, инвестора для строительства нежилого помещения в центре города. Имеется земельный участок в частной собственности.
Тел.: 8-9148459100
Возможное направление - бани, общепит, офис, торговля и т.д.
Потерялся щенок немецкой овчарки (девочка) в центре города. Вознаграждение.
Тел.: 89503807213

№142(21382)

Дүхэрнэ

№48(504)

Тивиком

- 07.00 Музыкальный канал
07.20 Погода
07.25 «День за днем»
07.30 «Наш город»
08.00 «Радар-спорт». Погода
08.40 «Ради смеха»
09.00 «Наш город»
09.30 Т/с «Солдаты-7»
10.30 «Новости 24»
11.00 «Час суда»
12.00 «Час суда»
13.00 «Гольный повар»
13.30 «Новости 24»
14.00 «Деньги по вызову»
15.00 Т/с «Друзья»
16.00 М/с «Гриффины»
16.30 «Ради смеха»
17.00 Т/с «Папенын сын»
18.00 Т/с «Солдаты-7»
18.00 «Званый ужин-2»

- 20.00 «Наш город»
20.30 «Новости 24»
21.00 Т/с «Улица Гоголя»
22.00 «Большое мозголом»
23.00 «Врум-врум: автохулиганы»
00.00 «Задов in reality»
00.30 Т/с «Меня зовут Эрл»
01.00 «Плейбой»: «Женские истории страсти»
01.40 «Плейбой»: «Городские секслегенды»

СТС - БАЙКАЛ

- 06.00 М/с «Полиция будущего»
06.45 М/ф «Серебряное копытце»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
07.30 Т/с «Моя прекрасная няня»
08.00 Т/с «Все смешалось в доме...»
09.00 Истории в деталях

- 09.28 «Настроение» с Евгением Гришковцом. Погода
09.30 Т/с «Тайны Смолвилля»
10.30 Х/ф «Оружие массового развращения»
12.15 «Ну, погоди!»
12.30 Т/с «Не родись красивой»
13.30 М/с «Годзилла»
14.00 М/с «Смешарики»
14.05 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
14.30 М/с «Оливер Твист»
15.00 М/с «Сонник Икс»
15.30 М/с «Том и Джерри»
16.00 Т/с «Комиссар Рекс»
17.00 Т/с «Тайны Смолвилля»
18.00 Т/с «Все смешалось в доме...»
19.00 Т/с «Кто в доме хозяин?»
19.30 Истории в деталях
19.58 «Настроение» с Евгением Гришковцом. Погода
20.00 Т/с «Моя прекрасная няня»

- 20.30 Т/с «Папа на все руки»
21.00 Х/ф «Пришелец»
23.00 Истории в деталях
23.28 «Настроение» с Евгением Гришковцом
23.30 «Слава Богу, ты пришел!». Погода
00.00 Скажи на «СТС-Байкал»
00.50 Х/ф «Полуночный экспресс»
02.55 Х/ф «Убить священника»
04.45 Т/с «Действуй, крошка!»
05.05 Музыка на СТС-Байкал

- 15.00 Т/с «Рыцарь дорог»
16.00 Т/с «Детектив Нэш Бриджес»
17.00 «Каламбур»
17.35 М/ф
18.25 «Как уходили кумиры». Александр Галич
18.55 Х/ф «Авария - дочь мента»
21.00 Самое невероятное видео
22.00 Т/с «Рыцарь дорог»
22.55 Самое смешное видео
23.25 «Каламбур»
00.30 «Осторожно, афера!»
01.00 Т/с «C.S.I. Место преступления Лас-Вегас»
02.00 Цикл документальных фильмов «По законам детектива»
03.00 «Я выжил!»
04.00 Т/с «Следствие ведет да Винчи»
04.55 Ночной клуб
05.55 Х/ф «Психушка»
07.35 Как хорошо быть звездой
07.55 Музыка на ДТВ

ДТВ

- 09.30 Музыка на ДТВ
09.35 М/ф
10.55 Самое смешное видео
11.30 «Как уходили кумиры». Александр Галич
11.55 «Неслучайная музыка»
12.00 Телемагазин
12.30 «Карданный вал +»
12.55 Х/ф «Двойной дракон»

- 09.30 Музыка на ДТВ
09.35 М/ф
10.55 Самое смешное видео
11.30 «Как уходили кумиры». Александр Галич
11.55 «Неслучайная музыка»
12.00 Телемагазин
12.30 «Карданный вал +»
12.55 Х/ф «Двойной дракон»

Суббота, 16

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 •

Первый канал

- 06.30 Х/ф «Человек, который брал интервью»
07.00 «Новости»
07.10 Х/ф «Человек, который брал интервью»
08.20 «Играй, гармонь любимая!»
09.10 «Кряк-бригада». «С добрым утром, Микки!»
10.00 Слово пастыря
10.20 Здоровье
11.00 «Новости»
11.10 «Смак»
11.30 «Фазенда»
12.00 «Доктор Курпатов»
13.00 «Новости»
13.10 Д/ф «Покорение Москвы»
14.10 «Вне игры»
16.00 Х/ф «Отряд особого назначения»
17.00 «Новые песни о главном»
19.00 «Новости»
19.10 Х/ф «Чокнутый профессор»
21.00 «Кто хочет стать миллионером?»
22.00 «Время»
22.20 «Звезды на льду». Показательные выступления
00.40 «Высшая лига»
01.50 Кубок Первого канала по хоккею. Сборная России - Сборная Финляндии
04.10 Кубок Первого канала по хоккею. Сборная Швеции - Сборная Чехии

- Канал БГТРК
12.10 Вести-Бурятия
Канал «Россия»
12.20 «Сто к одному»
13.15 «Аншлаг и Компания»
14.15 «Клуб сенаторов»
15.00 Вести
15.20 Х/ф «За витриной универмага»
Канал БГТРК
17.00 Точка зрения Жириновского
17.10 Час молодого избирателя
17.30 Мы и налоги
17.40 «Буряд орон». Художественно-публицистическая программа
18.00 Международный телевизионный проект «Радость встречи»
18.25 Вести-Бурятия. События недели
Канал «Россия»
19.00 Х/ф «Всегда говори «всегда»»
21.00 Вести
21.20 «Танцы со Звездами». Результаты голосования
21.50 Х/ф «Всегда говори «всегда»»
23.40 Х/ф «Блюз опадающих листьев»
01.50 Х/ф «Яды, или Всемирная история отравлений»

- Канал БГТРК
17.00 Точка зрения Жириновского
17.10 Час молодого избирателя
17.30 Мы и налоги
17.40 «Буряд орон». Художественно-публицистическая программа
18.00 Международный телевизионный проект «Радость встречи»
18.25 Вести-Бурятия. События недели
Канал «Россия»
19.00 Х/ф «Всегда говори «всегда»»
21.00 Вести
21.20 «Танцы со Звездами». Результаты голосования
21.50 Х/ф «Всегда говори «всегда»»
23.40 Х/ф «Блюз опадающих листьев»
01.50 Х/ф «Яды, или Всемирная история отравлений»

НТВ

- 06.15 Х/ф «24 часа»
07.40 М/ф «Зима в Простоквашино», «Василиса Микулишна», «Кот в сапогах»
08.30 «Сказки Баженова»
09.00 «Сегодня»
09.15 Лотерея «Золотой ключ»
09.45 «Без рецепта»
10.20 «Смотр»
11.00 «Сегодня»
11.20 «Главная дорога»
11.55 «Кулинарный поединок»
13.00 «Квартирный вопрос»
14.00 «Сегодня»
Канал БГТРК
14.25 Независимое слово
14.45 Спорт-центр

- Канал НТВ
15.00 Т/с «Марш Турецкого-3»
17.00 «Сегодня»
17.20 «Женский взгляд» Ия Нинидзе
18.00 «Своя игра»
18.55 Т/с «Агент национальной безопасности-5»
20.00 «Сегодня»
20.35 Профессия - репортер
21.00 «Программа максимум»
21.55 «Наказание: русская тюрьма вчера и сегодня»
22.30 «Спасатели»
23.00 «Реальная политика»
23.35 Х/ф «Корабль-призрак»
01.25 «Микс-файт М-1. Бои без правил»
01.55 Х/ф «Великий Карузо»
03.45 «Криминальная Россия»
04.40 Т/с «Марш Турецкого-3»

Ариг Ус

- 07.30 «Восточный экспресс». Погода
08.00 Т/с «От 16 и старше». «Знаки зодиаки»
08.25 «Любовь и тайны Сансет Бич»
09.10 М/ф «Приключения Рекса»
10.10 М/с «Братц»
10.35 «Восточный экспресс». Погода
11.00 Королевские тайны: Убийство
11.35 Х/ф «Большая перемена»
14.30 «Женская лига»
15.00 «Школа ремонта»
16.00 «Звезды против караоке»
17.00 «Измени свой мир». «Жизнь с «УЮТОМ»
17.25 Погода. «Знаки зодиаки»
17.30 Фигли-мигли
18.00 Х/ф «Космические дальнотбойщики». «Знаки зодиаки»
20.00 «Такси в Питере». «Жизнь с «УЮТОМ»
20.30 «Женская лига»
21.00 «На ночь глядя» с А. Левантуевым. Погода

- 22.00 «Дом-2. Осень = Любовь». «Знаки зодиаки»
23.00 «Комеди-клуб». Погода
00.00 Х/ф «Наша Russia»
00.30 Х/ф «Секс-диета»
02.00 Т/с «Семейка Адамс»

Тивиком

- 07.00 «Наш город»
07.35 «День за днем»
07.40 Погода
08.15 М/с «Переменка»
08.40 Д/ф «Во имя королевы»
09.30 «Симпсоны»
10.00 «Наш город»
10.30 «Школьное ТВ»
11.00 «Гольный повар»
11.30 «Суперняня»
12.30 «Очевидец» с С. Ростом
13.30 «Наш город»
14.00 Д/ф «Криминальное чтиво»: «Звери в городе»
15.00 «Частные истории»
16.00 «Невероятные истории» с И. Дыховичным
17.00 «Врум-врум: автохулиганы»
18.00 «Большое мозголом»
19.00 «Задов in reality»
19.30 Т/с «Меня зовут Эрл»
20.00 «Неделя» с М. Максимовской
21.30 «Громкое дело»: «Осторожно, полтергейст!»
22.30 Х/ф «Невезучие»
00.25 «Бразильский Росвелл»
01.15 «Плейбой»: «Секс-игры в Вегасе»

- 12.00 Самый умный. Погода
14.00 Снимите это немедленно!
15.00 Х/ф «Человеческие инстинкты. Истоки героизма»
16.00 Истории в деталях. Погода
16.30 Т/с «Кто в доме хозяин?»
17.00 Х/ф «Пришелец»
19.00 Хорошие шутки. Погода
21.00 Х/ф «Сокровища Амазонки!»
23.00 «Слава Богу, ты пришел!». Погода
00.00 Скажи на «СТС-Байкал»
00.20 Х/ф «Ночь в баре Маккула»
02.05 Х/ф «Обет молчания»
03.30 Х/ф «Последняя жизнь во Вселенной»
05.00 Музыка на СТС-Байкал

ДТВ

- 10.00 Музыка на ДТВ
10.05 Т/с «Напряги извилины»
10.55 Для милых дам
11.25 М/ф
13.25 Х/ф «Затерянная империя» 1 с.
15.25 «Как уходили кумиры». «Сергей Юшенков»
16.30 Цикл документальных фильмов «По законам детектива»
17.25 Шоу рекордов Гиннеса
18.30 Самое невероятное видео
19.30 Самое смешное видео
20.00 «Смешная реклама»
20.30 «Осторожно, афера!»
20.55 Секретные материалы. «Территория призраков». 3 с.
21.55 «Чемпионат анекдотов»
23.00 Х/ф «В поисках приключений»
01.00 Т/с «C.S.I. Место преступления Лас-Вегас»
03.00 «Я выжил!»
04.00 Т/с «Следствие ведет Да Винчи»
05.00 «Как уходили кумиры». «Гей Юшенков»
05.50 Ночной клуб
06.50 Т/с «Напряги извилины»
07.35 «Шоу российских рекордов» с Владимиром Турчинским
08.20 «В засаде»
08.30 Музыка на ДТВ

СТС - БАЙКАЛ

- 06.00 Х/ф «Звездная трасса»
07.25 М/ф «Сказка о мертвой царевне и о семи богатырях»
07.55 М/с «Пинокио»
08.20 М/с «Смешарики»
08.30 М/с «Пепси Длинныйчулок»
09.00 Улица «Сезам». Погода
09.30 М/с «Ясон и герои Олимпа»
10.00 Х/ф «Кентервильское Флиппер»
12.00 Жизнь прекрасна. Погода
14.00 Снимите это немедленно
15.00 Фильмы производства ВВС. «На краю жизни»
16.00 Истории в деталях
16.30 Т/с
17.20 Х/ф «Этот ужасный кот»
19.10 Х/ф «Вторая книга джунглей. Маугли и Балу»
21.00 Х/ф «Мужчина по вызову»
22.45 Кино в деталях
23.45 Х/ф «Глаза змеи»
01.40 Х/ф «Лагаан. Однажды в Индии»
05.15 Музыка на СТС-Байкал

ДТВ

- 10.00 Музыка на ДТВ
10.05 Т/с «Напряги извилины»
10.55 Для милых дам
11.25 М/ф
13.25 Х/ф «Затерянная империя» 2 с.

Воскресенье, 17

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 •

Первый канал

- 07.00 «Новости»
07.10 Х/ф «Ключи от неба»
08.50 «Служу Отчизне!»
09.30 «Дональд Дак представляет». «Ведьма»
10.20 «Умницы и умники»
11.00 «Новости»
11.10 «Непутевые заметки»
11.30 Пока все дома
12.30 «Ералаш»
13.00 «Новости»
13.10 «Русские в Харбине»
14.20 «Кумиры»
15.00 Х/ф «Знахарь»
16.40 Звезды юмора на Первом
17.20 Х/ф «Собачья работа-2 (К-911)»
19.00 «Времена»
20.00 «Саша и Лолита в программе «Две звезды»»
22.00 Воскресное «Время»
22.50 Х/ф «Однажды в Мексике: Отчаянный 2»
00.40 Кубок Первого канала по хоккею. Сборная России - Сборная Чехии
03.00 Кубок Первого канала по хоккею. Сборная Финляндии - Сборная Швеции
05.20 «Новые чудеса света». «Сиднейский аквариум. Расстояние страха»

- 17.45 «Смеяться разрешается»
19.35 «Танцы со Звездами». Сезон-2006
21.00 «Вести недели»
22.00 «Специальный корреспондент»
22.25 Х/ф «А Вы ему кто?»
00.15 Х/ф «Идеальный шторм»
02.50 Х/ф «Честная игра»

НТВ

- 06.30 Х/ф «Корабль-призрак»
07.55 М/ф «Сказка о Пипе и его работнике Балде», «Рикки-тикки-тави»
08.30 «Дикий мир»
09.00 «Сегодня»
09.15 Лотерея «Русское лото»
09.40 «Их нравы»
10.25 «Едим дома!»
11.00 «Сегодня»
11.20 «Top gear»
11.55 «Счастливые рейсы»
12.45 «Шнур вокруг света»
13.20 «Авиаторы»
14.00 «Сегодня»
Канал БГТРК
14.20 Памяти Василия Соколова
14.45 К 65-летию битвы под Москвой «Не печалься, родная...»
Канал НТВ
15.00 Х/ф «Африканец»
17.00 «Сегодня»
17.20 «Один день. Новая версия»
18.00 «Своя игра»
18.55 Т/с «Агент национальной безопасности-5»
20.00 «Сегодня. Итоговая программа»
20.50 «Чистосердечное признание»
21.20 «Чрезвычайное происшествие. Обзор за неделю»
21.55 К 100-летию Л.И. Брежнева. «Повесть о коммунисте»
23.00 «Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым»
00.10 Х/ф «Тайные агенты»
02.15 Т/с «Агент национальной безопасности-5»
03.55 «Криминальная Россия»
04.50 Х/ф «Африканец»
06.35 Профессия - репортер

- 10.45 «Внимание! Женщины за рулем». «Знаки зодиаки»
11.00 «Королевские тайны - Убийцы»
11.35 Х/ф «Большая перемена» 3-4 с.
14.30 «Благая весть»
15.00 «Алло, гараж». «Жизнь с «УЮТОМ»
16.00 «Голые стены». Погода
17.00 «Правила съема». «Знаки зодиаки»
18.00 М/ф «Приключения Рекса»
19.00 «Школа ремонта». Погода
20.00 «Такси в Питере». «Жизнь с «УЮТОМ»
20.30 Женская лига. Погода
21.00 «Необъяснимо, но факт»
22.00 «Дом-2. Осень = Любовь». «Знаки зодиаки»
23.00 «Комеди-клуб». Погода
00.00 «Секс» с Анфисой Чеховой
00.30 «Дом-2: после заката»
01.05 Т/с «Семейка Адамс»

Тивиком

- 07.00 Музыкальный канал
07.30 Погода
07.35 «День за днем»
07.40 Музыкальный канал
08.10 М/с «Переменка»
08.35 Д/ф «Большие медведи Аляски»
09.25 М/с «Симпсоны»
10.30 «Школьное ТВ»
10.55 «Автомобиль и время»
11.25 «Гольный повар»
12.00 «Неделя» с М. Максимовской
13.30 «Новости 24»
14.00 «Военная тайна»
15.00 «Невероятное космическое надувательство»
16.00 «Невероятные истории» с И. Дыховичным
17.15 «Ради смеха»
17.40 Х/ф «Невезучие»
19.30 Т/с «4400»
21.30 Х/ф «Расплата»
23.55 «Криминальные игры»: «Ох, уж эта свадьба!»
00.55 «Формула 1» Лучшие моменты. Сезон 2006. 1 ч.
01.30 Х/ф «Ключи от дома»

- 07.55 М/с «Пинокио»
08.20 М/с «Смешарики»
08.30 М/с «Пепси Длинныйчулок»
09.00 Улица «Сезам». Погода
09.30 М/с «Ясон и герои Олимпа»
10.00 Х/ф «Кентервильское Флиппер»
12.00 Жизнь прекрасна. Погода
14.00 Снимите это немедленно
15.00 Фильмы производства ВВС. «На краю жизни»
16.00 Истории в деталях
16.30 Т/с
17.20 Х/ф «Этот ужасный кот»
19.10 Х/ф «Вторая книга джунглей. Маугли и Балу»
21.00 Х/ф «Мужчина по вызову»
22.45 Кино в деталях
23.45 Х/ф «Глаза змеи»
01.40 Х/ф «Лагаан. Однажды в Индии»
05.15 Музыка на СТС-Байкал

ДТВ

- 10.00 Музыка на ДТВ
10.05 Т/с «Напряги извилины»
10.55 Для милых дам
11.25 М/ф
13.25 Х/ф «Затерянная империя» 2 с.

- 15.25 «Как уходили кумиры». «Евгений Мартынов»
16.30 «Я выжил!»
17.25 «Шоу российских рекордов» с Владимиром Турчинским
18.30 Самое невероятное видео
19.30 Самое смешное видео
20.00 «Смешная реклама»
20.30 Альманах невероятных событий «Этот безумный мир»
20.55 Секретные материалы. «Территория призраков». 4 с.
21.55 «Фабрика смеха»
23.00 Х/ф «Взрыватель»
01.00 Т/с «C.S.I. Место преступления Лас-Вегас»
02.00 Т/с «C.S.I. Место преступления Лас-Вегас»
03.00 Шоу рекордов Гиннеса
04.00 Т/с «Следствие ведет Да Винчи»
05.00 «Как уходили кумиры». «Евгений Мартынов»
05.50 Ночной клуб
06.50 Т/с «Напряги извилины»
07.35 «Фабрика смеха»
08.20 «В засаде»
08.30 Музыка на ДТВ

13 декабря в Национальной библиотеке в рамках книжного салона с 14.00 до 18.00 часов пройдет мероприятие «Ага литературная» - презентация книг, написанных авторами - выходцами из Агинского Бурятского автономного округа. Книги изданы издательством «Бэлит»: С.Норжмаев «Гурба ногоон», Б.М.Пурбуев «Шэлэгдэмэл жүжэгүүд», Б.М.Жигжитов «Зоной зол заяан» и Д.Дарижапова «Ошоһон жэлнүүд эрьен ерэнэ».

БАЯР ХҮРГЭНЭБДИ

Дотоодын хэрэгтэй майор Алексей Дармаевич Эрдынеевэй гэр бүлынхид манай аба, угзэн аба, наһанайми нүхэрэ хэмтэ газартань хүргэхэд туһалхан УФСИН УИН ИТК-8 захиргаанууд болон БГУ-гай ректорат, профком, түүхын факультетдэ, БГУ-гай багшанарай институтда, Ундэлхээнэй гуманитарна институтда, Түнхэн нутагаархидай «Саяан» эблээдэ, түрэл гаралнуудаа, хүршэнэртөө, үетэн үнэхэдтөө баяр баясхалан хүргэнэбди.

Хайрата ахай ЖЕРБАЕВ Мэлс Жамсаевич саһаа урида наһа бараһан ушараар Улаан-Үдэдэ байдаг түрэл гаралын Ж.Ж.Жербаевта, Ц.Б.Нанзатовада гүнзэгы шаналал гашуудалаа мэдүүлэнэ.

УЧИМ БУРЯТСКИЙ ЯЗЫК

О самоучителе

В издательстве Министерства образования и науки РБ «Бэлгэ» недавно вышел из печати «Учебник бурятского языка (Самоучитель)» профессора У.-Ж. Ш. Дондукова в соавторстве с доцентом Б.Б. Лхасарановой (Улан-Удэ, 2006).

Как известно, бурятский язык в конце XX века занесен в Красную книгу ЮНЕСКО как язык, исчезающий из сферы употребления, поэтому появление этого учебника считаем очень своевременным и актуальным.

Серия учебников бурятского языка 1-8 классов не отвечает современным требованиям методики лингводидактики. Учебник «Мэндэ-эл», составленный преподавателями БГУ на основе методики преподавания иностранного языка, как считает проф. Дондуков, не оправдал себя из-за примитивности, ограниченности как лексического, так и грамматического материала, поэтому в конце учебника результативность разговорной речи студентов была минимальной.

Какое же место занимает учебник У.-Ж. Ш. Дондукова и Б.Б. Лхасарановой среди, в общем, небольшого набора учебных пособий? Как нам кажется, весьма выгодное. У.-Ж. Ш. Дондуков давно и успешно развивает такой вид учебного пособия как самоучитель на материале бурятского языка.

Учебник предназначен для учащихся средних и профтехнических училищ, впервые изучающих бурятский язык факультативно, а также по дополнительной программе. Авторами подобраны новые лингводидактические инновационного характера текстовые материалы для обучения, чтения упражнений, которые апробированы в течение многих лет на уроках бурятского языка со студентами педагогического, не знающими бурятского языка. Грамматическая часть, написанная У.-Ж. Ш. Дондуковым, очень кратко и доступно, весьма полно раскрывает специфическую особенность грамматики бурятского языка и целенаправленно подкрепляется соответствующими примерами и упражнениями. Избранный ими научно-популярный стиль наиболее удобен для восприятия учащимися старших классов, а также теми, кто изучает бурятский язык самостоятельно.

Вводный курс, состоящий из 19 небольших частей, посвящен краткой истории становления бурятского литературного языка и письменности. Далее кратко и доступно изложены основные характерные особенности бурятского языка в области фонетики и морфологии, а также словообразовании.

Основной курс содержит 39 уроков. Удачно подобранные примеры и упражнения служат быстрому освоению произношения специфических звуков бурятского языка, их закреплению и распознаванию в потоке речи. Известно, что для овладения бурятским языком важно изучение порядка слов в предложении. Этой теме посвящен шестой урок, открывающий основной курс. Объяснение темы дано в разделе урока «Грамматика».

Удачной методической находкой авторов можно считать группирование различных грамматических категорий в пределах одного урока, исходя из того, что эти категории и слова используются в тесной связи. Так, например, в седьмом уроке объединены такие темы, как «Настоящее время глагола», «Личные местоимения» и «Спряжение глаголов в настоящем времени». Благодаря такому построению, учащиеся получают знания в комплексе и, опираясь на материал урока, учатся понимать тексты, говорить и читать, составлять предложения и использовать их в разговорной речи.

В конце учебника, после уроков даны «Материалы для чтения, перевода и пересказа», где предложены отрывки из произведений бурятских писателей (Ж. Баданжабона, А. Шадаева, М. Муханова, Ц.Д. Хамаева и др.).

Для перевода на бурятский язык даны два текста - «На берегу реки» и «Чойжинима Генинов». Думается, прошедшим курс обучения по этому учебнику будет трудно перевести их на бурятский язык, тем более что в лингвометодике не приня-

то давать задания на перевод с русского языка на изучаемый язык. По общепринятому принципу приняты переводы с изучаемого языка на известный (в данном случае - русский).

Завершают же учебник, что вполне естественно, словари: русско-бурятский и бурятско-русский (в первом - около 1500 слов, а во втором - более 500 слов). Если формирование авторами словарика бурятско-русского словаря было обусловлено составом лексикон учебника, то в русско-бурятском словаре приведена наиболее частотная лексика. Отражая в целом лексику учебника, словари составляют единое целое с ним.

В целом хорошем учебнике-самоучителе встречаются некоторые недочеты, не несущие, впрочем, принципиального характера. Так, на стр. 13 сказано, что слова и формы в бурятском языке «образуются путем последовательного приставления суффиксов к корню и друг к другу, при этом корень не видоизменяется и представляет собою вполне самостоятельное слово». Правильнее было бы сказать, что в конечном слове этого слова-корня при словообразовании и словоизменении происходят разнообразные изменения. Так, в словах *морин*, *моришон*, *мордохо*, *морёр* в учебных грамматиках выделяется корень *морин*, в следующем за ним слове выпадает конечный *-н*, а в двух последующих словах - *-ин* и *-тд*.

На стр. 102 говорится о сложных глаголах типа *унажа бай-*, образующихся посредством вспомогательных глаголов. Но по другим частям речи сложные слова не упоминаются. Следовательно, как нам кажется, сказать, что в бурятском языке посредством словосложения образуются большое количество составных нецельноформенных сложных слов.

В приложенном словаре не всегда учтено разнообразное употребление слова, при котором предлагаемые словарем слова не всегда подходят ко всем контекстам, например, слово «памятник» переводится словом *хушөө*, а как переводится слово в сочетаниях типа «письменный памятник».

На странице 113 сказано: «Удын баруун үндэр эрье дээрэ ород хасагууг хэрэм острог бариан байгаа». Здесь из-за буквального перевода русского словосочетания «на правом высоком берегу Уды» произошла ошибка. Надо было бы писать: «Удын хойто үндэр эрье дээрэ», а в слове *хэрэм острог* поставить дефис.

На странице 124 не проставлено имя автора текста Ч. Цыдендамбаева, а на стр. 131 фамилия народного артиста Г.Ц. Цыденжапова неверно дана в виде «Цыдежапов». Как видим, наши замечания носят частный характер.

Подытоживая сказанное, еще раз подчеркнем актуальность, практическую значимость и востребованность данного учебника. Желание изучить бурятский язык самостоятельно получат в этом учебнике надежное и выдержанное в научном плане пособие. Отличное знание авторами бурятского языка, его академической теории, их высокая преподавательская квалификация позволили им создать весьма полезный труд. Будем надеяться, что проф. У.-Ж. Ш. Дондуков и доц. Б.Б. Лхасаранова продолжат свою плодотворную совместную работу в этом направлении, и мы еще не раз увидим их книги подобного рода. Остается пожелать авторам дальнейших успехов на поприще научной и преподавательской деятельности.

Л.Д. ШАГДАРОВ,
доктор филологических наук, профессор
ИМБИТ СО РАН;
Б.Д. ЦЫРЕНОВ,
кандидат филологических наук,
и.о. зав. отделом
языкознания
ИМБИТ СО РАН.

шажан мүргэл тухай, илангаяа буддизм, шаманизм тухай эрдэмтэ багшатай хөөрөөдөө хэмди.

Эдэ үдэрнүүдэ Бурядад гүрэнэй багшанарай дээдэ хургуулида Иван Александрович Батудаевтай түрээхөөр 85 жэлэйн ойдо зориулагдаһан эрдэмэй-практическа конференци үндэр хэмжээндэ үнгэрбэ. Эндэ эрдэм хуралсал, хүмүүжүүлгэ тухай һонирхолтой хурса асуудалнуудые хүршэ можо, тойрогуудай, Бурядад дээдэ хургуулинуудай, хүдөөгэй хургуулинуудай мэргэжэлтэд, багшанар, эрдэмтэд уулзажа хөөрөөдбэ. Хамта дээрээ 100-гаад айлшад конференцидэ хабаадахаа мэдүүлгэ оруулжа,

ЭРДЭМТЭ БАГШЫН ЭРХИМ ЖЭШЭЭ

ехэ оролдолго гаргажа, олон ондоо юмэ мэдэхэ, шадаха ёһотойт», - гэдэг байгаа. Оюутадай ажабайдал эбтэй, комсомолой бүлгэмүүд мүрхсэн, эдэб һонин уулзалгануудые, үдэшэнүүдые, уран хайханай үзэмжэ (смотр художественной самодетельности) г.м. үнгэргэдэг бэлэйбди. Манай ректор мүн ниитын ажаябуулгада ехэ анхарал хандуулна, һонирхоно гэжэ мэдэрдэг байгаабади.

Эрдэм шэнжэлгэдэ, багшын ба ниитын ажалда Иван Александрович А.С.Макаренко шэнги хүн бүхэндэ ехэ эрилтэ табидаг, хүн бүхэндэ хүндэтгэйгөөр хандадаг байгаа. Партийна ажалда ехэ эдэбхитэй түрүү коммунистые тэрэ үедэ, 60-70-аад онуудаар, Обкомдо суг хүдэлһэн нүхэдэнь ехэ хайнаар дурсана. Мэдээжэ уран зохёолшо Г.Г.Чимитов, эрдэмтэн Ц.Б.Будаев, Г.Г.Цыренова гэгшэд хүн шанараараа, сэдхэл бодолоороо сэбэр байһыень тэмдэглэнэ.

Иван Александрович Батудаев наһаараа хүн зоной нюдэн дээрэ, ходо дээдэ тушаалда хүдэлжэ, Бурядайнгаа залуу үетэниие, шэнэ халаан хурган хүмүүжүүлгэдэ һаналаа табижа оролдоһон байна. Хэды үе эдэб мэргэжэлтэй багшанарые, хүдөө ажаһын мэргэжэлтэдые хургажа гаргааба! Тэдэнь Сибирь, Алас Дурнаһаа холоур тарашанхай. Тиигэжэ энэ ехэ ажалын манай гүрэн түрэ тэмдэглэжэ, 1996 ондо Иван Александрович Батудаевта «Буряад Республикын габьяата багша», 1997 ондо «Россин Федерациин дээдэ хургуулиин габьяата ажал ябуулагша» гэхэн үндэр нэрэ зэргэнүүдээр шагнаһан юм. Философин эрдэмэй кандидат, эрхим хүтэлбэрлэгшэ, дүршэлтэй багша, юрэ хайн хүн олондо хайн жэшээ болоо.

1998 ондо Иван Александровичай хүдөө ажаһын академидэ философин танхимда хүдэлжэ байхадань, кандидаттай минимум тушаагааба. Тийхэдэ нилээн удаан ород, буряад хэлэн дээрэ дэлхэйн

элидхэлнүүдэ злыгээһэн байна. Тус элидхэлнүүд эрдэм шэнжэлгын томо согсолбори болоод түрүүн хэблэгдэнхэй. Гол түрүүн энэ ном соо БГСХА-гай профессор, түүхын эрдэмэй доктор Л.А.Зайцевагай, БГУ-гай эрдэмэй эрдэмэй докторнууд У.-Ж.Ш.Дондуковой, В.А.Барьядаевагай, Л.Г.Сандаковагай, Г.Ц.Молоновой, А.Б.Цыремпилоной, Т.М.Мамуновагай, С.Ц.Содномовой, Р.С.Дылыковагай, З.И.Пазниковагай г.м. олон мэргэжэлтэдэй статьянууд толилогдонхой.

Ийгэжэ профессор Иван Александрович Батудаевтай хэһэн ажал Буряад оронойнгоо залуу үетэниие хурган хүмүүжүүлгэдэ, болбосорол гэгээрэлдэ, олониитын ажаябуулгада нилээд ехэ нүлөө үзүүлээ, эрхим жэшээ болоо гээд регионий багшанар, эрдэмтэд тэмдэглэнэ.

Алла ЭРДЫНЕЕВА,
БГУ-гай ахалагша багша,
хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат.

МОНОЛОГ

Земля вращается, и столько звезд уже погасло.
О, как же мир наш стар!
Как молод человек,
как поздно он родился...
Успел ли он познать

хотя бы то,
к чему безликий Бог его
стремился?
Скажи, кто ты, несущий
за собой

То времени песок,
То чашу воздаяний,
То редкой радости глоток,
То озеро страданий?
Тобой ли я простился,
Когда поверил в пустоту,
в себя?

Тогда ли я родился?
Наверное, я умер снова,
Когда воссоздал хаос, суету,
И, обреченный богом быть
в быту,
Стал раненым рабом в уме
написанного слова...

Кто я? Я человек!
О, как смешно и горько:
Для человека «Я» - начало.
Не «чело» и не «век»,
«Я» - вот весь наш человек!

Мне ведь дано не больше и
не меньше:
Рождение, быт и смерть.
А разуму все будто ясно:
живи и верь.

У сердца та же участь:

что ни стук,
То стук все той же старости
В открытую для чуда дверь.
А если мир и вправду вечен,
Материя первична,

мысль обусловлена,
А жизнь настолько
скоротечна, что...

Как быть? И в этой жизни мне
себя похоронить?
Зачем же все осознавать тогда,
Когда по-настоящему живет
лишь тело?

Все это так бессмысленно
и глупо,
Как если бы подбросить
камень в небо

С той трепетной мечтой,
Что обернется он
когда-нибудь звездой.

Но хватит ли отчаянной
тревоги

За то простить,
что сердце зря страдало,

Проба пера

Что сострадалчески сквозь
гром оно стучало,
Что жизнь длиною в день -
не так уж мало,

И этого достаточно вполне
Лишь мотыльку, чья участь
при луне

Столетнюю сосну очаровала
Своей скользкой чистотой
сквозь дымку света,
Которая лишь в крыльях
их одета,

Своей оконной простотой,
недосягаемой и важной
Настолько, что приглынется
и смерть ночная под луной?
Она окажется такой
понятной и скупой,

солонувато-влажной.

Нет! Пусть под тьмою

солнце пало!

Душа у нас едина и одна!

Ее цена вселенна и пуста.

Душа мечтала!

...И взгляд прощально
прослезится,
И без оглядки будет длиться,
И будет падать и молиться
На эту ангельскую глупость
Моих бессмертных мотыльков
Моя прочитанная юность
Столь грозно грешных
небес.

НАМХАБАЛ.

Жизненный путь Дондока УЛЗЫТУЕВА в изначальных, общих чертах весьма прост. Это обычная жизнь человека середины XX века, нашего сверстника, выросшего в СССР, воспитанного по законам и порядкам Страны Советов. Он родился 5 декабря 1936 года в селе Шибэртэ Бичурского аймака Бурят-Монгольской АССР.

Его детство прошло в невероятно трудное 4-летие Великой Отечественной войны советского народа с фашистской Германией (1941-45 гг.). Затем были 10 лет учебы в родном селе. С Аттестатом зрелости о среднем образовании он поступил в литературный институт имени А.М. Горького в Москве, по окончании получил диплом о высшем образовании и специальности «Литературный работник». Далее, в 1963 году - возвращение на родину, его приняли сотрудником журнала «Байкал» в Улан-Удэ. Здесь он дослужился до должности заместителя главного редактора при знаменитом народном писателе Бурятии А.А. Бальбурове. За эти годы Дондока Улзытуева уже стал широко известным талантливейшим бурятским поэтом, повсеместно признанным не только у себя на родине, но и во всем необъятном Советском Союзе. Он был членом Союза писателей СССР, состоял в рядах КПСС, в 1965 году его избрали членом правления Союза писателей Бурятии.

Творческий путь поэта Дондока Улзытуева - это замечательное, яркое явление в бурятской советской литературе. А начинал сочинять он, как и все, в юношестве, еще учась в средней школе. Первые стихи на родном, бурятском языке напечатаны в 1953 году на страницах республиканской газеты «Буряад-Монголой үнэн». Как успешный пробующий перо и подающий надежды молодой сочинитель в августе 1954 года был приглашен на 2-й съезд писателей Бурят-Монголии в качестве гостя. Тогда на съезде в Улан-Удэ я и познакомился с ним.

Присутствие на съезде укрепило его веру в свои способности. Затем в его творчестве мне особенно запомнился 1955 год. Дондока Улзытуева все чаще и смелее печатал свои сочинения на страницах газеты «Буряад-Монголой үнэн». В номере газеты за 12 января 1955 года появились целых 5 стихотворений под общим названием «Ханинар» («Друзья»). Автором указан учащийся Шибэртэской средней школы Дондока Улзытуева. 30 марта он напечатал три новых стихотворения «Доржи Банзаров тухай», 30 июля - стихотворение «Оперно театрын байшан соо» («В оперном театре»). В эту же пору Дондока Улзытуева про-

бывал писать прозу. 18 января 1955 года в разделе «Сатирын булаг» газеты «Буряад-Монголой үнэн» поместил фельетон «Түдэб бригадирай түбэгтэй зүүдэн», а 9 августа - рассказ «Түрүүшын дуран» («Сон бригадира Түдэба») - фельетон, рассказ «Первая любовь».

Глубокой осенью, в октябре 1955 года юный талантливый поэт Дондока Улзытуева уже являлся полноправным участником 5-й республиканской конференции молодых писателей в Улан-Удэ. Его отметили в отчетном докладе.

На конференцию он прибыл из Бичуры вместе с земляками Ц.Д. Хамаевым и А. Дашиевым. Из Селенги участвовали учащиеся Б. Халзанов и Д. Дамбаев, из Кяхты - М. Шиханов, из Кижинги - А. Жамбалдоржиев, из Усть-Орды - К. Ильин и В. Петонов...

Бурядай элитэ поэт Дондока УЛЗЫТУЕВАЙ

«...И СЛЫШНЫ СТРОКИ УДИВИТЕЛЬНОЙ ЛИРИКИ»

Все эти молодые поэты через несколько лет дружной, мощной волной вольются в бурятскую литературу.

В газете «Буряад-Монголой үнэн» была напечатана фотография этой юной поросли вместе со старейшиной, выдающимся писателем Хоца Намсараевым. И одним из них был Дондока Улзытуев.

Первая книга стихов Дондока Улзытуева напечатана в 1957 году в Улан-Удэ Бурятским книжным издательством. Называлась «Три тайны пера». Вышла она, когда он поступил в Москве в литературный институт имени А.М. Горького. Через два года обучения у выдающихся мастеров русской поэзии студент Дондока Улзытуева удивил, обрадовал всех своим самым ярким сочинением. Он написал «15 песен» - 15 стихотворений, объединенных, собранных, как полевые цветы, в охапку. В этом сочинении наглядно, веско проявились наиболее самобытные, присущие только ему свободный, образный слог, душевная, искренняя поэтическая речь.

В зачине, с первых строк предносится нам звучный образ ая-ганги. Так уже в запеве этим свежим, неожиданным образом ая-ганги поэт как бы наяву возжег пахучую траву родных степей. И пока поэт исповедует читателям об отчем крае, доброй своей маме, мудрых старцах-земляках, обычаях и обрядах своего народа, «ая-ганга курится дымом бессмертия» в каждой из 15 песен.

В этих стихотворениях отображена суть жизни степных

жителей-скотоводов. Их жизнь увидена глазами пытливого юноши, но поведена устами, слогом талантливейшего поэта. Он приводит нас в «Шибэртуй - родное село», вводит в дом детства, где добрая его мама зажигает траву ая-ганга:

Мать желает, чтобы стинули
беды бесследно,
Мать желает удачи невесте
моей и стихам...

Молодой поэт поведал нам о здоровой жизни в бурятской степи, где день круглый год наполнен извечным сельским трудом. Потому в обычае его земляков укоренилось такое добросердечное приветствие:

«Мэндээ!
Крепки ли здоровьем вы?
Крепки ли телята?»

Эти «15 песен» Дондока Улзытуева, как охапка полевых трав, благоухали дуновением степных ветров, источали соки нежных цветов, услаждали насоем отчей земли. Такое многоцветье стихотворений, такой душевный лирический напев привораживали сразу, привлекали внимание. И сочинения юного студента заметили, высоко оценили большие русские поэты. Когда Дондока Улзытуева принесли в редакцию журнала «Дружба народов» подстрочный перевод этой благозвучной охапки стихотворений, заведующий отделом поэзии известный Ярослав Смеляков выразил откровенное восхищение. Он тут же поручил молодому поэту-сибиряку Евгению Евтушенко подстрочник привести в порядок, в соответствие с оборотом рус-

ской речи, но при этом бережно сохранить образы, общий настрой, выразительность и ясность мысли-раздумий бурятского поэта. Евгений Евтушенко прекрасно, талантливо справился с поручением, в его переводе стихи Дондока Улзытуева зазвучали по-русски ярко, звонко, свежо так же, как они читались в подлиннике.

Этот свиток стихотворений «15 песен» Дондока Улзытуева в 1959 году был напечатан в журнале «Дружба народов». В том же году это сочинение включили в «Антологию бурятской поэзии», выпущенную в Москве издательством «Художественная литература». Тогда же книга была представлена в дни 2-й

вселенского размаха. Словом, Дондока Улзытуев вырос в большого поэта насыщенной, животрепещущей современной теме.

Следующая особенность творчества Дондока Улзытуева - его непрерывный поиск обновления формы стихосложения, освоение новых жанров. Так, он увлекся возможностью поэта в немногих, но чеканных строках, емком объеме выразить глубокие мысли. Это изначально было заложено в поэзии Востока. Дондока Улзытуев написал более полусотни небольших стихотворений - четверостиший, восьмистиший. Критика с одобрением отзывалась, отомстив, что вся прелесть их в тонкости рисунка, в прозрачной нежности красок. (Журнал «Дружба народов», № 1 за 1996 год). Такие стихи он напечатал в сборнике «Хайранга», на русский язык их умело перевел Станислав Куняев для сборника «Олений рог».

Немало произведений сочинил Дондока Улзытуев в виде свободного стиха - верлибра. Заметным явлением стали и его творения большого размера - поэмы «Белый месяц», «Гимн вселенной», «Солнцестан». Новые грани творчества поэта нашли отражение в сборниках стихов и поэм начала 70-х годов - «Эхо времени», «Большой перевал», а также в посмертных книгах «Ая-ганга», «Напев».

За 36 лет жизни Дондока Улзытуева выпустил 11 книг на родном языке, 6 сборников на русском. Всего у него 17 книг. А задумок у него было много: написать пьесу о Доржи Банзарове, драматическую поэму «Сагаан Хатан», трагедию «Хатан Долгор», либретто оперы для Бурятского театра оперы и балета. Но слишком короткая жизнь была ему отпущена... А творчество его изучается в школах, колледжах, университете, академии.

Сейчас республика отмечает 70-летие со дня рождения выдающегося поэта-лирика Дондока Аюшеевича Улзытуева. 5 декабря - день торжества памяти поэта-земляка состоялась в его родном селе Шибэртэ Бичурского аймака. 11 декабря Бурятский театр драмы организует вечер творчества поэта.

13 декабря Национальная библиотека Бурятии, Министерство культуры РБ и Союз писателей Бурятии проведут «Вечер поэзии Дондока Улзытуева», будет выставка книг, изданий, фотографий о творчестве поэта.

Юрий БУДАЕВ,
заслуженный работник
культуры России.

Дондока УЛЗЫТУЕВ

ПЯТНАДЦАТЬ ПЕСЕН

Вы слышали когда-нибудь
о траве голубой - ая-ганга?
Ее имя, как отзвук старинного
медного гонга.
У нее суховатые колкие стебли.
От нее синеватые наши
бурятские степи...

Есть обычай такой:
обживая жилище свое,
Скотовод зажигает у входа
в жилище ее.
И пока он сидит, с гостями беседа,
Ая-ганга курится дымом бессмертия...

Дым и горек до слез,
дым и сладок до слез...
Сегодня я вам ая-ганга принес.
По страницам рассыпал я эту траву.

В этом запахе то, чем дышу и живу...
Если хочешь, мой друг,
привезу с собой

Много-много травы голубой...
Шибэртуй - родное село...
Тихо еду, уздечкой звеня,
И поскрипывает седло
Моего вороного коня.

Как цари, проплывают орлы,
Ходят девушки, как царевны...
Я из сердца Улан-горы
пью, склоняясь, аршан целебный.

Припадаю к желобу я,
Пью и пью я, а все мне мало!
Как целует меня струя -
Если бы ты меня так целовала!

Вот развалины черные храма,
Укреплений старинных развалины.

И стоит моя добрая мама.
Замечаешь ли, мама, как дети растут?

Я не мальчик уже, я - мужчина.
Но когда-то, ты помнишь? -
Лежал я тут на траве,
Завернут в овчину.

И тогда, задыхаясь от вдохновения,
Я сложил и крикнул упрямо
Свое самое лучшее стихотворение
И короткое самое: «Ма-ма!»
(Из свитка стихотворений «15 песен»).

Перевел Евгений ЕВТУШЕНКО,
1959 год.

Доржо МИТЫЛОВ

Д. Улзытуевай 70 жэлэй ойго
Шэбэр шугытай Шэбэртэдэмнай
Шүлэгшэ хүбүүн түрэнэн лэ.

Үргэн талата Шэбэртэдэмнай
Улзытын Дондока түрэнэн юм.
Бага балшар наһандаһ
Буяа Дондока гэдэг бэлэй.
Булад гуурһанай хурсаһаа
Бурядай поэт гүүлээл даа.
Буурал эжы тухайгаа
Булай зохидоор тааруулаал,
Бурядай эрхим дуушадьһы.
Булай гоёор хангуурданал.
Бурядай ахамад поэдууа
Бурядай Пушкин гэдэг бэлэй.
Гушан зургаа наһандаа
Газар дэлхэйһээ холодоол хэн.
Зохиржо дурлаһан инагханиһы
Заха холын Захаамнайһы хэн.
Хүбүүн басаган хоёртойнууд
Хүхюун аймайхи байдаг хэн.
Заахан балшар наһандаа
Заабгай гэдэг хэн намайгаа.
Дала наһанайһы дурасхаалда
Дуулан дурданаб дүүхэнээл.
Шэбэртэ нотаг.

түрэхөөр 70 жэлэй ойдо

АНХА ТҮРҮҮШЫН ДУУНУУДЫНЬ НЭН

Үнгэрөөшэ зуун жэлэй 60-70-аад онуудаар Буряадтамнай бэлигтэй залуу поздууд урган гаража, шэнэ үеын буряад дуунуудые композиторнууд зохёожо эхилэн гээшэ. Дондок Улзытуевай үгэнүүд дээрэ Базыр Цырендашиев, Юрий Ирдынеев болон бусад композиторнууд хүгжэм зохёонон, мүнөөнэйшье залуу композиторнууд тэрэнэй үгэнүүдгэ хандаһаар, жэшээн, Лариса Санжиева («Шэбэртэ»).

Зүгөөр «Дуран тухай» («Дуулим 43-рюухэн һүниин тэн»), «Уулзатарая, нютагни», «Бууралхан эжымни» гэхэ мэтэһээ эхилээд, зуу гаран бэшэ дуунуудайнь үшөө ханхинаагүй үе сагта, 50-яад онуудай эхээр Дондок Улзытуев түрүүтэй хургуулиин хүбүүд «Дуулыш, инаг» «Үдэшэлэн станһаа» гэжэ хоёр дуунуудые зохёонон юм. Тиин тэдэниинь Шэбэртын бүхы залуушууд дууладаг болоо нэн. Мүнөөшье сүлөөтэйгөөр уулзаһан сагта тэрэ үеын хүнүүд залуугайнгаа эдэ дуунуудые хаа яахан хангтоурдадаг зандаа агша. Мүн тэрэл сагта «Аяархан холоһоо бусахашьегүйл аад» болон хожомын В.Маймескулай заһажа үгэнэн «Гүн-сэмаа» гэжэ Д.Улзытуевай дуунуудые уншагдай анхаралда дурадханам.

«Дуулыш, инаг» гэжэ дууен Дашинима Дугаров 1963 оной апрель нарада Хаяада ажаһууһан 22 наһатай Ленхобоева Сэрма Базаровна гэжэ басаганһаа бэшэжэ абаад, «Буряад арадай дуунууд» гэжэ ном соогоо орууһан байдаг. Бэшэ гурбан

дуунуудыень, тиихэдэ 26 наһатай ябаһан, Харланда багшаар ажалажа байһан Цырен-Дондок Хамаев Д.Дугаровта дуулажа үгөөд, бэшүүлжэ абхууһан, баһал тэрэ ном соон ороотой.

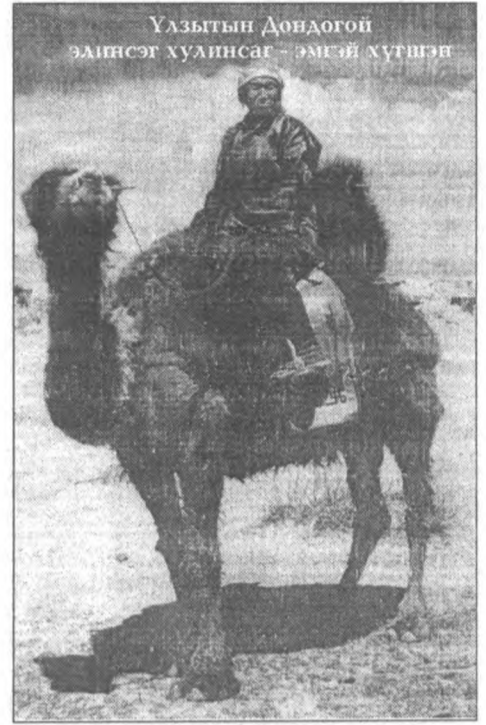
«Хорин арбан нэгэн эсэгын хуасай угай Борсой гэжэ хүн дүрбэн хүбүүтэй байһан юм», - гэжэ Шэбэртын дунда наһатайшуулай нэгэн мүнөө болоод ябаһан Доржо Дэлгырович Гомбоев һая намда хөөржэ үгөө. Эгээ ехэ хүбүүниинь, Бамбар гэдэгынь, Ехэ Заганда (мүнөө Шэбэртэ нютаг гэжэ нэрэтэй) захирагшаар табигдаһан, удаадахи хүбүүдынь: Бадама - Гутайда, Бааһата - Дабаатада, Улзытэ - Хөлго мурэн руу шудхаһан Заган голый адагтахи Заганай Адаг гэжэ нютагай эхи табижа дуурижаһан байгаа ха. Эдэ хүбүүдэй эхэ Борсойтойгоо Бада зөөжэ ошоһон аад, хожомоо тэндээ ядалдажа, үхибүүдээ захидаһан, эгээ бага Улзытэ хүбүүниинь лэ эхээ хайрлажа, нютагаа асарһан гэхэ.

1920-ёод онуудаар Бэшүүрэй партизануудай командир ябаһан Ермолай Логинович Смолиной үүсхэлээр Заганай Адагта һууһан айлнуудые булгынь Бэлшэр, Дабаата, Гутай, Шэбэртэ, Нарин

Заган тээшэ зөөлгөжэ, газарыень «Рассвет» колхозой сабшалан болгоожо үгэнэн, мүнөөшье тэрэл хэбээрээ. Заганай Адагһаа уг гарбалтай шэбэртынхид элинсэгэйнгээ ажаһууһан түрэл нютагаа, орон дэлхэйгээ жэл бүри ошожо тахидаг заншалтай.

Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг, Шэтын мого тээшэ гарбалтай «Хөлгын гол» гэжэ нэгэдэлэйхид Хөлго-Хатан эжын эрьедэ урданай саһаа ажаһууһан зонуудта, тэрэ тоодо Заганай адагайхидта, поэт Дондок Улзытуевай түрэхөөр 70 жэлэй ойдо зориуһан түрүүшын аяншалга Хөлго-Хатан эжынгээ эхинһээ адаг хүрэтэр хэхэ гэнэн үүсхэл гаргаһан юм. Тэдээн соо уһанайнгаа түүхые шэнжэлдэг, аян замда ябахын һанаашалга гаргахадаа бэрхэ хуасай угай, Хөлгын саанаһаа гарбалтай мэдээжэ Буряадай арадай уран зохёолшо Цыден-Жап Арсаланович Жимбиев, дээрэ дурдагдагша түүхын эрдэмэй доктор, профессор Дашинима Санжиевич Дугаров гэгшэд нэн түрүүн оролсоо. Энэ үүсхэлыень хойно-туулжашье һаань, дэмжэжэ, үргэхэ зон олдохо бээ гээд найдаг.

Буряадайнгаа суута поэт Улзытын Дондогой болон Хайрангын хаяада

Улзытын Дондогой элинсэг хулинсаг - эмгэй хүтгэн
 ажаһууһан Ямаанхайнгаа һулдые түхөөжэ, Ж.Володя, Н.Бальжинима, Х.Цырен-Дондок, Ш.Цырен-Дондок, Д.Дамдяадай зохёолшоодо болон бэшэ олон бэрхэ хүбүүдээ дурадажа ябаял.
Валерий ДАБАЕВ.

АЖАГЛАЛТА. Энэ материал Ц.Ж.А. Жимбиевэй мэндэ ябахадань өөрын гурагхалаар бэлдэгдэн юм.

ҮДЭШЭЛЭН СТАНАНАА

(ВЕЧЕРКОМ СО СТАНА)

Ужаренно $\text{♩} = 108$

Музыкальная партитура и текст песни «Ужаренно».

У- дэш- лэн стян- ня- няя хо- мон- доо яа- ря- ня
 У- чет- чик XV- БУУН ПУ- ХЕӨӨР- БЭ
 ХА- тар- ша ХАЛ- ЗА- НЯА Э- НЭЭЛ- ЛЭН У- НА- НЯ
 ХА- ЗЯА- РАЙНЬ Я- МЫ ЧГ- ЗАР- БА
 Мо- до Э- ЛИ- ХЭ- НЭЭР У- ДЭ- ШЫН ДУУ- ЛИН ДА
 ПЯ- ХЫНЬ ХАН- ХН- НЯАН СУУ- РЯАТ- НА
 ХУ- ЛЭ- ГЫНЬ ХА- ТАР- НА ПЯ- ЛЫН УУ- МАМ- ДА
 ХУ- БУУН ЯА- РА- НА Н- НАГ- ПЯА

Үдэшэлэн станаһаа хотондоо яаража, Учетчик хүбүүн түхөөрбэ, Хатарша халзанаа, эмээлэн унжа, Хазаарайнь амые угзарба.

Дабталга:

Тодо элихэнээр үдэшин дуулимда Тахын ханхинаан сууряатана. Хүлэгын хатарна талын уужамда, Хүбүүн яарана инагтаа.

Уншалгын байшанда ороһоор, мэндэшэлдээд, Уулзаха болзороо хэлсэхэб. Үелжэ шамтайгаа ябахаб гэхэджэ, Үнэнһөө өөртөө этигэнхэйб.

Дабталга.

Вечерком со стана в улус постешно Молодой учетчик собрался. Резвого рысака оседлав,

Резким рывком осадил.

Припев:

В вечерней тиши отчетливо Цокот подков раздаётся. Конь бежит в шири степной, Парень спешит к любимой, к любимой.

В читальном зале, поздоровавшись, Свидание с тобою назначу. Что дружить с тобою славно мы будем, Всея душой я поверил.

Припев.

ДУУЛЫШ, ИНАГ

(УСЛЫШЬ ТЫ, МИЛАЯ)

Мягко, с чувством $\text{♩} = 76$

Музыкальная партитура и текст песни «Мягко, с чувством».

Дуу- лыш и- наг(а) ду- ря- найм дээ- ном до- пол(о)- хой
 - ду- рал- һан XV- БУУ- НЭЙ ДУ- РА СЭДХЭ- ЛЭЙ СО- ХИЛ- ХЫ- ЕЫ
 ХА- рыш и- наг(а) ХА- ЛУУН ДУР- ХА- ЛАЙ У- ЕЫ- Е
 ХА- БА- РАЙ СЯ- ГАЙ ХОН- ГОР ДУУ- ЛИН У- ДЭ- ШЫ- Е.

Дуулыш, инаг, Дуранайм дээжын доһолхые. Дуралһан хүбүүнэй Дура сэдхэлэй сохилсье. Ханыш, инаг, Халуун дуралай үеһе. Хабарай сагай, Хонгор дуулим үдэшые.

Хэлыш, инаг, Ханһан ябаһаар хүбүүни, Хэды саг соо Жаргал хүлээн ябахаб. Буряад дайдын Баян үргэн талануудаар, Бидэш хоерой Жаргал ниндэн ябаһам.

Услышь ты, милая, Любви моей первой трепетанье, Влюбленного паренка Очарованного сердца биеһе. Разгляди, моя хорошая, Любви беззаветной, миг, Вечера весеннего Тихое, чудное очарование.

— Скажи, мой милый, Друг достойный любви моей, Сколько же еще Счастье свое должна я ждать?

В Бурятни родимом, В широких степных просторах Наша с тобою Доля счастливая вытает.

АЯАРХАН ХОЛООО БУСАХАШАГҮЯ ЛЭ ААД (ИЗ ДАЛЕКОГО КРАЯ НЕ ВОЗВРАЩАТЬСЯ)

Непорозливо $\text{♩} = 54$

Музыкальная партитура и текст песни «Непорозливо».

А- яар- ханш(э) хо- ло- хоош(э) бу- ся- хя- ша- гүйл(н) аяд - (дэ)
 А- МА- РАГ- НИШ(э) ГЭ- МЭШ- (э) Я- РА- ГА- ГҮЙЛ ДӨӨЛ(э)
 АЛ- ТАН- ХАН ДЭЛ- ХЭЙ ДЭЭР(э) Я- БА- ХА- ША- ГҮЙЛ(н) АЯД (дэ)
 А- БА- МА- НИИШ(э) ГЭ- МЭШ(э) Я- РА- ГА- ГҮЙЛ ДӨӨ

Аяархан холоһоош(э) бусахашагүй лэ аад(э) Амараниш(э) гэжэш(э) арагагүй дөө лэ. Алтанхан дэлхэй дээрэ ябахашагүй лэ аад(э) Абараниш(э) гэжэш(э) арагагүй дөө.

Эрьсэжэ таанартааш(а) бусихашагүй лэ аад(э) Инагниш(э) гэжэш(э) арагагүй дөө лэ. Энэхэн дэлхэй дээрэ ябахашагүй лэ аад(э) Эжымниш(э) гэжэш(э) арагагүй дөө.

Из далекого края не возвращаться. Любимый мой, о как это невыносимо. Жизнью на земле не наслаждаться, Отца ты мой, о как это несправедливо!

Обратно, к вам не возвращаться, Милый мой, о как это невыносимо! На этой земле не жить, Матушка моя, о как это несправедливо!

Уран зохёолшо, оршуулагша Юрий Ешиевич БУДАЕВАЙ түрэнхөөр 70 наһанай ойдо

ЗОХЁОЛШОДОЙ ТҮШЭГ – ТАНАА ЗОЛГОН АМАРШАЛАЯ

Ю.Е.Будаев манай Буряадай уран зохёолшодой ёһотойл түшэг тулгууринь болоһон хүн, ямаршыё салин хүлһэгүй, түлбэриггүй сагта зохёохы ажалтанай уран бүтээлыё ном болгохо, Буряад уран зохёолоо хүтжөөлсэх гэжэ аһан оролдохо ябадаг. Илангаяа Уран зохёолшодой холбооной эрхэ бүридэлыё гэршэлһэн али олон документаци хэрэг ёһоор эрхилжэ, засагай зургаануудай эрилтээр зүб мүрөөрнь дансалаад, тушааха ёһотой газартань жэншэдгүй тушаагаад байдаг, энэнь хадаа болбол зүрхэ сэдхэлэйнь ульһа эрмэлзэлыё гэршэлһэн гэшэл.

ябуулгануудта халуун хабаа-далгаяа үзүүлжэл байдаг.

Юрий Ешиевич хадаа өөрөө алтан гуурһаа туршажа, Сэлэнгын полк тухай, декабрист Николай Бестужевай Галуута Нууршадар ажаһууһан үе тухай баримтата туужануудыё бэшэжэ, уншагшадай анхаралда дурадхаа юм. Ямар бэрхэ оршуулагша байһан тухайнь аха захата уран зохёолшо Цэрэн Галанов тон зохидоор бэрхэ бшуу.

Иймэ урагшаа һанаатай, эдэбхитэй хадаа алишыё сагта олоной одо заяаё дээрэ үргэжэ ябаа, ябанашыё. Зохёохы ажалтанай заманы хани, харанхыё гэтэлмэ гал дүлэ гартаа баряад, харгыень заалсажа ябаһан Буряадай Данко мэтэ бэшэ аал? Хаана, хэзээшыё харахада, Юрий Ешиевич заатагүйл һаа,

элитэ уран зохёолшодойнгоо дурасхаалай үдэшэнүүдэшыё, мүнөө хүдэлжэ ябаа зохёолшодойнгоо ойн баярнуудташыё, залуу бэшээшэдэй уулзалгануудташыё хабаадан, аха ёһонной анжармаар хургаал, заабаринуудаа хэлэжэ, эмхидхэлэй ажал ябууллаар зандаа.

Ю.Е.Будаевай суглуулһан архивынь ехэ. Хаана холо хадагалаад байһан газетын шарлаһан хуудһануудыёшыё, урданай номуудыёшыё, мүнөөнэй зохёолнуудыёшыё олзуурхан ниитэлжэ, тэрэнь сооһоонь «Буряад үнэн», «Бурятия» сонинуудта, «Морин хуур», «Вершины», «Байгал» журналнуудта дурадхал байдаг юм. Энэ хүнэй туһаламжаар зохёохы заманыгаа бата һуури олоһон хүнүүдыё яһала байха. һайниё һайнаар харюулха гэжэ тэдэнэр Юрий

Ешиевич тухай магтаал, һайшаалай үгэнүүдыё хэлэжэ ябадаг.

Ажалайнь намтар ариухан. Буряадай радиодошыё, Буряадай номой хэблэлдэшыё хүдэлхэдөө, мүнөө «Буряад үнэн» сониндошыё туһа хайрааа үзүүлжэ ябахандаа, Жаргалантын хубүүнэй жабхалантай шарай түхөөн элирнэ.

Түрэнхэ эжынь - Сэмжэд Дашинимаевна элитэ уран зохёолшо Дамба Дашинимаев ахатаа «Интернационал» оршуулагшан, тингэжэ Юрий Будаевай уран зохёолдо абыас шунал хадаа шуһа мяхандань байгаа гэжэ һаа, алдуу болохогүй. Сэдхэлэй һайхан уянгатай, нэшхэлэй һайхан эрмэлзэлтэй, гансал урагшаа, ерээдүй руу хаймадан хаража, залуу, дунда усын зохёохы ажалтанһаа

хойнотонгүй, залитай абыастай алхалнал, аха нүхэрнай!

Иигэжэ Буряадайнгаа зохёолыё үргэлсэн, өөр янзаар буян үйлэдэжэ, бултандамнай туһалжа ябаһандань доро дохин амаршалаа, Юрий Ешиевичээ. Далан наһань гүйсэбэ гэлсэнэбди. Далбагатнай бүри налбалзан, далайн уудамда гансаардангүй, дам саашаа дабшажал ябыт. Далай олон нүхэдэй дүлэ татама дүхэриг соо жаргажа, хүхижэ, энэжэ, зориһоноо туйлажа ябахатнай болтогой. Зохёолшодой түшэг болоһон! Танда зохёолой бурхан - заяа, зоной үрээл - зол хэшэг буулгажа байг лэ! Ага, Ахаһаа, Түнхэн, Хэжэнгэһэ - Буряадай бүхы гуламта аймагуудһаа зохёолшо нүхэдэй амаршаланууд хүрэн ерээл. Түрэнхэн үдэрөөртнай, Юрий Ешиевич! Түүхын хуудһанда танай нэрэ бата!

Буряадай Уран зохёолшодой холбоон.

Манай үргэн һайхан Буряад орон эрхим бэлигтэй хүбүүдээр баян гэжэ булганда мэдээжэ.

Мүнөө жэл энэ талаар бүришыё элбэг байба. Энэ жэлэй эхинһэ манай ахамад зохёолшод Жамсо Тумунов, Дольён Мадасон, Балдан Санжин, Цырендоржо Дамдинжапов, Даша-Рабдан Батожабай, Исай Калашников гэгшэдэй түрэнхэн гараһан ойн баярнуудыё республикамнай үргэн дэлисэтэйгээр тэмдэглэбэ.

Харин һаяшаг Бэшүүрэй аймагай Шэбэртэ нютагта 70 жэлэй саана түрээжэ, Ганса Буряад соогуураа бэшэ, үргэн ехэ бүхы орон соогуураа тоонтоёо суурхууһан поэт Дондог Ульгтуевай баяр баясхалантай үдэрнүүд болобо.

Ага нютагта түрэнхэн Буряад арадай уран зохёолшо Доржи Эрдэньев 70 наһаа гүйсэбэ.

Энэ жэлэй октябрь һарада Эдэ нютаг тоонтогой мэдээжэ прозаик Даша-Дэмбэрэл Дугаровай 70 наһанай ойн баяр болобо.

Энэ декабрь һарын эхиндэ Хэжэнгэ гарбалтай, Буряадай Гүрэнэй шангай лауреат, прозаик, драматург Михаил Батоинай баһа 70 наһанай баяр дэмбэрэлтэйгээр үнгэрбэ.

Эдэ дээрэ дурдагдһан нүхэднай бултадаа манай буряад уран зохёолдо айхабтар ехэ габыятай, тэмдэглэнгүй байха аргагүй юм.

Зүгөөр һүүлэй үедэ иимэ томо уран зохёолшодой манай дунда хомор боложо байһанинь тон харамтай. Саг ехэ түргэн, нэгэ газартаа байдаггүй. Тиймэһээ саашадаа манай буряад уран зохёол дахин үшөө ехээр хүгжэжэ, үшөө олон бэлигтэй хүнүүд урган гаража байг лэ гэжэ найдахаһаа ондоо юумэн үлэнггүй.

Мүнөө би энэ тэмдэглэл соогоо Сэлэнгын аймагай Жаргаланта нютаг гарбалтай, Россин болон Буряадай соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ, олон жэлдэ Буряадай радиодо, Буряадай номой хэблэлдэ ахалагша редактор ябаһан, һүүлэй үедэ Буряадай Уран зохёолшодой холбооной правлений харюусалгата секретаряар хүдэлжэ байһан Юрий Ешиевич тухай өөрынгөө үгыё хэлэжэ хүсэлэнтэйб...

Галуута нуур долгёо
Сохёод угаа шэрүүн.
Баруун Тоёон нэбишэ
Татааг дэнүү һэрюун.
Тоёон, шамай поэт
Эгтээ магтаа, бэшэ
Манай сагай Тоёон
Хүжюу замай жэшээ!

Иигэжэ үнгэрэгшэ зуун жэлэй гушаад ондо Жаргаланта нютагай гайхамшагта поэт Дамба Дашинимаев өөрынгөө түүхэтэ шүлэгыё бэшэһэн байдаг.

Энэ поэт шэнэ сагай шэнжыё тон зүбөөр ойлгожо, бэшэхэ маягайнгаашыё талаар баһа шэнэ шэнжэ шүлэгүүдтэ орууһан юм.

Дамба Дашинимаев Юрий Будаевай нагасань, түрэнхэн эжынь аха болоно.

Юрий Будаев энэ үедэ Жаргаланта нютагта түрээжэ, эхынгээ хүнтэй хамта шэнэ сагай шэнжыё бээдэжэ шэнгээжэ абаһан байна.

Гушаад оной эхээр Жаргаланта нютагта немец коммунист Эрнст Тельманэй нэрэмжэтэ колхоз байгуулагдажа, эрхим түрүү ажалаараа бүхы Буряад соогоо суурһаа һэн.

Энэ колхозой партиан эмхин секретаряар Тогоошо Данзанович Данзанов хүдэлжэ, СССР-эй Верховно Советэй депутатаар һунгагдажа, энэ колхозыё бүхы орон соогуураа мэдээжэ болгоһон байна.

Энэ колхоздо республика соогоо гээгэ түрүүн гоё һайхан ордон-клуб баригдажа,

уран һайханай бүлгэм бии боложо, хизаар ороноо шэнжэлгын эрхим музей нээгдэһэн юм.

Өөрөө Тогоошо Данзанович Данзанов Москва сессидэ ошохоодоо, Михаил Иванович Калининтай уулзаад, ехэ һайн таниа болоһон байгаа.

Юрын эсэгэ Еши Будаевич Будаев залууһаа хойшо тон эдэбхитэйгээр хамтын ажалда хабаадажа, нютагайнгаа комсомолой секретаряар ажаллаһан байна.

Һүүлдэнь Зэдын аймагай партиин нэгэдэй секретаряар олон жэлдэ хүдэлжэ, хожомынь наһанайнгаа амаралтада гаратараа, республикынгаа дотоодын хэрэгүүдэй министрэй орлогшоор ябаһан юм.

Еши Будаевичай наһанайнь хани нүхэр, Юрий Будаевай хойто эжынь болохо Вера Александровна Саломатина аяар 1939 ондо

хотодо багшалжа байтараа, киоскдо харажархёдо, ехэтэ һонирхожо абаһан байнаб. Тингээд лэ энэ Буряад ороноо бусажа ерээ хүм, - гэжэ хөөрөбэ.

Миний энэ түрүүшымни ном ород хэлэн дээрэ Африкан Бальбууров Виктор Сергеев хоёрой оршуулгаар 1964 ондо Москвагай «Советская Россия» гэжэ хэблэлээр гараһан байгаа.

Улаан-Үдэдэ радиодо сугтаа хүдэлдэг болоод байхадаа, Юрий Будаев миний «Мүнхэ хабар» гэжэ шэнэ повестие ород хэлэн дээрэ оршуулба. Энэнь һүүлдэ Москвагай «Современник» хэблэлээр амяраа ном боложо гараба.

Иигэжэ би Юрий Будаевтай хоюулан залуу ябахандаа танилсажа, бүхы наһандаа сугтаа хүдэлхэ гэгһэн хуби заяатай байгааби.

Юрий Будаев ород хэлэн дээрэ тон бэрхээр, тон наринаар оршуулдаг хүн.

НАГАСЫН ЗАМААР НАРА ТАТУУЛААЛ

Зураглал

Оренбург хотоһоо эндэ ерээжэ, манай Буряадыё хоёрдохи нютагаа болгоһон байна. Вера Александровна олон жэлэй туршада республикын Хүдөө ажахын министерствэдэ кадрнуудыё даагшаар хүдэлжэ, эрхим мэргэжэлтэнүүдыё хүмүүжүүлһэн юм. Тэдэнэрэй тоодо Владимир Бизяевич Саганов, Константин Андаевич Албашеев болон бусад байгаа.

Вера Александровна мүнөө наян таба наһаа гүйсэбэшы, хүнгэн һонор зандаа, республикынгаа ажалаар һонирхон, хүдөөгэй зонуудаар уулажа, дүй дүршээлөөрөө хубаалдан һуудаг.

Би Юрий Ешиевич Будаевтай 1965 ондо республикынгаа радиодо танилсаһан бэлиб.

Тинхэдэ тэрэ Москвагай Ломоносовой нэрэмжэтэ университет дүүргээд, манай радиодо корреспондент боложо ороод байгаа.

- Би шиний «Түрүүшын саһан» гэжэ номыё университетдэ дүүргээд, Ярославль

Хоца Намсараевай, Бавасан Абидуевай, Аполлон Шадаевай олон тоото рассказыуудыё, онтохонуудыё ород хэлэн дээрэ тэрэ буряад хэлэн дээрһээ сэхэ оршуулжа, үргэн олон уншагшадтаа хүргэһэн байна.

Хэрбээз Михаил Степанов, Никифор Рыбко, Виктор Сергеев гэгшэдэй буряад хэлэнһээ ород болгохоодоо, түрүүн подстрочно оршуулга хэрэглэдэг байгаа һаань, Юрий Будаев өөрөө һайнаар ородоор, буряадаршыё мэдэхэ һэн тула амараар зохёолой уда хунгийн сүмэ харуулжа шададаг байна. Энэ талаарнь абаад үзэхэдэ, Юрий Будаев шэнги гансал Африкан Бальбууров Норпол Очиров хоёр оршуулжа шадаха байгаа. Жэшээлхэдэ, Юрий Будаев Аполлон Шадаевай «Гургадэйн гурбан сэгэниин» ямар гоёор ород хэлэн дээрэ оршуулааа гэшэб! Эдэ онтохонууд манай бултанайманай, ород буряад зохёолой үнхөөрөө баялиг, хаанашыё, хэзээшыё үхибүүдэй, аха

зонойшыё урдаа табяад уншажа, олон зондо харуулжа байха алта мүнгэниинь шэнги болоо.

Юрий Будаев 1974 ондо Буряадай номой хэблэлэй ахалагша редактор болобо. Энэ тушаалдаа тэрэ тон үндэр амжалтануудыё туйлаба. Юрий Будаев бэрхэ оршуулагша байхынгаа хажуугаар үндэр мэргэжэлтэ, уран зохёол шүүмжэлэгшэ, шэнжэлэгшэ, олонийтын ажал ябуулагша байһанаа гэршэлбэ. Энэ үедэ манай буряад зохёолшодой эгээ ехэ хүгжэлтэ боложо, олон тоото романууд, туужанууд, шулэгүүд, поэмнүүд үргэнөөр бэшэгдэжэ, «Байгал» журналда түрүүн гараһанайнгаа һүүлээр Буряадай номой хэблэлээр ном боложо гаргагдадаг байгаа.

Буряад номой хэблэлдэ тинхэдэ директор Дубшан Дугаров, редакторнууд Балдан Санжин, Ширав Нимбуев, Цэдэн Галсанов, Владимир Липатов, Ардан Ангарханов, Владимир Намсараев, Матвей Осодоев гэгшэд хүдэлжэ, үндэр хэмжээнүүдэй зохёолнууд хэблэгдэдэг байгаа.

Уран зохёолшо бүхэн зохёолоо түрүү, журналда асарбашыё, тэрэнээ амяраа ном болгожо гаргаха болохоодоо, бүри наринаар зохёол дээрэ хүдэлжэ, заһадаг, шүүмжэлэгшэдэй һанамжануудыё, дурадхалнуудыё заал һаа, хаража үзэдэг байгаа.

Бургизда (республикын номой хэблэлдэ) хэблэгдэн гараха номууд түрүүн Уран зохёолой холбоондо, «Байгал» журналай редколлеги дээрэ зүбшэн хэлсэгдэжэ, һайн гэжэ тоологдоо һаа, КПСС-эй Буряадай обкомдо түсэбтэ абтадаг байгаа.

Обкомой секретарьнууд байһан Цырен Очиров, Даша Лубсанов, Даша-Нима Раднаев, Александр Бадиев гэгшэд зохёол бүхэниё хаража үзэдэг, шэнжэлэн үзэхэ өөһэдынгөө шүүмжэлэгшэнүүдтэй байгаа. Эдэнэрын ехэ эрдэмтэд, партиин хүдэлмэрилэгшэд байдаг байгаа. Юрий Ешиевич Будаев бултантай эдэнээр танил, үдэр бүхэндэ шахуу уран зохёолшодой шэнэ бэшэгдэһэн гар бэшгүүд тухай тэдэнэртэй хөөрөлдэжэ байдаг байгаа. Энэ номой хэблэлэй ахалагша редакторай айхабтар харюусалгатай ажал һэн.

Энэ үедэ Даша-Рабдан Батожабайн «Төөригдэһэн хуби заяан», Исай Калашниковай «Шуһата зэбүүн саг», Африкан Бальбууровай «Зэдэлэтэ зэбэнүүд», Виктор Сергеевэй «Гуталта сэрэг», Михаил Жигжитовэй «Далай шадархи дайнда» болон бусад томо томо зохёолнууд хэблэгдэн гараһан байна.

Эдэ бүгэдэ зохёолнуудай ном боложо гараха хэрэгтэ ахалагша редакторай хабаадалга, оролдогто тон шухала байһан байна.

Һүүлэй үедэ Юрий Ешиевич Будаев Буряадай Уран зохёолшодой холбооной түрүүлэгшын орлогшоор хүдэлөө.

Тинхэ сагта тэрэ Сэлэнгын полкын зуун жэлэй түүхэ бэшээ. Декабрист Николай Бестужевай залуу наһан тухай, тэрэнэй Галуута Нуурта байһан тухайнь түүхэтэ ехэ туужа бэшэжэ дүүргээ.

Мүнөө үедэ Юрий Будаев «Буряад үнэн» газетын 85 жэлэй хүгжэлтыё харууһан үргэн материал суглуулажа, мүнөө һаяар тэрэнээ ном болгожо гаргахаар бэлдэжэ байна.

Юрий Будаев Андрей Солбон гэжэ хоёр томо хубүүтэй. Тэдэ хоёрын дээдэ һургуулинуудыё дүүргээд, һайн һайхан хүдэлжэ байдаг.

Мүнөө би Юрий Ешиевич Будаевыё 70 наһанайнь һайндэрөөр амаршалаад, саашада элүүр энхэ байхыень, зохёохы ажалдань үшөө үндэр ехэ амжалтануудыё хүсэнэб.

Цэрэн ГАЛАНОВ.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа) Цэрэн Галанов, Гунга Чимитов, Юрий Будаев.

Из сокровищницы мировой литературы

ВОСТОЧНЫЕ СКАЗКИ

Вниманию читателей предлагаем самые популярные, избранные сказки из знаменитого памятника средневековой арабской литературы сборника «Тысяча и одна ночь», «Аладдин и волшебная лампа», «Али-Баба и сорок разбойников», «Синдбад-Мореход».

Восточные сказки всегда волновали людей богатой фантазией, мягким юмором, занимательным сюжетом. И сейчас, в новое время, в них можно открыть для себя удивительный мир Востока, его сакральный смысл.

Жил-был когда-то злой и жестокий царь Шахрияр. Он каждый день брал себе новую жену, а наутро убивал её. Отцы и матери прятали от царя Шахрияра своих дочерей и убегали с ними в другие земли.

Скоро во всём городе осталась только одна девушка - дочь визиря, главного советника царя, - Шахразада.

Грустный ушёл визирь из царского дворца и вернулся к себе домой, горько плача. Шахразада увидела, что он чем-то огорчён, и спросила:

- О батюшка, какое у тебя горе? Может быть, я могу помочь тебе?

Долго не хотел визирь открыть Шахразаде причину своего горя, но наконец рассказал ей всё. Выслушав своего отца, Шахразада подумала и сказала:

- Не горюй! Отведи меня завтра утром к Шахрияру и не беспокойся - я останусь жива и невредима. А если удасться то, что я задумала, я спасу не только себя, но и всех девушек, которых царь Шахрияр не успел ещё убить.

Сколько ни упрашивал визирь Шахразаду, она стояла на своём, и ему пришлось согласиться.

А у Шахразады была маленькая сестра - Дуньязада. Шахразада пошла к ней и сказала:

- Когда меня приведут к царю, я попрошу у него позволения поспать с тобой, чтобы нам в последний раз побыть вместе. А ты, когда придёшь и увидишь, что царю скучно, скажи: «О сестрица, расскажи нам сказку, чтобы царю стало веселее». И я расскажу вам сказку. В этом и будет наше спасение.

А Шахразада была девушка умная и образованная. Она прочитала много древних книг, сказаний и повестей. И не было во всём мире человека, который знал бы больше сказок, чем Шахразада, дочь визиря царя Шахрияра.

На другой день визирь отвёл Шахразаду во дворец и простился с ней, обливаясь слезами. Он не надеялся больше увидеть её живой.

Шахразаду привели к царю, и они поужинали вместе, а потом Шахразада вдруг начала горько плакать.

- Что с тобой? - спросил её царь.

- О царь, - сказала Шахразада, - у меня есть маленькая сестра. Я хочу посмотреть на неё ещё раз перед смертью. Позволь мне послать за ней, и пусть она посидит с нами.

- Делай как знаешь, - сказал царь и велел привести Дуньязаду.

Дуньязада пришла и села на подушки возле сестры. Она уже знала, что задумала Шахразада, и ей всё-таки было очень страшно.

А царь Шахрияр по ночам не мог спать. Когда наступила полночь, Дуньязада заметила, что царь не может заснуть, и сказала Шахразаде:

- О сестрица, расскажи нам сказку. Может быть, нашему царю станет веселее и ночь покажется ему не такой длинной.

- Охотно, если царь прикажет мне, - сказала Шахразада.

Царь сказал:

- Рассказывай, да смотри, чтобы сказка была интересная.

И Шахразада начала рассказывать. Царь до того заслушался, что не заметил, как стало светать. А Шахразада как раз дошла до самого интересного места. Увидев, что всходит солнце, она замолчала, и Дуньязада спросила её:

- Ну, а дальше что было, сестрица?

- Дальше я расскажу вам вечером, если только царь не велит меня казнить, - сказала Шахразада.

Царю очень хотелось услышать продолжение сказки, и он подумал: «Пусть доскажет вечером, а завтра я её казню».

Утром визирь пришёл к царю ни живой ни мёртвый от страха. Шахразада встретила его, весёлая и довольная, и сказала:

- Видишь, отец, наш царь пощадил меня. Я начала рассказывать ему сказку, и она так понравилась царю, что он позволил мне досказать её сегодня вечером.

Обрадованный визирь вошёл к царю, и они стали заниматься делами государства. Но царь был рассеян - он не мог дождаться вечера, чтобы дослушать сказку.

Как только стемнело, он позвал Шахразаду и велел ей рассказывать дальше. В полночь она кончила сказку.

Царь вздохнул и сказал:

- Жалко, что уже конец. Ведь до утра ещё долго.

- О царь, - сказала Шахразада, - куда годится эта сказка в сравнении с той, которую я бы рассказала тебе, если бы ты мне позволил!

- Рассказывай скорей! - воскликнул царь, и Шахразада начала новую сказку.

А когда наступило утро, она опять остановилась на самом интересном месте.

Царь уже и не думал казнить Шахразаду. Ему не терпелось дослушать сказку до конца.

Так было и на другую, и на третью ночь. Тысячу ночей, почти три года, рассказывала Шахразада царю Шахрияру свои чудесные сказки. А когда наступила тысяча первая ночь и она окончила последний рассказ, царь сказал ей:

- О Шахразада, я привык к тебе и не казню тебя, хотя бы ты не знала больше ни одной сказки. Не надо мне новых жён, ни одна девушка на свете не сравнится с тобой.

Так рассказывает арабская легенда о том, откуда взялись чудесные сказки «Тысячи и одной ночи».

АЛАДДИН И ВОЛШЕБНАЯ ЛАМПА

В одном персидском городе жил бедный портной Хасан. У него были жена и сын по имени Аладдин. Когда Аладдину исполнилось десять лет, отец его сказал:

- Пусть мой сын будет портным, как я. - И начал учить Аладдина своему ремеслу.

Но Аладдин не хотел ничему учиться. Как только отец выходил из лавки, Аладдин убегал на улицу играть с мальчишками. С утра до вечера они бегали по городу, гоняли воробьев или забирались в чужие сады и набивали себе животы виноградом и персиками.

Портной и угостив сына, и наказывал, но всё было толку. Скоро Хасан заболел с горя и умер. Тогда его жена продала всё, что после него осталось, и стала пряхать хлопок и продавать пряжу, чтобы прокормить себя и сына.

Так прошло много времени. Аладдину исполнилось пятнадцать лет. И вот однажды, когда он играл на улице с мальчишками, к ним подошёл человек в красном шёлковом халате и большой белой чалме. Он посмотрел на Аладдина и сказал про себя: «Вот тот мальчик, которого я ищу. Наконец-то я нашёл его!»

ТЫСЯЧА И ОДНА НОЧЬ

Этот человек был магрибинец - житель Магриба¹. Он подозвал одного из мальчиков и спросил его, кто такой Аладдин, где живёт. А потом он подошёл к Аладдину и сказал:

- Не ты ли сын Хасана, портного?

- Я, - ответил Аладдин. - Но только мой отец давно умер.

Услышав это, магрибинец обнял Аладдина и стал громко плакать.

- Знай, Аладдин, я твой дядя, - сказал он. - Я долго пробыл в чужих краях и давно не видел моего брата. Теперь я пришёл в ваш город, чтобы повидать Хасана, а он умер! Я сразу узнал тебя, потому что ты похож на отца.

Потом магрибинец дал Аладдину два золотых и сказал:

- Отдай эти деньги матери. Скажи ей, что твой дядя вернулся и завтра придёт к вам ужинать. Пусть она приготовит хороший ужин.

Аладдин побежал к матери и рассказал ей всё.

- Ты что, смеешься надо мной?! - сказала ему мать. - Ведь у твоего отца не было брата. Откуда же у тебя вдруг взялся дядя?

- Как это ты говоришь, что у меня нет дяди! - закричал Аладдин. - Он дал мне эти два золотых. Завтра он придёт к нам ужинать!

На другой день мать Аладдина приготовила хороший ужин. Аладдин с утра сидел дома, ожидал дядю. Вечером в ворота постучали, Аладдин бросился открывать. Вошёл магрибинец, а за ним слуга, который нес на голове большое блюдо со всякими сластями. Войдя в дом, магрибинец поздоровался с матерью Аладдина и сказал:

- Прошу тебя, покажи мне место, где сидел за ужином мой брат.

- Вот здесь, - сказала мать Аладдина.

Магрибинец принялся громко плакать. Но скоро он успокоился и сказал:

- Не удивляйся, что ты меня никогда не видел. Я уехал отсюда сорок лет назад. Я был в Индии, арабских землях и в Египте. Я путешествовал тридцать лет. Наконец мне захотелось вернуться на родину, и я сказал самому себе: «У тебя есть брат. Он, может быть, беден, а ты до сих пор ничем не помог ему!» Поез-

жай к своему брату и посмотри, как он живёт». Я ехал много дней и ночей и наконец нашёл вас. И вот я вижу, что хотя мой брат и умер, но после него остался сын, который будет зарабатывать ремеслом, как его отец.

- Как бы не так! - сказала мать Аладдина. - Я никогда не видела такого бездельника, как этот скверный мальчишка. Хотя бы ты заставил его помогать матери!

- Не горюй, - ответил магрибинец. - Завтра мы с Аладдином пойдём на рынок, я куплю ему красивый халат и отдам его в ученье к купцу. А когда он научится торговать, я открою для него лавку, и он сам станет купцом и разбогатеет... Хочешь быть купцом, Аладдин?

Аладдин весь покраснел от радости и кивнул головой.

Когда магрибинец ушёл домой, Аладдин сразу лег спать, чтобы скорее пришло утро. Едва рассвело, он вскочил с постели и выбежал за ворота встречать дядю. Магрибинец вскоре пришёл. Прежде всего они с Аладдином отправились в баню. Там Аладдина хорошенько вымыли, обрили ему голову и напоили розовой водой с сахаром. После этого магрибинец повёл Аладдина в лавку, и Аладдин выбрал себе дорожную и красивую одежду: жёлтый шёлковый халат с зелёными полосами, красную шапку и высокие сапоги.

Они с магрибинцем обошли весь рынок, а потом пошли за город, в лес. Был уже полдень, а Аладдин с утра ничего не ел. Он очень проголодался и устал, но ему было стыдно признаться в этом.

Наконец он не выдержал и спросил своего дядю:

- Дядя, а когда мы будем обедать? Здесь ведь нет ни одной лавки, а ты ничего не взял с собой из города. У тебя в руках только один пустой мешок.

- Видишь вон там, впереди, высокую гору? - сказал магрибинец. - Я хотел отдохнуть и закусить под этой горой. Но если ты очень голоден, можно пообедать и здесь.

- Откуда же ты возьмёшь обед? - удивился Аладдин.

- Увидишь, - сказал магрибинец.

Они уселись под высоким густым деревом, и магрибинец спросил Аладдина:

- Чего бы тебе хотелось сейчас поесть?

Мать Аладдина каждый день варила к обеду одно и то же блюдо - бобы с конопляным маслом. Аладдин так хотел есть, что он сразу ответил:

- Дай мне варёных бобов с маслом!

- А не хочешь ли ты жареных цыплят? - спросил магрибинец.

- Хочу! - обрадовался Аладдин.

- Не хочешь ли тебе рису с мёдом? - продолжал магрибинец.

- Хочется! - закричал Аладдин.

- Всего хочешь? Но откуда ты возьмёшь всё это, дядя?

- Из этого мешка, - сказал магрибинец и развязал мешок. Аладдин с любопытством заглянул в мешок, но там ничего не было.

- Где же цыплята? - спросил Аладдин.

- Вот! - сказал магрибинец. Он засунул руку в мешок и вынул оттуда блюдо с жареными цыплятами. - А вот и рис с мёдом, и варёные бобы, вот и виноград, и гранаты, и яблоки!

Магрибинец стал вынимать из мешка одно кушанье за другим, а Аладдин, широко раскрыв глаза, смотрел на волшебный мешок.

- Ешь, - сказал магрибинец Аладдину. - В этом мешке есть всякие кушанья. Опустив в него руку и скажи: «Хочу баранины, халвы, фиников», и всё это у тебя будет.

- Вот так чудо! - сказал Аладдин. - Хорошо бы моей матери иметь такой мешок!

- Если будешь меня слушаться, - сказал магрибинец, - я подарю тебе много хороших вещей. А теперь выпьем гранатового соку с сахаром и пойдём дальше.

- Куда? - спросил Аладдин. - Я устал, и уже поздно. Пора домой.

- Нет, - сказал магрибинец, - нам нужно идти сегодня вон до той горы. А когда мы вернёмся домой, я подарю тебе этот волшебный мешок.

Аладдину очень не хотелось идти, но, услышав про мешок, он тяжело вздохнул и сказал:

- Хорошо, идём.

Магрибинец взял Аладдина за руку и повёл к горе. Солнце уже закатилось, и было почти темно. Они шли очень долго и наконец пришли к подножию горы. Аладдину было страшно, он чуть не плакал.

- Набери тонких и сухих сушевых, - сказал магрибинец. - Надо развести костёр. Когда он разгорится, я покажу тебе что-то такое, чего никто никогда не видел.

Аладдину очень захотелось увидеть то, чего никто никогда не видел. Он забыл про усталость и пошёл собирать хворост. Когда костёр разгорелся, магрибинец вынул из-за пазухи коробочку и две дощечки и сказал:

- О Аладдин, я хочу сделать тебя богатым и помочь тебе и твоей матери. Исполняй же всё, что я тебе скажу.

Он раскрыл коробочку и высыпал из неё в огонь какой-то порошок. И сейчас же из костра поднялись к небу огромные столбы пламени - жёлтые, красные и зелёные.

- Слушай внимательно, Аладдин, - сказал магрибинец. - Сейчас я начну читать над огнём заклинания, а когда я кончу, земля предо мной расступится, и ты увидишь большой камень с медным кольцом. Возьмишь за кольцо и подними камень. Под камнем будет лестница, которая ведёт в подземелье. Спустишь по ней и увидишь дверь. Открой эту дверь и иди вперёд. Ты встретишь страшных зверей и чудовищ, но не бойся: как только ты дотронешься до них рукой, чудовища упадут мёртвыми. Ты пройдёшь три комнаты, а в четвёртой увидишь старуху. Она ласково заговорит с тобой и захочет тебя обнять. Не позволяй ей до себя дотронуться, иначе ты превратишься в чёрный камень. За четвёртой комнатой ты увидишь большой сад. Пройди его и открой дверь на другом конце сада. За этой дверью будет большая комната, полная золота и драгоценных камней. Возьми оттуда всё, что хочешь, а мне принеси только старую медную лампу, которая висит на стене, в правом углу. Когда ты принесёшь мне лампу, я подарю тебе волшебный мешок. А на обратном пути тебя будет охранять от всех бед вот это кольцо.

Подготовила Галина ДАШЕВА.
(Продолжение следует).

¹ Магриб - по-арабски «запад». Западом арабы называли западную часть Африки.

ПРАКТИЧЕСКИЕ СОВЕТЫ ВЕЛИКОЙ ВАНГИ

(Окончание. Начало в предыдущих номерах).

ХУДЫЕ ДЕТИ (до трёхлетнего возраста). Водной нужно проделать десять ванночек с отваром из свежих ореховых листьев.

ЦИРРОЗ.

В женском молоке размешать белую муку, принимать утром и вечером перед едой по столовой ложке.

ЧИРЬИ.

Замесить небольшую лепёшку из ржаной муки, свежего молока и свежего сливочного масла. На ночь приложить к больному месту. Такой компресс вытягивает «жало» чирьи без остатка.

«ЩЕТИНА» у новорождённого.

В настоящее время эта болезнь крайне редка, но пожилые женщины хорошо помнят её. На спинке у новорождённого вдруг начинает расти щетина. Говорят, что эта болезнь очень опасна. Лечить её чрезвычайно просто. Взять древесную золу, смочить руки и, окунув их в золу, быстрыми движениями растереть спинку ребёнка, пока не выпадут все волосики. Проделать это и с личиком ребёнка, потому что щетина может повзреться и там.

ЭКЗЕМА.

Многие разновидности этой болезни можно вылечить, смазывая регулярно больные места жидкостью, которая в мае образуется в шишечках вяза.

ЭКЗЕМА ВОДНАЯ (у детей).

Прокалить в духовке три ореха вместе со скорлупой, пока не станут темно-коричневыми. Когда орехи остынут, истолочь их и прибавить к ним ложку рыбьего жира. Хо-

рошенько почистить больное место и смазать его несколько раз приготовленной жидкостью.

ЭКЗЕМА, которая образуется в результате работы со стиральными порошками, лечится следующим образом. Ежедневно делать ванночки для рук, растворяя в воде одну чайную ложку питьевой соды. Ванночка должна продолжаться 15-20 минут. После чего на десять минут руки следует погрузить в слегка подогретое оливковое масло.

ЭКЗЕМА.

1. Букет лесных цветов отварить и этим отваром облить больного.

2. После купания смазать больные места смесью из равных частей подсолнечного масла и уксуса.

3. Смазывать поражённые места смесью из тавота или машинного масла и бензина, взятых в равных пропорциях.

ЯЗВА (двенадцатипёрстной кишки, кровотечения).

Взбить один белок свежего яйца с одной чайной ложкой сахарной пудры и столовой ложкой оливкового масла. Десять дней подряд каждое утро натощак принимать по одной столовой ложке этой смеси.

ЯЧНИКИ (воспаление).

1. Отварить лесное сено и больному посидеть над паром. Процедуру принимать каждый день до исчезновения воспаления.

2. Больному постоять над паром, поднимаясь от нестираной овечьей шерсти, залитой кипятком.

3. Отварить кочан капусты, залить свежим молоком и больному посидеть над паром.

4. Больному посидеть над паром, идущим от проваренной чёрной редьки, политой оливковым маслом.

В. БЕЛЯВСКАЯ.

Элүүр энхын бэшгүүднээ

ӨӨНЭДНӨӨМНЭЙ ДУЛДЫДАХА

Ехээр хүжэрөөгүй үбшье хүн өөрөө өөргөө эдэгээж шадаха ёһотой гэжэ ханагдана. Зарим нэгэн нэгэ бага ханаабал, зүрхэ алдажа, ажалхаань гү, али эрхэлжэ, заагагүй эмшлэһэн газарта ошохо, табилга, үгышые хаа, бюллетень абахые оролдог. Зарим нэгэн бүхы наһаараа үбшэнби гэжэ бээ тоолодог. Ехэ хүндэ ажал хэхэ дурагүй, нээлгэнээд лэ ябаха дуратай. Тээд ярабши, бани ха юм даа ямаршые зон, зэмэлжэ бараниень болохогүй. Үбшэн хадаа үбшэн, үгышые хаа, үгы. Ехэнхидээ хүнэй өөрын досохи тамир. Ямар ханаа бодолтойби, тэрэнхээ болон ха юм даа. Ямаршые үбшэ эдэгээхэ янза бүрийн арга боломжонууд бии. Арад зоний хэр урда сагнаа хэрэглэжэ, бээ эдэгээхэ байһан элдэбин бодосууд, мүнөөнэй эмшлэлгын эмүүд гэхэ мэтэ ехэ олон.

Би өөрынгөө жэшээ дээрһээ ямар үбшэнүүднээ яажа эдэгээхэнээ, хүндэтэ уншагшад, таанадтайгаа хубаалдаха дуран хүрэнэ. Бага наһандаа хүйтэ нойто абажа, ревматизм энээнхэнь хүжэрөөд, зүрхэнэй үбшэн бии болошоо бэлэй. Жэлээрээ эмшлэлгын газарта хэбтэгдэн байха. Эндэ хэбтэхэдэм, алгаар дүүрэн эмүүдые уухыем үдэрэй гурба дахин үгэхэ, халуунтай хаа, халуунтай эмье орхёод, бэшые уунгүй, саарһанда орёожо, саана хэжэрхидэг нэм. Тийхэдэ химин бодосууд ехэнхидээ бии байһанинь аха зах хунүүднээ дуулаһан байгаа, хүнэй нэгэ үбшён арга, нүгөө тэрэнхээ элүүр элгэ уухыень халгааха гэжэ ойгодоог байгаа. Мүнөө ханаадаа, тэрэ олон эмүүдые үдэртөө гурба дахин уугаа наамни, жэл соо юу хэхэ байгаа бээдэмни? Эмшлэлгын газарһаа гараһаар табан метр харайжа шадагшагүй нэм. Тиймэнээ өөргөө ехэ олохо, бээдээ шанга харюусалга таяад, үдэр бүри бага багаар харайжал мэдэхэб, үе мүүсөө хүдэлгэхэ, нүүлэй нүүдэ штанга, гиир гэхэ мэтээр бээдээ хорлодо хэ хэхээр, жэл үнгэрһэн хойно үбшёншые мартагдажа, табан модо зайд табан хүбүүд сооһоо дүрбэдэхи гүйжэ эрээ нэм. Энэ сагнаа хойшо мүнөө болотор бээ хорлодо ябагшаб. Тийн үе мүүсн үбшёншые үгы боложо, зүрхэнэй зүбөөр сохилдог гэжээ. Эндэ бээ ямараар хоринобиш, гэнтэ гэнтэ түргэдэнгүй, бага багаар нэмээжэ, бээ ойгодоо хорихо хэрэгтэй. Энээнхээ гадуур хүн өөрөө үбшээ мартаха хэрэгтэй, хэтэ энеэжэ, хүхижэ, ажалдаа найн таараад, хүн зондо найниие хэхээ оролдохо. Ямаршые эдэ уһа уухадаа, энэми ехэ эм гэжэ ханаха. Найнаар бээдээ тааруулжа, амта шэмьень өөрөө амталжа эдихэ ёһотой. Үшөө нэгэ юун найн бэ гэхэдэ, бээдээ нэгэ дээшнэ үргөөд, унжынгүй, хальпингүй найнаар хубсалхые оролдохо арга шадалаараа. Өөрөө угаагаад, арилгаад, сээрлээд, бээ шангаар баряад ябахада, ехэл найн. Намганайнгаа гарые нэгэ хаража болохогүй. Хээзэ угаахаб, хээзэ шанахаб гэжэ хүлээһэнэй хэрэггүй. Хуу өөрөө хээд ябахадаа, мэдэнэ ха юмши, энэми таарана, энэми бээдэ найн гэжэ. Эндэ нэгэ хэдэ үгэнүүдые үлүү бэшээ гэжэ үе ханагты.

Юундэб гэхэдэ, энээнхээ дулдыдажа, хүнэй бэшин элүүр, тэнхэн харагдана бэшэ гү? Үбшэнэй эгээ хүрөө хада, болнидаа яажа ошонгүй байхаби, ошохо ёһоороо ошохош. Эм дом бэшээ үгэхэдэн уугаад, өөртөө зорило табяагүй болобол, хэбтэжэл байхаш. Жэшээнь, нэгэ шалтагаанаар халуураа болобол, гурбан хоног хэбтээд лэ, найн болохо гэжэ бээдээ шанга хэлээд туршагты, эм дом уугаад, газа досоо ехээр ябангүй. Тийгээд, үнхөөрөөшье, гурба хоноһон хойно эдэгээхэн байхат. Бүхы юумэндэ ханаагаа зобоходо, бээдэ баһа муу байдаг. Энэ ушарһаа гарахын тула, өөргөө шэмхэжэ, хүсэ шадалаа хараад, бага багаанаар түсэб табихада, найн. Нэгэ үдэрөөр бүхы ханажа ябаһан юумэнши бүтэжэхгүй ха юм даа. Энэ шалтагаанһаа боложо, зүрхэнэй үбшэн хүжэрдэг. Бүхы юумэндээ намууханаар, сэдхэлээрээ оролдон хүдэлхэ. Ажал дээрээ атаа жүтөөндэ орохогүйгөө оролдохо, хомхойржо, хобшолжо ябабал, хүнэй наһан богино. Нэгэтэ залуу ябахад, нюурынми саа үбшэн дайраа бэлэй. Эндэ өөргөө толидо хараад таяагүй нэм, ай бурхан. 9 см нюурайми голһоо хажуу тээшэ хазайшанхай, аман, хамар, нюурынми харахын аргагүй байгаа нэм. Юумэ эдихэдээ хахадын хоолой руушни орохо, нүгөө хахадын газашаа гоожохо, гайтайл нэн даа. Эндэ одоо өөртэйгөө тэмсэхэл саг эрээ бэлэй. Гурбан хара болоод лэ нүхэр эдэгэхэ, нюурын тэгшэрхэ ёһотой гэжэ бээдээ шанга хуули табитаб. Тийгээд үдэр бүри нюураа толидо хаража байхагүйн тула, хуу абажа саана нюураад, юунэйшэ болоогүй юумэндэ ханаа амар ябахые оролдохош. Ганса эдэхэдэшни, аманин хүшүүн байха. Бээдээ нэгэ ши эдэгэхэ ёһотойш гэжэ өөрөө өөртэйгөө хөөрлэдэн ябахаш. Үнхөөрөөшье, гурбан хара болоһон хойно, гэрэл толидоо хараһамни, заһаршан байгаа бэлэй. Энэээр юу хэлэхээ ханааби гэхэдэ, хүнэй доторой хүсэн юушые динлэжэ гарадаг лэ байна даа.

Хойто жылын баһа баруун гарни, хүхөөр сабшажашье байхада, мэдэн гэжэ үгы бэлэй, гарайми хургад хүдэлхэгүй. Нэгэ хара үйлөө үзөө нэм. Баһал түрүүн хэлээшээрээ хары болор үгтөөми хара болоод, найн болошоо бэлэй. Жэгтэйш юм гү гайхахаар. Энэ сагнаа хойшо аһар баһар үбшэнүүдэ үгы хэхын тулаа, өөртөөл найдаха, өөрынгөө хүсэ тэнхэнэй ямаршые хүндэ байха ёһотой. Эгээн түрүүн ямаршые үбшэнэй эрээ хада, бээдэ хула табяжа болохогүй, нэгэл урагшаа эрмэлзэхэ. Амаралтынгаа үдэрнүүдые найнаар, ханаа амар аршаан уужа, эм дом болог гэжэ нэгэ ханаа ёһотой. Айл бүлэ болоо хадаа бээ бээдэ найнаар хандаха, хэрээдэхэ шалтаг байгаашые хаань, бээдэ бариха, найнаар ойлоготойгоор үхибүүдээ хүмүүжүүлхэ, бурхандаа, нютагайнгаа обоо тахилнуудта жэл бүри мүүргэхэ, нүгээдэ хүндэлдэнгүй ябабал, ши элүүр энхэ бэрхэ хүнши. Бүхы хүсэ шадалаа элүүр ябахын түлөө үгэн, залууһаан оролдожо яба!

Элбэг МАНЗАРОВ.

(Продолжение. Начало в предыдущих номерах).

КЛИН КЛИНОМ, ОЖОГ - ОЖОГОМ

Раз уж я заговорил об ожогах, то давайте вспомним, что когда мы торопимся, особенно по утрам, с нами иногда случаются разные мелкие неприятности - в том числе ожоги.

Существует много способов, как лечить ожоги. Например, дотронуться обожженным местом до мочки уха (если, конечно, можно дотронуться). Очень хороший способ - это уринотерапия, а также холодная вода с мылом.

Но я вам расскажу об уникальном и самом мощном способе лечения ожогов. Я проверил его на себе и на своих пациентах.

Что же нужно сделать, если у вас появился насморк? Нужно сорвать одно соцветие, хорошо размять, чтобы появился сок, и смазать им в носу. Повторите эту процедуру 3-4 раза в течение дня.

И вы заметите, как насморк очень скоро пройдет.

СОВЕТЫ ДОКТОРА ПОПОВА

КАК ГРЕЕТ ЛЕД

Все знают, что гайморит лечат прогреванием. Но можно очень хорошо разогреть гайморы пазухи в области лица и с помощью льда. Не удивляйтесь, именно льда.

Нужно заморозить воду, взять кусочек льда и подержать его у больного места. Или повдигать по больному месту, чтобы почувствовать холод. А затем нужно очень сильно растереть это место, чтобы внутри все разогрелось.

При таком лечении холод станет сигналом к разогреву, и вы перестанете бояться холода, потому что он, как включатель, будет вызывать в больном месте ощущение тепла.

Но процедуру эту нужно делать не один, не два, и не три дня, а несколько недель. И тогда хронический гайморит, который никак не удавалось вылечить, даже хирургическим путем, отступит.

ХОРОШИЙ МЕД ЛЕЧИТ ХОРОШИЙ НАСМОРК

Если вам с утра мешает улыбаться и чувствовать себя бодрым насморк или хронический гайморит, то метод, о котором я вам расскажу, позволит вам быстро и эффективно от них избавиться.

Нужно взять хороший, натуральный мед, лучше всего майский. Сделать два жгутика из бинта, обмакнуть их в мед и, хорошенько им пропитать. Еще взять кусочек меда величиной с горошину - если он засахарился, а если жидкий, то пропитать им кусочек бинтика. Положить этот пропитанный медом бинтик на большой палец, прижать к небу и удерживать его языком. А жгутики вставить в нос, примерно на глубину в 2-3 сантиметра. (Этот метод лечения не вреден и детям, даже самым маленьким.) В начале процедуры вы почувствуете легкое жжение, затем жжение усилится и появится ощущение тепла. Терпеть нужно столько, сколько сможете. (Конечно, если у вас нет аллергии на мед.)

Если насморк и гайморит пройдут еще только через несколько дней, то настроение вы сможете себе поднять сразу же - как только вы, с жгутиками в носу, подойдете к зеркалу и посмотрите на себя или покажетесь своим близким. Я не сомневаюсь, что настроение у вас мгновенно улучшится.

И уверен, что через 2-3 дня или через неделю у вас пройдет хронический насморк и гайморит.

ЕСЛИ ЗАБОЛЕЛО ГОРЛО

Когда я работал участковым терапевтом, то в случаях заболевания горла, ангины, тонзиллита, каких-либо повреждений в горле назначал лечение раствором фурацилина.

Фурацилин - это безопасное и действенное лекарство. Но перед тем, как полоскать горло этим раствором, я советую прополоскать горло раствором питьевой соды, чтобы убрать слизь - фурацилин действует тогда намного лучше.

Чтобы еще более усилить эффект, можно в раствор фурацилина добавить несколько капель спиртовой настойки календулы.

Не забудьте, что раствор фурацилина должен быть теплым и полоскать им горло нужно 4-5 раз в день по 2-3 минуты. Можно полоскать и чуть дольше - по 5 минут.

Не сомневайтесь, что благодаря этому лечению горло у вас очень быстро пройдет.

ЛЕЧЕБНЫЙ КЕРОСИН

Ангины, фарингиты, ларингиты, тонзиллиты - я уже сказал, как советую их лечить. Но существует очень старое и действенное народное средство, которое незаслуженно забыто. Это средство получается в результате перегонки природных продуктов. Нет-нет, это не самогон. Это - керосин.

Если болит горло, нужно взять очищенный керосин (только ни в коем случае не авиационный!), добавить в него несколько хвоинок любого хвойного дерева, затем смочить палец и смазать больные места. Если же хотите помочь другому, смочите ватку и смажьте покрасневшие места.

Перед этой процедурой хорошо выпить теплый чай - чтобы смыть слизь.

Уже через час вы почувствуете, что горло больше не болит. И запах керосина станет для вас не менее приятным, чем запах самых дорогих духов.

Из книги

«Советы доктора Попова»
(Продолжение следует).

Ойн баяр

ЭХЫНГЭЭ ОРОНДО ЭГЭШЭ ЭРИЛТЭТЭЙ

Мясокомбинат тосхондо түбхинэн жарга гаран жэлэй түүхэтэй мэргэжэлтэниие бэлдэдэг 8-дахи ППТУ оёдолой, эдэз хоол буйлуулгын, мяханай һалбаринуудта гол анхаралаа табидаг онсотой. Олохон жэлэй туршада үрэ дүн ехэтэйгээр тус хургуулида Буряадай габыята багша, ажа-лай ветеран С.Д. НОХОРОВА багшална. Наяхана Светлана Дамдиновна республикын хэмжээндэ һонирхолтой хэшээл барижа, Буряадай мастернуудай зүгһөө үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн байна.

«ХҮНДЭТЭЙЛ ДАА, БАГШАМНАЙ»

«Ажалайнгаа намтар мяханай комбинадта эхилһэн байна. Удаан нилээд олон газарнуудта хүдэлөө аабзаб даа. Харин түгэсхэл тээшээ дахинаа мяханай комбинадта хабаатай хургуули руу бусажа ерэнэмни минии табилан байшоо ха», - гээд, Светлана Дамдиновна хөөрөө һэн. Хаанашье ажал-лахадаа, шэлэһэн мэргэжэлдээ үнэншэ сэхэ байһыень тэмдэглэхэ шухала. Зүүн Сибириин технологическа институттай мяха болоод һү үйлдэбэрилгын таһаг 1973 ондо түгэсэһэн байна. Тэрэ гэхээр эдэз хоол бэлдэлгын

Таксимогой 17-дохи училищида тогоошодой хургалгын таһаг байгуулан дүршэл ехэтэй мастерай Улаан-Үдэ бусахада, 8-дахи училищид руу мастерар уриһан байна. Тиигэжэ һүүл тээшээ багшалжа эхилээ.

Дээдэ категориин багша гэхэн үндэр нэрэ зэргэдээ хүрэмэ бэрхэ байһыень нарын нээмэл хэшээлүүдын мүн лэ гэршэлээ. Илангаяа эмхидхэһэн «Мисс намар» гэхэн хэмжээниин олоной анхарал татаа. Амтан эдэз буйлуулха аргатай гэрэй тогооной эзэн болохо

һалбарида 30 гаран жэл ажаллаһаар. Түрэлхи инсти-тудтаа хоол барилгын газарай нээгдэхэдэ, Светлана Дамдиновнагай хубита мүн лэ бии. Тиихэдэ үйлдэбэрилгын таһагыг даагаад ябаа бшуу.

Һүүлдэ 12-дохи лицейдэ тогоошодой мастераар амжалта түгэс хүдэлжэ байһанаа, хани нүхэрөө дахан, Таксимо руу зөөһөн.

«Үхибүүдэйнгээ үндыхэдэ, эрдэм ном олгоохо зорилготой Улаан-Үдэеэ бусаһан уладбди. Гурбан үхибүүдн дээдэ хургуулинуудыг дүүргэһэн, айл бүлэ болонхой. Аша, зээнэрни ургажа байнхай. Наһанайнгаа амаралтада гарабашье, ажалаа хээдлэ ябаһаарби», - гээд, манай Светлана Дамдиновна хэлээ бэлэй.

эхэнэрнүүд эндэ хаба шадалаа туршалсаһан байна.

- Эдэз хоол бэлдэхын тула мүн лэ дүй хэрэгтэй гээшэ. Светлана Дамдиновна ямаршы эдэз буйлуулха, ямаршы шэрээ шэмэглэхэ шэдитэй, - гэжэ шабинарын хэлээ һэн.

«400 гаран шабинартай манай хургуули гол түлэб мяханай комбинадта хүдэлхэ мэргэ-жэлтэдые бэлдэнэ. Учили-щиимнай директор Л.В. Тюменцева түрүүтэй бидэ һайн мэргэжэлтэдые бэлдэхые орол-донобди», - гээд ажал тухайгаа хөөрэнэ.

Үдэр бүрийн хэшээлүүдһээ бүридэһэн багшын ажалада Светлана Дамдиновна хүндэтэй хүдэлһөөр.

Сарюуна ЭРДЫНЕЕВА.

Алтан дэлхэй дээрэ эгээл түрүүн хүн үри боложо түрэхэ тон ехэ харюусалгатай, одо заяатай, хойноо олонине да-хуулха нангин үүргэтэй Нам-жилма Нанзатовна БАЛЬЖИ-НИМАЕВА бүхы наһаараа аба, эжыгээ хүндэлжэ ябадаг юм. Арбан хүүгэдые үндылгэһэн, түрэлхидэйнгөө 2 үхибүү үргэлсэһэн буянтай Эхэ-Герой Цыбжит Балдановна Цыден-доржиева эхынгээ, Агын Ушарбай нютагай хүндэтэй багша Бальжинима Нанзатович Нанзатов эсэгынгээ шуумар шуруниие, һайхан сэдхэлые, гүн ухаан бодолые бээдээ, толгойдоо шэнгээн абанан түргэн бэрхэ, хөөрүү зугаатай, сэдхэл бодолтой, эрилтэ ехэтэй эгээл ехэ эгэшэ (Агадаа «абжаа» гэдэг) болоһон Намжилма басаган 1946 оной намар түрэн бэлэй.

«Гансаһаа газар дүүрэхэ» гэжэ буряад зон хэлсэдэг ха юм. Түбэдэй, буддын шажанай ёһоор 108 тоо ехэ үргэмжэтэй. 108 халуун амин гээл, 108 аша гушанар, зээнэртэй, зээнэртэй болоһон хүндэтэ эжынь тээ-мэндэ бурханай орондо мордоо. Баһаһаа ажалша, бэрхэ аба, эжыгээ сугтаа 1961 онһоо хурган-хуса харалсаһан хүү-гэдынь, тэрэ тоодо Намжилма басаган хара баһаһаа малша, ажалша болоо һэн.

1967 ондо Улаан-Үдэ ерэнэн, залуу наһаа үнгэргэһэн Нам-жилма Нанзатовнае «Буряад үнэн» газетын редактор Ц.Ц.Цибудеев урижа, 3 жэл соо бэрхэ машинистка болгоо бэлэй. Ульгам буряад хэлэтэй, бэрхэ шуран залуу басаган эндэ амжалтатай хүдэлөө.

Гэр бүлынгөө асуудалаар, хадамда гараһан залуу басаган «Агынгаа үнэндэ» машинистка-оршуулагшаар ажаллаба, хоёр эрдэни хүбүүдые - Эрдэни Эрдэм хоёрые түрээб. Хани нүхэртээ Хоридо амжалтатай «Шэнэ Үдэ» газетэдэ хүдэлөөд, Улаан-Үдэеэ ерэжэ, Д.Ш.Яхунаевай уда-ридаар оперно театрта сек-ретарь-машинисткээр хүдэлһэн намтартай.

Искусство, дуу шуунда, хүгжэмдэ баһаһаа эльгэ нимгэтэй Намжилма Нанзатовна хүндэтэ эжыдээ «Карменһээ» эхилээд, бүхы оперо, балет харуулан, шагнуулан юм. Композитор Ц.Шойжонимаевай, дуу бэ-

шүүлэгшэ-аранжировщик А.Бу-тухановай туһаламжаар, бэр-хээр дууладаг зээ басаган Эржена Санжиевань «Сагаан һара фестиваль» гэхэн теле-визионно фестивалиин Гран-при шанда хүртэжэ, түрэлхидыень баярлуулба, жаргуулба. «Зүрхэ сэдхэлыемни баясуулан Л.Сахьянова, Л.Линховоин, П.Абашеев, Д.Дашиев, К.Базар-садаев, бусадые үдэшэ бүхэндэ шахуу хаража, шагнажа баясадаг нэмби. Удангүй танай эжы - Гыма Бадмаевна Дарие-ватай (ахамад бухгалтер байгаа), редактор, бэлигтэй уран зохёолшо Цыденжаб Арса-ланович Жимбиевтэй, Владимир Липатовтай, Янжима Петровна Баранниковатай, Николай Дамдиноватай хани нүхэр А.М. Дамдиноватай, уран зурааша Юрий Хорёновтой хамта хүүгэдэй «Хараасгай» гэхэн үнгэтэ журнал анха түрүү-шынхиеэ хэблэжэ эхилээ бэлэйбди. 1994 ондо Улаан-Баатарта ехэ наадамда хабаа-даабди, «Кирсан-шатарай» конкурс эмхидхэбди», - гэжэ тэрэ сагые Н.Н.Бальжинимаева омогорхон дурсана, хөөрэнэ.

2000 онһоо «Буряад үнэн» газетэдээ бусажа, арилгажа, сэбэрлэжэ байха уялгатай, шуумар зандаа, гүйдэлөөрөө шалаа угаадаг Намжилма Нанзатовна мүнөөшье хүсэхэ хүн угы бшуу.

Хөөрүү хүхюу, һайн наһаатай, дорюун зантай ёһотой эгэ-шэмнай залуушые, наһатайшые хүнтэй зохидоор хөөрэлдэдэг. Хорёод жэлэй урда тээ хуби заяагаа ниилүүлһэн Намжил-магай нүхэрын - үндэр сарюун

бэстэй, томоотой, сагаан үһэтэй, БГУ-гай доцент, психологийн эрдэмэй кандидат Галсан Батоевич Батоев Агын аймагай Сахиурта нютагта улаалзай хүбүүд омогтой Бадмацыренэй Батында түрэн юм. Олон шабинарые хүмүүжүүлһэн, хурганан, аша үрэтэйгөөр хүдэлһэн, 80 наһанай «хоройдо» дүтэлһэн Г.Б.Батоев - мүнөө жаргалтай эсэгэ. Юуб гэхэдэ, Намжилма Нанзатовнатай сууга уран зохёолшо Д-Р.Батожобайн балкон дээрэ тэрэ танилсажа, бэе бээе хүндэлэн, айл боложо, 62-тойдоо эсэгэ болоһониин гайхалтай, тон омогорхоомор байна. Ехэ хүбүүн Володинь 11-дэхи классай, харин бага Бальжинимань 8-дахи классай хургадан, эсэгэдээ адли түб түхэрэнүүд, хара ниодэтэйнууд.

Аха хүбүүн Эрдэнинь эжыдээ туһалдаг, харин Эрдэнинь евро-заһабарилга эхэдэг. Эрдэнинь хани нүхэр Валентина бэринь - багша мэргэжэлтэй. Эрдэниин - 3 хүүгэдтэй. Ашанараа харал-сажа, баясажа, ходол туһалжа байдаг Галсан Батоевич Намжилма Нанзатовна хоёр БГУ-гай хамтын байрада олон таһалгада ажаһуудаг, гэр байрашые өөһэдтөө засаһаа эридэггүй, ректор С.В.Калмы-ковто баяраа ходол мэдүүлэн, баяр баясхалан хүргэдэг байна.

Баһаһаа буряад литература, искусствуда тэгүүлдэг байһан Н.Н.Бальжинимаеватай хөө-ррэдэхэдэше урматой, элитэ зонтой, олон зохёолшодтой, артистнуудтай танил байдаг. Өөрөөшье баян бардам буряад хэлэтэй хадаа һонин-һонин статьюудые «Буряад үнэндөө» хэблэдэг юм.

Угаа уһанда хаяагүй, дүүнэрээ айл болгожо, ёһо заншлаа хүүгэдтэй дамжуулжа байдаг, үри хүүгэдээ хургажа байдаг Намжилма Нанзатовнае 60 наһанайн жаргалаар амар-шалаад, үхибүүд, ашанартнай эжы, абадаа гурбан зөөлэниие хүргэжэ байхань болтогой: үгын зөөлэниие, унгарини зөөлэниие, эдээнэй зөөлэниие!

Эжы, абынгаа буянда хүр-тэжэ, энэрхы һайхан хүгшэн эжы, аба жаргахатнай болтогой!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Н.Н.Бальжи-нимаева.

Гэр бүлын альбомһоо.

Үнгэрһэн неделиин чет-вергдэ манай редакцида нэгэ үндэр, сэбэр шарайтай эрэ хүн ерээд, уһан буряадаар орожо егдэһэн ушар шалтагаан тухайгаа хөөрөжэ үгэбэ.

Бадмасэрэн - Хитад гүрэнэй Үбэр Монголой Шэнэхээнэй хоодой харгана угтай хүн. Элинсэг хулинсагуудайн уг гарбал Агын тойрогой Үлирэнгэ шотаһаа эхитэй.

Бадмасэрэн наһаагаа ехээр алдаһанай удаа иигэжэ хөөрөбэ: - Аяар табан жэлэй хуга-саа соо наһан сооһоом нэгэ буряад басаганай дүрэ гара-нагуй. Энээхэн наһан соогоо нимэ сэбэр, даруу номгон басагые хаража үзөөгүйб. (Тиихэдэ хоёр гараараа тархья барина). 2001 оной май нарын һүүл багаар гү, июниин эхээр Хитад ороной Манжуур хото ошонон байна. Үдэшэ багаар хоол баридаг нэгэ газарта орооб. Энээхэйнгээ юуншые

Сэдхэлэйм дохёодо туһалыт

«БИ ШАМАЯА БЭДЭРНЭЭРБИ»

гэжэ нэрэтэйнь наһанайгүб, халаганаб. Орон сасуу энээхэн басага обёоржорхёо һэм. Энэ хоол баридаг газарнай йһала томошог зүүн хажууда баруун тээшээ хараһан үүдэтэй. Одоошье энэ басага түрүү-шынхее хараад дурлашооб, амар заяагаа, нойроошье алдааб, үнэнхэһөө зобожо ябанаб. Үүдэнэй хойто талада хэдэн буряад эхэнэрнүүдээр һуужа байгаа һэн. Мүнөөшье ниодөө анихадам, тэрэл шэгтээ һуужа байһан шэнги: хара үһэтэй, мойһон хара ниодэтэй, түхэрээн сагаан шарайтай, сагаан самсаттай, хори гаран наһанай хүүхэн һэн даа. Баруун хажуудань һууһан богонихон

үһээ шараар будаһан дүшэ гарамгай наһанай буряад эхэнэртэй хөөрэдэжэ байгаа бэлэй. Ород хүгжэм зэдэлжэ, залай гэрэл ялас-ялас гэжэ байгаа. Дүтэлжэ танилсаагүйдөө эдэ жэлүүд соо өөрыгөө ходо зэмэлнэб, шаналнаб. Бүхы наһанайм эгээл ехэ алдуу болоно, - гээд, уйдхартайгаар доошоо харан, нэгэ хэды соо абаагүй һууна.

2002 оной июнь нарада Бадмасэрэн хуралсалай хэрэг-гээр Япон гүрэн ошонон юм. Тэндэ гурбан жэл боложо, нютагаа бусаа. Хаанашьеб Бадмасэрэнэй ябаа һаа, энээхэн дангинань ходол ниодэниинь урда, хажуудань шэнги на-

нагадаг. Үдэрэй наһан, һүниин зүүдэн...

- Бадмасэрэн, газетэдэ бэшүүлээд, энэ басага олохоб гэжэ найдана гүт?

- Үргэн далайе гаталхаб, үндэр уулышье дабахаб. Росси ехэ гүрэн соо, Буряадай үргэн дайдааршые бэдэрнэб даа, шамаяа, нэгэтэ хараһан дан-гинамни! Нэрэ хаягытнай мэдэхгүйшые һаа, 2005 ондо бэдэрхээ ерээ һэм, мүнөө хоёрдохиёо Улаан-Үдэ ерээд байнаб.

Энэ сонин уншаһан хүн бүхэндэ, магад, танай дунда табан жэлэй саана Манжуур ошонон эхэнэрнүүдтэ ханда-набди: энээхэн ушар танил байгаа һаань, доро үгтэһэн утаһаар хонхожо болоно: 8(3012) 41-06-05, 62-91-78.

Туяна ГЫРГЕНОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Бадмасэрэнэй дурсан зураһан басаганиинь.

На конкурс «Ахын Агууехэ Шарлай»

В моем блокноте сохранилась запись о встрече с сестрой Ш.У. Аюшеева Сэжип Убушеевной. Это было 8 декабря 1967 г. в селе Хурга, где она жила. Тогда ей исполнилось 69 лет. Она всю жизнь проработала в родном колхозе. Имеет три награды (медали). У нее было четверо детей - из них трое дочерей и сын. Сын погиб на войне в 1941 году.

Мне было интересно поговорить с родной сестрой знаменитого Шарлай-таабая, как его часто называли окинцы. Тем более, на его малой родине Хурге. Семья Аюшеевых была многодетной. Старшим из братьев был Шарлай, следующий за ним Жап. Он жил в Балакте. Ему тогда было за семьдесят лет. Хотя он был значительно младше Шарлая, но выглядел на вид старше его.

Мы, как и все окинские буряты, - рассказывала Сэжип Убушеевна, - с малых лет приобретали хорошую трудовую закалку. Иначе нельзя, потому что жизнь была такая. Вот я, например, пасла овец и коров. Наш отец был из бедняков. Имел небольшое поголовье скота, лошадей и овец. Помню, как летом босиком рано по росе идушь пастись овец. Ногам холодно. Приходилось согреть их в свежем коровьем помете. Как только замечу, что корова "блин" отпустила, так сразу ногами туда, постоишь - постоишь, и теплей становится.

А домашнее "меню" в семье Аюшеевых было чисто бурятское, окинское. Излюбленный напиток - чай утром, аарса (молочное кушанье) и мясо, конечно. И дарами природы пользовались. Так, иной раз вместо чая березовый сок употребляли, да и таежный мэхээр (гречишка-горлец) поевали. Все в пользу шло. От родной земли питались, - замечает С.У. Аюшеева, - потому старые люди и на коленях, а мама я ни разу болела. Даже не представляла, что значит болеть.

С чувством гордости она говорит о брате своем Шарлае: "Он с малых лет был закаленным. На охоту во время холодов уходил без рукавиц. Вообще он ему были не нужны, он часто их где попало оставлял, забывал. Также бывало и с шапкой. А сейчас молодые в зимние морозы боятся на улицу нос высунуть".

А жили Аюшеевы также, как и все окинцы. Зимой проводили в деревянной восьмистенной юрте. А в теплое время года переезжали на летники. Неизменно их в сезонных кочевьях сопровождала походная печка - яндан. Кстати, о ней мной слышаны такие строки:

Эта печь, что всегда для таежника радость, мне в наследство от старого брата осталась. Безымянный умелец в кедровой глуши ей одежду искусно железную шил. И яндан, притороченный к луке седла, с пастухом неразлучен, где б тропа ни прошла.

Интересно было услышать из уст С.У. Аюшеевой упоминание об отряде Каландаришвили. Горная Аха, несмотря на свою географическую изолированность, на могла не остаться в стороне от грозных событий, вызванных Октябрьской революцией. Во время гражданской войны войска Нестора Каландаришвили под напором неприятеля были вынуждены вступить на окинскую территорию и по узким долинам реки Аха (Ока) двинуться в сторону Иркутской области. По словам местных старожилов, их партизанский караван растянулся на расстоянии от Хурги до Орлика (между этими населенными пунктами расстояние свыше десяти километров).

Сэжип Убушеевна вспоминает об этом событии, как о неординарном явлении. "Народу вооруженного было очень много. Мы все в тайге попрятались. Ведь они, партизаны, шли вдоль реки через горы Хургу. Все боялись маньчжуров: о них слухи, что это страшные люди, убивают. Но, добавляет она, - как после выяснилось, они были люди хорошие. Видимо, зря мы их боялись".

"Раз наш брат Шарлай охотился, - рассказывает С.У. Аюшеева, - и случайно наткнулся на двадцать заблудившихся, обессиленных красноармейцев. Вывел он их из дебрей, спас. Какими везучими и счастливыми оказались те люди, что в такой огромной тайге им встретился Шарлай-аха!"

Река Аха стремится свой быстрый бег. И здесь, в горах, обиделся человек, похожий на свой родные горы. Охотник-следопыт, познавший суть законов, по которым предки жили. Не ведал он, что самый трудный путь - взойти на перевалы новой жизни.

ОРЛЫ РОЖДАЮТСЯ В ПОЛЕТЕ

Становление Советской власти в Оке приходило непросто. Мятаж окинских бурят против партийно-большевистского произвола в 1930 году - одна из трагических страниц в жизни горного края. Сотни репрессированных окинцев - состоятельных людей, лам, шаманов и многих простых людей, обладавших чувством собственного человеческого и национального достоинства. И это при сравнительно небольшой численности жителей Окинского хошуна, как тогда называлась Аха, входившая в состав Тункинского аймака. Все это не могло не сказаться на судьбах самого района и его людей.

Какое было Шарлаю Аюшееву, которого часто изображали чуть ли не самым ревностным борцом за власть Советов в Окинском районе. Конечно, легенду о Шарлае создали во многом журналисты, и она подпитывалась образом самого Шарлая Убушеевича, которому время уготовило путь, схожий по своему драматизму

На малой родине Ш.У. АЮШЕЕВА

с судьбой шолоховских героев. Но эта особая тема.

Социальное происхождение Ш.У. Аюшеева, его жизнь тоже прошли проверку и испытание тем суровым временем. Роясь в документах Окинского архива, я, тогда сотрудник аймачной газеты "Малшан", во время поисков материалов о событиях 20-30-х годов в Оке, наткнулся на опись имущества Ш.У. Аюшеева - члена Хургинской коммуны "Союльн Хубисгал" от 25 февраля 1930 года. В ней перечисляются хозяйственные постройки: юрта (зимник и летник), амбар, стайки, огорода, поголовье домашнего скота (три коровы монгольской породы, один бык, хайнак, несколько телят, две пары лошадей и кобыл с жеребятами. Количество овец - пятнадцать и ягнят - пять. Указана и единственная охотничья собака. Из инвентаря упоминаются конская сбруя, потник, косы (литовки), сани, сумы, тулум - кожаный мешок, ведра, котел, а также охотничье снаряжение - дробовик, кремневка.

К тому времени Шарлаю Убушеевичу уже было за сорок с лишним лет. Как человек инициативный, он организовал у себя на малой родине две коммуны. С 1933 по 1937 гг. он возглавлял в Балакте колхоз "КИМ" (из книги Д.Г. Дугарова "Хадан ажалша хүнүүд", Улаан-Удэ, 1969, с. 21). Следует отметить, что идея проведения коллективизации в условиях Окинского района представляла задачу трудную. Окинцы жили разобщенно, небольшими улусами. Каждый вел свое немудреное хозяйство, надеясь только на собственные силы и способности. Как вспоминает один из старейших деятелей колхозного движения в Оке Б.Б. Никифоров, сторонник коллективизации, не имея никакого практического опыта ведения подобного рода хозяйства, на первых порах слишком часто совещались. По любому поводу созывали общее собрание и говорили до самого рассвета. После векового молчания люди заговорили, вступили в свободную дискуссию, дело доходило до критики и самокритики. Эта была для нас своего рода первая школа демократии (из газеты "Малшан", 1967, 2 марта).

Обладая незаурядным природным умом, знанием жизни и организаторскими способностями, Ш.У. Аюшеев достойно показал себя на руководящих должностях. Начиная с 1940 года он в течение шести лет возглавляет исполком Окинского аймачного (районного) Совета депутатов трудящихся, избирается депутатом Верховного Совета Бурят-Монгольской АССР, удостоивается высоких правительственных наград. Всесоюзную известность приносит ему корреспонденция И.Е. Турутובה (последней известия писателя, док ора исторических наук, увидевшая свет под названием "В Саянах" на страницах главной газеты страны "Правда" (1940, 12 декабря). В целом за всю его долгую жизнь о нем было немало написано. И по праву.

Но слава несколько не волновала Ш.У. Аюшеева. Он всегда оставался человеком из народа, близким и понятным простым людям, патриотом родной земли. Конечно, ему приходилось нелегко: "профессор таежных наук", он отдавался всю жизнь неграмотным. Подобно знаменитому Чапаеву, ему доводилось скреплять свои приказы и документы большим пальцем зрях. Недостаток образования он компенсировал своим авторитетом, умением обращаться с людьми. Как вспоминал мой отец С.Г. Дугаров, работавший в начале 40-х годов заведующим районом, молодое грамотное поколение окинцев, работавшее под началом Ш.У. Аюшеева, помогало своему руководителю по части ведения деловых бумаг. Шарлай Убушеевич относился к нам по-отечески тепло, всячески поддерживал, дорожил новыми кадрами. Даже обеспечил бронью своих помощников, но мы не воспользовались ею и под разными предлогами ушли на фронт. Некоторые не вернулись с войны.

Жизнь Ш.У. Аюшеева не была безоблачной. Он пережил большое личное горе. Летом 1940 года во время праздника в Кырене утонул в Иркуте его единственный сын Даши-Дондип. Он, по словам моих родителей, знавших его, был очень грамотным парнем. Высокого роста, статный, выразительной внешности. После окончания Кяхтинского педучилища работал ответственным секретарем Тункинской аймачной газеты "Красное знамя". Дружил с местной красавицей Раей Модокоевой. Она была с ним в день его рокового купания в горной реке. На похороны сына приехал Шарлай Убушеевич в сопровождении нескольких граничников из Мондинской заставы.

Даши-Дондип был дружен с моим отцом, выпускником Кыренской средней школы, которому он подарил на память свою фотографию с теплой дарственной надписью. Несколько

лет назад моя мать Е.Д. Дугарова передала ее Александре Шарлаевне - младшей из дочерей Ш.У. Аюшеева. Она живет в Орлике. Ветеран педагогического труда.

Ш.У. Аюшеев до конца своих дней сохранял завидную любознательность, интерес к жизни родного края. Дома ему не сиделось, нередко брал ружье и каждую осень уходил промышлять. Известный журналист В. Бараев, побывавший в Оке в середине 60-х годов, описывает выступление Шарлая Убушеевича на собрании работников райисполкома и райкома партии, где говорилось о текущих проблемах в жизни района: строительстве дорог, Дома культуры и здания новой школы. "Ш.У. Аюшеев, - пишет автор, - вышел к трибуне в легких унтах, в костюме, на котором красовались медали и орден "Знак Почета". Говорил он на родном языке, тихо, спокойно, даже как-то по-домашнему. Но слушали все его с таким вниманием, с каким люди выслушивают слова особо почитаемого человека. Говорил он не без юмора. Люди то и дело улыбались, а порой смеялись его шуткам. Такому человеку есть чем поделиться, есть что вспомнить, сопоставить жизнь прошлую и настоящую, взглянуть в будущее". ("Байгал", 1966, № 2, с. 150).

Тогда Шарлаю Убушеевичу было уже за восемьдесят лет. Прекрасный пример творческого долголетия и служения родному народу.

У каждого народа есть свои вожди и мудрецы, и аксакалы. О них напоминают высь и скалы. О них слагают песни и стихи.

Таков и незабвенный наш Шарлай с судьбой высокой истинного горца. Орел, взлетевший под лучами солнца, и осенивший крыльями свой край.

МУДРЕЦ ИЗ ПЛЕМЕНИ ХОНГОДОРОВ

В юные свои годы мне довелось верхом на лошади - единственным "вездеходе" в условиях горной Оки объехать весь горный край. Долгие часы беседовал со стариками, мирное от них узнал, чего не смог бы почерпнуть ни в одной книге... Ибо это касалось родины моих предков, истории отчего края, еще по достоинству не осмысленной и не воссозданной. Мною записаны родословные многих окинских старожилов "безымянных для мира больших знатоков". Среди них в моей увесистой окинской папке хранится и родословная Ш.У. Аюшеева.

Я не однажды бывал у него дома. При нем я ничего не записывал, лишь потом, по свежим следам восстанавливал наши беседы в памяти и заносил это на бумагу. Помню, как однажды днем, без всякого предупреждения я зашел к Шарлаю Убушеевичу. Он был один дома, в домашней простой одежде. Мы пили утренний чай. Я не распрощавшись своего почтенного собеседника о его партизанской одиссее и о событиях окинского мятежа 1930 года. Об этом я был хорошо слышал, что повторяться не имело смысла. Увостовалось, что и сам Шарлай-таабай как-то не был к этому предисловью.

На этот раз мой собеседник рассказывал о своем посещении Монголии - Хубсугульского аймака. Для окинцев - это традиционный сосед. В двадцатых годах монголы тоже "приобщались" к коллективизации. В их быт под влиянием бурят входили деревянные дома, известные в Оке под названием "соол". Шарлай Убушеевич удивлялся, что хубсугульцы предпочитали жить в войлочной юрте, а деревянные дома использовали как подсобное строение. "С монголами мне приходилось не раз общаться, - вспоминал Ш.У. Аюшеев. - Мы друг друга без труда понимали". Рассказал он мне любопытную легенду о том, как образовалось озеро Хубсугул. Сначала возник родник, из-под камня. Вода поднималась и разливалась, а камень, которым хотели "заткнуть" родник, превратился в остров. У берега поставили семь гор - долоон уула. Хубсугул называли морем - далай. Так же, как и Байкал.

Самым памятным свидетельством о встречах с Шарлай-таабаем является его родословная, о чем выше упоминалось. Дата и место записи - 29 января 1969 года с. Орлик. Родословная Ш.У. Аюшеева насчитывает семь поколений в следующей последовательности: Бэрэйн, Умадан, Хосхол, Налхан, Аюша, Убуша, Шарлай. Предок Бэрэйн происходил из рода боолдой, входившего в состав хонгодоров. Прибыл он в Оку из Хоймора (Тунка) для охраны гра-

ницы (хилэ хараха). Как известно, начиная с XVIII в. для несения пограничной службы от тункинских и аларских родовых групп направлялись по человеку от семьи. Где было не менее трех сыновей. Так образовались окинские сторожевые службы, известные по бурятски Ахын харуушан. Все они, как отмечал профессор Г.Д. Санжеев, побывавший в 1927 году в Оке, являются по происхождению хонгодорами. В связи с этим отметим, что буряты заселили восточносаянский край задолго до проведения российско-китайской границы в 1727 году. Об этом свидетельствуют культовые святыни и топонимика Оки, а также фольклор окинских бурят. Например, легенда о братьях Бурэнхане и Тархае, первыми обжившими долину реки Аха.

Что касается рода боолдой, он распространен не только в Оке и Тунке, но и в Закамье, и Аларе. Согласно данным, записанным С.П. Балдаевым от аларских бурят, Боолдой считается девятым сыном Хонгоодора (С.П. Балдаев - бурят ардагй аман зошголой тувчиг с. Улан-Удэ, 1968, с. 334). Небезынтересно привести поговорку о роде боолдой, услышанную мной от Ш.У. Аюшеева.

Бозо дутахагуи Не испытывающий недостатка в барде. Боолдой. Боолдой.

Здесь речь идет о бозо - барде (гуше, остающийся после перегонки молочной водки. Ее используют и для откорма скота).

По словам Шарлай-таабая, многие окинские роды-табин поддерживали родственные связи со своими тункинскими сородичами. Тункинский аймак после революции делился на пять хошунов: Горский, Коймарский, Харьютский, Туранский и Окинский. Ш.У. Аюшеев знал хорошо родовой состав окинских бурят, географию их исторического расселения. Его память хранила также памятные даты, как строительство Жаленского или Балактинского дацана. По его мнению, он был построен в 1906 году и имел 4 храма: Мамбын пумэ, Аюшын дасан, Диважан, Согшон дуган. Как коренной окинец, он слышал не раз сказания о Гэсэре, знал природные достопримечательности, связанные с именем героя бурятского героического эпоса. На его малой родине - в местности Хурга (бур. Хүүргэ) жили знатоки кузнечного ремесла, среди которых особенно прославился Жамба-дархан. Он сам проводил обряд почитания кузницы, кузнечного инвентаря. Возможно, название Хүүргэ происходит от слова Хөөргэ - кузнечный мех в память о знаменитых кузнечных дарханах.

Как отмечает этнограф Г.Г. Галданова, Шарлай Убушеевич Аюшеев принадлежал к тому поколению окинцев, которые "еще очень хорошо знали старину, жили духом еще живой народной культуры". Он был одним из основных информаторов для участников фольклорной экспедиции 1959 г., состоявшей из литературоведа-фольклориста Г.О. Туденова, поэта Дондока Улзутуева, тогда еще студента 3 курса Литературного института им. Горького и В.Ж. Мунконова - Кэри подберезных долин. Улан-Удэ, 2000, с. 39).

Р. Галданова приводит в своей статье (с. 19-20) текст призывания духов гор - покровителей Оки, записанный от Ш.У. Аюшеева и его земляка (из рода шурту хонгодор) Д.А. Мунконова - саянского Дерсу - производника профессора С.В. Обручева. Данный культовый текст состоит из более чем 60 стихотворных строк. В нем упоминаются все основные эхины - хозяйва саянских гор, начиная от Бурэнхана - владыки Мунку-Сардыка. Подобного рода призывания относятся к образцам культовой поэзии - характерной для окинских бурят. Именно здесь, в стране Хухэй, как в древности назывались Саяны, и споконья существовала традиция поклонения горами и родовым предкам. Ее носителями были хадаши или хади, которые исполняли эти своеобразные гимны в честь гор и духов предков - хранителей отчего края. Зачастую ими становились знатоки вековых обычаев, легенд и преданий, скотоводы и охотники, умудренные жизненным опытом и свято хранившие заветы седой старины. Одним из таких людей был и Шарлай-таабай. Кстати, слово "таабай" обычно переводится как "дедушка". Но в сфере культовой терминологии оно, как верно подмечено, означает понятие "жрец", тот, кто совершает жертвоприношения божествам духам-покровителям" (Галданова, 2000, с. 40).

По прошествии лет я думаю, что Шарлай Убушеевич при наших встречах несколько удивлял мой обостренный интерес к прошлой истории, к бурятской старине. Ведь тогда было время истматовской идеологии, страна вставала созидателей светлого будущего. Да и у самого Ш.У. Аюшеева была прочная репутация непоколебимого борца за власть Советов в горной Оке. Но так устроен человек, что в нем родное, извечное, впитанное с молоком матери и внушенное дыханием самой земли, живет и питает его сокровенную человеческую суть. И она неотделима от родины, родного языка, духовного наследия предков. Таким открылся мне Шарлай-таабай - неофициальным, мудрым бурятом, помнящим свои корни и истоки.

От Шарлая Убушеевича я записал редкую генеалогическую формулу из старинного призывания хонгодоров. Хон шубуун ухтабайди, Происхождение (наше) - птица лебедь.

Хотогойт монгол нхатайбди. Кость-родова (наша) - хотогойто-монголы. Ценность этого уникального дистиха заключается в том, что в нем соединены два аспекта родословной хонгодоров. Первый - тотемистичес-

кий, второй - этноисторический, указывающий на единство племени хотогойто и хонгодоров. Не случайно и то, что подобная архаичная формула сохранилась именно в горной Оке, исторически связующей Присаянье с Хубсугульским аймаком, где и поныне живут представители хотогойто.

Начиная с 90-х годов минувшего столетия по всей Бурятии наблюдается возрождение старых обычаев и традиций. Этот процесс коснулся и горной родины Ш.У. Аюшеева. В Оке в 1995 году прошла Гэсэриада и воздвигнут храм Гэсэра. Сбываются новое дыхание буддийские святыни. Проводится праздник дружбы - зб модоной найр, собирающий делегации Окинского, Тункинского и Хубсугульского аймаков. Набирает обороты хонгодориада, объединяющая соплеменников из горных районов Е-риятки, Приангарья и Монголии. У нас, ножья священной горы Хан-Уула, в сердце Оки, высится памятная стена, увенчанная скульптурным изображением лебеди - прародительницы хотогодоров.

Знал ли Шарлай-таабай, что так круто обломится 20 век. Но его земляки, наследники добрых дел и помыслов своих предтеч, собирают камни, разбросанные временем, и строят свое будущее. И каждый раз, на священных перевалах, у горных святилищ звучат слова древней молитвы - призывания к родине, ее хранителям-небожителям:

Ахын арбан гурбан улаан хада, Тринадцать красных вершин - Аха,

Арбан гурбан эхитэй Имеющая тринадцать истоков Аха баян дайда!.. Аха - богатая земля!..

Эту сакральную окинскую мантру произносили и Шарлай-таабай, и его предки, обращаясь к родным горам с верой в благополучие и процветание отчего края. Эту молитву произносят и современные жрецы-хадаши.

Все изменяет времени река. Не остаются белыми вершины. Прекрасна песня скрипки и смычка, но сердцу ближе ток тетеревиный.

У человека есть родной простор - источник дум его, лаври, свершений. Лишь перед светлым ликом отчих гор Шарлай в молитве преклонял колени.

Стремительно бегут годы, словно пенные воды реки Аха. Новый век, новое тысячелетие вступают в свои права. И на гребне сменяющихся друг друга эпох, в свете истины и доброты, происшедшие в минувшем. И высветившееся самое главное, неизбывное, непреходящее, преломленное в человеческих судьбах.

Как сказал поэт, большое видится на расстоянии. Это в полной мере относится к Шарлаю Убушеевичу Аюшееву, сыну Саянских гор, окинцу из племени хонгодоров. Вся его биография, в которой, как в капле воды, отразилась бурная и противоречивая история страны, принадлежит двадцатому веку. Но вместе с тем Ш.У. Аюшеев остается истинным окинцем. Так распорядились время и судьба, что он стал первым народным лидером в Оке. И достойно представлял своих земляков на разных уровнях власти. Он явился своего рода человеком-символом родного края.

Действительно, Шарлаю Убушеевичу был присущ в исключительной степени окинский колорит. В его походке было что-то от походки Субудая, только что сошедшего с коня. Речь, точнее интонация, была чисто окинская, замедленно-неторопливая, тягучая. Подобная интонация, характерная для старшего поколения окинцев, уже исчезает в воле современных окинцев - под влиянием литературного бурятского языка.

В Оке издавна существует традиция называть стариков, людей почтенного возраста словом "таабай", без упоминания отчества. В отношении Шарлая Убушеевича народ придумал меткое обращение - атаман таабай. В этом оригинальном словосочетании нашли отражение любовь и уважение простых людей к своему именитому земляку, признание его заслуг, оценка его характера.

Ш.У. Аюшеев прожил долгую жизнь, немного не дотянув до своего 90-летия. Для меня он представлял живую историю Оки. Отчетливо помню, как будто это было вчера, стоящего посреди зимнего Орлика какого старца в свившейся шапке, шапке с оплетающимися от повозки головы ушами. Он снимает надоевшую ему ушанку и держит ее подмышкой, и долго так стоит, представляя январскому солнцу свою седую, с коротко подстриженными волосами, голову. Мимо него пробегают стайками дети, то и дело оборачиваясь на него. Атаман-таабай стоит словно памятник самому себе - каменная глыба, обретшая человеческий облик. И вокруг него, как об обломок великой эпохи, бьются волны новой жизни.

В горах под самым небом, говорят, есть скалы - каменные изваянья богатырей Гэсэра, что стоят на страже золотого мироздания.

Не так ли образ твой, о наш Шарлай, и память о тебе в душе народа живут, покуда есть на свете край - земля Аха, подножье небосвода.

Баир ДУГАРОВ.

ПРИЕМ ВЕДЕТ ПРОФЕССОР ЧОЙЖАБ

Имя профессора Чойжаба стало известно в нашей республике с 1992 года. Доктор наук, лекарь монголо-тибетской медицины работает в университете Хух хото Китайской Народной Республики.

Желая расширить поле деятельности, за все эти годы он с успехом установил творческие связи с учеными Бурятии, с Центром восточной медицины, эмчи-ламами Иволгинского дацана. В частности, Чойжаб багши давал уроки по лечебной

практике хуваракам дацана, учил врачей Центра восточной медицины методам точной диагностики, правильному подбору лекарственных порошков, вместе с учеными отдела тибетской медицины БНЦ работает по составлению словаря лекарственных растений.

Вместе с тем, профессор Чойжаб занимается лечебной деятельностью, он стал известен как опытный и умелый диагност. Проведенное им лечение всегда положительно и эффективно.

Чойжаб багши в основном лечит сердечно-сосудистые заболевания, болезни внутренних органов, женские болезни, с успехом вылечивает такое сложное заболевание как грыжа спины.

Адрес приема профессора Чойжаб:

ул. Линховойна, 8, здание Красного Креста. Все дни, кроме воскресенья с 9 до 12 ч. дня. С 15 ч. до 18 ч. - прием ведет его ученик Буин Жаргал.

Амаршалга

ҮЛЗЫ ХЭШЭГЬЕ ХҮСЭЭЛ ТАНДАА

Манай эгшэ, БСМП-дэ 25 жэл соо хүүгэдэй педиатраар амжалттайгаар ажаллажа байһан Буряад Республикын габьяата врач **Александра Будаевна ГАРМАЕВА** эдэ үдэрнүүдтэ 70 наһанай дабаанда хүрээбэ. Заха холын Захааминай аймагай Сагаан-Мориндо түрэн, Сахирга хургуулида хураһан, Эрхүүгэй медицинскэ институт дүүргээд, Холтоһондоо хүүгэдэй врачар хүдэлөө.

Хүндэтэ эгшээ 70 наһанай ойн баяраар халуунаар амаршалан, үрээлэй дээжые хүргэнэбди:

Альган дээрэ үргэнэн Аба, эжыгээ баясуулаат, Аглаг тоонто Захааминһаа Алдар сольень баяжуулаат, Эдир заахан хүүгэдые Энхэ элүүр болгоолта. Энэрхы найхан сэдхэлтэй Эжы боложо жаргаалта. Үдэр бүхэндэ жаргалай найхание үзэжэ, Үглөө бүхэндэ наранай гарахые хаража, Үрээлэй найхание шагнажа, Үлзы хэшэгтэй, үнэр баян нуухатнай болгогой!

Амаршалагшад: аха дүүнэрын, түрэл гаралын.

«БУРЯД ҮНЭН» СОНИНОЙ 85 ЖЭЛЭЙ ОЙДО ЗОРЮУЛАГДААН «АХЫН АГУУЕХЭ ШАРЛАЙ» ГЭНЭН ДУРАСХААЛАЙ КОНКУРСЫН ДҮНГҮҮД

Буряад-Монголой АССР-эй бүридэлдэ Ахын аймагы байгуулагдай нэгэн, тус аймагта гүйсэдхэхи засагы ударидаһан, Буряад-Монголой АССР-эй Верховно Советэй түрүүшын зарлай депутаттаар хунгагдаһан, Дайшалхы Улаан Тугай, «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденото олонитын ажал ябуулагша Шарлай Убушевич АЮШЕЕВ тухай дурасхаалай «Ахын Агууехэ Шарлай» гэнэн конкурсын дүнгүүд согсологдобо.

Төг дундань Ш.У.Аюшев.

Түрүүшын гурбан хуурида Буряадай арадай уран зохёолшо гараба. Эдэ хэд бэ гэбэл, конкурсын лауреадууд болоһон **Баир Дугаров** «Славный сын Оки» (7.12.06), **Шагдар Байминов** «Шарлай Шарлай хоёр» (23.11.06), **Бадма Шойдоков** «Уулын бүргэд» (19.10.06). «Ахын Агууехэ Шарлай» гэнэн теле-зураглал харуулан Гүнсэма Тудупова мүн лэ лауреат болоо.

КОНКУРСЫН ДИПЛОМАНТНУУД:

Владимир Галсанов «Шарлай таабай» (4.05.06), **Самбу Биданов** «Гайхамшагта хүн» (2.11.06), **Валентин Дамбинов** «И высок высокою Саян» (16.11.06), **Мармай Жамьянов** «Большой патриот родного края» (28.09.06), **Нина Токуренова** «Түүхын тооһо манан сооһо Шарлай таабай мифэрэн харагданал» (30.11.06), **Ида Ангархаева** «И снится мне Орлик» (23.11.06), **Людмила Урбаева (Цыденова)** «Алдар сууга таабайе иигэжэ дурсанаб» (16.10.06), **Лариса Доржиева** «Зутараан сайень амсаһанби» (23.11.06), **Галина Дашеева** «Легендарный окинец» (14.09.06), **Энгельсина Жужаева** «Тайга для него не загадка» (30.11.06), **Евдокия Гончикова-Сымбелова** «Омогорхоноб» (2.11.06).

Хуушанай сонинуудые хэхэжэ, 1989 оной август нарын «Буряад үнэн» сонинһоо Филипп Балдаевай «Ахын Шарлай» гэнэн замай тэмдэглэнүүдые хэблээдэ бэлдэжэ толилуулан (23.11.06., 30.11.06) **Рыгзема Батомункуева, Галина Дашеева**, 1938 оной июниин 21-нэй «Буряад-Монголой үнэнһөө» Н.Бадмацыреновагай «Түүхэтэ үедэ дэбжүүлэгдээ» гэнэн мэдээсэл латаһаа мүнөөнэй бэшэгтэ оруулжа хэблүүлэн (5.10.06) **Юрий Будаев** мүн лэ конкурсын дипломантнууд болоо.

Ш.У.Аюшевэй дурасхаалай үдэшэ, конкурсын дүнгүүдые гаргалгын баяр ёһолол «Үлгэр» театрта декабриин 16-да үдэрэй 11 сарһаа эхилхэ.

Ш.У.Аюшевэй эзэ хүбүүн, мэдээжэ спортивна ажал ябуулагша, бизнесмен **З.И.Саханов** шангуудые барюулжа, зүжэглэмэл концерт табигдаха, дурасхаал ёһололгын үдэшэ үзэмжтэй найханаар үнгэргэгдэхөөр хүлээгдэнэ.

«Буряад үнэн» сонинной 85 жэлэй ойдо

«БУРЯД ҮНЭН»

«Буряад үнэн» - «Одон» сэтгүүл, сонинийнай гуламта, Биил даа эндэ гайхалгүй гэхэл. Шүлэг бүхэнэй шэдитэ урасхаал, «Буряад үнэн» - буурашагүй мэдээсэлэй дэбжэлтэ, урасхаал, «Буряад үнэн» - буряад хэлэнэй булаг, Шааян эндэһээ хэблэгдэн шуумайгаал. «Буряад үнэн» - буряад зоной хүлэг. Баян табан жэлэйн домог, Бодото байрань үндэһэниинь болоол. Нарин натуу хэлэнэйнай баялиг, Удха баян «Буряад үнэн» Угсаата зонийнгоо түүхыень үргэн, Наринаар сахигдана олоной хэрэг. Урагшаа шармай Бүгэдэ буряадай хоорондохи эблэл, дуугаа дуулан, Буряад номой мэдээжэ хэблэл, Урдаа хараха манай «Буряад үнэн». Багашууда зориулагдаһан Элбэг МАНЗАРОВ.

XVII ЖАРАНАЙ ГАЛ УЛААН НОХОЙ ЖЭЛ ҮБЭЛЭЙ ЭХИН ШАРАГШАН ГАХАЙ НАРА

Буряад литэ	22	23	23	24	25	26	27
Европын литэ	11	12	13	14	15	16	17
Гараг	Дабаа	Мягмар	Лагба	Лүрдэ	Баасан	Бимба	Нима
Нэрэ	Һара	Марс	Меркури	Юпитер	Солдон	Сатурн	Наран
Үдэр	понед.	вторник	среда	четверг	пятница	суббото	воскр.
Үнгэ	хүхэ	хүхэгшэн	улаан	улаагшан	шара	шарагшан	сагаан
Үдэр	Нохой	Гахай	Хулгана	Үхэр	Бар	Туулай	Луу
Мэнгэ	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан
Һуудал	түмэр	огторгой	уһан	уула	модон	хин	гал

Гарагай 2-то хуушанай 22 (декабриин 11).

Хүхэ Нохой, 3 хүхэ мэнгын, түмэртэ хуудалтай үдэр.

Бурханда мүргэхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, тангарнгаа болуулаха, эльбэ дараха, эм найруулаха, залаха, шуһа ханаха, төөнэхэ, уһан балин («чавдор»), лусуудай балин («лудор») гаргаха.

Энэ үдэр үри зээлиез бусааха, газар малтаха, үхибүү хүдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрһээ холо эльгээхэ мэтын үйлэнүүдтэ муу.

Хүнэй үһэ абаа наа, эгээн унган элбэг олохо.

Гарагай 3-да хуушанай 23 (декабриин 12).

Хүхэгшэн Гахай, 2 хара мэнгын, огторгойдо хуудалтай үдэр.

«Модон хохи» гэмдэгтэй, тон муу үдэр.

Иимэ үдэр бэри буулгаха, ута наһанай ном уншуулаха, үрэнэ тариха, мал худалдажа абаха, алдар солодо хамжаха, гэр бариха, хэшиг дуудаха мэтын үйлэнүүдтэ тон муу гэжэ харуулагданхай.

Хүнэй үһэ абахые хойшолуулахаар.

Гарагай 4-дэ хуушанай 23 (декабриин 13). Энэ нарада 23-най үдэрнүүд дабхасалдаба.

Улаан Хулгана, 1 сагаан мэнгын,

Бурханда, мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдтэ мүргэхэ, тэнгэри тахиха, лусуудта үргэл үргэхэ, абаһанаа бусааха, түмэрөөр уранай зүйл бүтээхэ, юумэ худалдаха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлаха, ута наһанай ном уншуулаха, даллага абаха мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Гэхын хажуугаар мал үүсэлхэ, үхибүү үргэжэ абаха, хүн дүрсээ алдаха, үхибүү хүдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрһээ холо эльгээхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэгтэ.

Хүнэй үһэ абаа наа, эг зөөри, эгээн унган элбэгжэхэ.

Гарагай 5-да хуушанай 24 (декабриин 14).

Улаагшан Үхэр, 9 улаан мэнгын, хада уулада хуудалтай үдэр.

Бурханда мүргэхэ, номнол хэхэ, тэрэниие шагнаха, дасанай, субаргын хуури табиха, ута наһанай ном уншуулаха, шэрдэг бүрихэ, нүүхэ, замда гараха, модоор, түмэрөөр дарха эхилхэ, лүн абаха, гэрэй хуури табиха, даллага абаха, бисалгал хэхэ мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Гэхын хажуугаар худалдаа наймаа эрхилхэ, ехэ хэрэг эхилхэ, хээрэ ажал эрхилхэ мэтын үйлэнүүдтэ муу.

Хүнэй үһэ абаа наа, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 6-да хуушанай 25 (декабриин 15).

Хандамаанарай үдэр. Зүгөөр тэрсүүд тэмдэгтэй, тон муу үдэр гэжэ харуулагданхай.

Шара Бар, 8 сагаан мэнгын, модондо хуудалтай үдэр.

Иимэ үдэр алибаа найн үйлэ үйлээжэ болохогүй гэжэ хануулаа.

Онсолбол, шэнэ гэр баринан айл халаха, хахасаха аюудда дайрагдаха; шэнэ буулгаһан бэри нүхэрһөө халажа ошохо гэмтэй болохо; дасан (дуган) баряа наа, ламанар (хубарагууд) тогтохогүй; замда гараһан хүн хулгайшантай, дээрмшэнтэй ушарха; үрэнэ тарихал, юунышье ургахагүй; нэрэ алдар олоһон хүн доройтохо; мал адууһа суглуулаа наа, зөөри болохогүй; хэшэг дуудбал,

даллага абабал, хоһон суурян болоод үнгэрхэ, хэшэгтэй бурхан ерэхэгүй. Тиимэлхээ эдэ бүгэдые тэбшэхэ шухала.

Хүнэй үһэ абаа наа, шодонэй хараа муудха.

Гарагай 7-до хуушанай 26 (декабриин 16).

Шарагшан Туулай, 7 улаан мэнгын, хиндэ хуудалтай үдэр.

Бурханда мүргэхэ, ута наһанай ном уншуулаха, амгалан байдалай хэрэг бүтээхэ, эм найруулаха, абаһанаа бусааха, эһээбэри табиха (тараг, айраг), тарнинуудые олоор уншаха, Нарада, нарада шүтэхэ, номнол хэхэ, хубсаһа эсхэхэ мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Зүгөөр замда гараха, мал үүсэлхэ, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, хүншүү гаргаха мэтын үйлэнүүд хорюултай.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа наа, зол ушарха.

Гарагай 1-дэ хуушанай 27 (декабриин 17).

Сагаан Луу, 6 сагаан мэнгын, гал хуудалтай үдэр.

Бурханда мүргэхэ, зальбарха, даллага абаха, буян үйлээхэ, нүгэлөө наманшалха, нүүхэ, түмэр хайлуулаха, номнол хэхэ, тэрэниие шагнаха, ута наһанай ном уншуулаха, эм найруулаха, субарга, сэргэ бурхан болон мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, андалдаа хэхэ, дайсание болон ада шүдэр номтодхохо мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Харин мал үүсэлхэ, ном оршуулаха, юумэ бузарлаха, хүниие шоо үзэхэ мэтые тэбшэхээр.

Хүнэй үһэ абаа наа, амгалан тэнюун байдалга хайн.

Конкурс «Лучшие люди Бурятии» («Буряадай түрүү хүнүүд»)

ПОЗДРАВЛЯЕМ «ЛАУРЕАТА ГОДА»

Прошло ровно 10 лет с начала проведения конкурса «Буряад үнэн» — «Дүхэрэг» «Лучшие люди Бурятии» («Буряадай түрүү хүнүүд»). За эти годы конкурс стал заметным, престижным явлением в общественной жизни республики.

В положении о конкурсе написано: «Красота души и тела, ум и талант, успех и достижения в деятельности, приносящей добро обществу и личности, и все то, что возвышает человека, должны быть достойным не только ближних, но и широкого круга людей». Действительно, это прекрасно, когда есть о ком писать, и есть кому писать, и родство их душ есть наше общее достояние.

Независимое общественное жюри определило «Лауреата года» — одного из лауреатов с каждого проведенного конкурса в течение 10 лет. Жюри придерживалось принципа разнообразия по возрасту, по профессии и деятельности.

ЛАУРЕАТ ГОДА

- 1. Шойдагбаева Галина Бадмажаповна - народная артистка СССР, профессор, трижды лауреат международных конкурсов.
2. Чойбонов Матвей Рабданович - настоятель буддийского монастыря «Дамбабрайбулинг», лекарь, астролог, лама, магистр народной медицины, Председатель совета молодых писателей РБ, почетный гражданин Республики Монголия, заслуженный работник культуры РБ, доктор буддийской философии, профессор, дид-хамба буддийской Сангхи России.
3. Калмыков Степан Владимирович - ректор БГУ, доктор педагогических наук, член-корреспондент РАО, профессор.

- 4. Жапова Доржима Мункожаповна - председатель сельскохозяйственного кооператива «Нива» Джидинского района, заслуженный работник АПК РБ.
5. Ивахинова Инна - чемпионка России и Европы по шахматам, мастер ФИДЕ.
6. Мархаев Вячеслав Михайлович - полковник милиции, кавалер ордена Мужества и медали ордена «За заслуги перед Отечеством II степени».
7. Асалханов Лев Алексеевич - генеральный директор ООО «Зол», инвестор и строитель ТЦ «Түмэр Морин», «Сагаан Морин».
8. Пшеничникова Раиса Ивановна - ректор ВСГАКИ, профессор, доктор педагогических наук.

- 9. Чимитдоржиев Ширав Бодиевич - ученый монголовед, доктор исторических наук, действительный член (академик) Петровской академии наук и искусств, почетный доктор академии наук Монголии, лауреат премии Правительства РБ им. академика П.Р. Атутова, награжден орденами Дружбы и Славы Чингисхана.
10. Дондуков Улзы-Жаргал Шойбонович - ветеран войны и труда, доктор филологических наук, профессор, академик Академии наук высшей школы, академик Петровской академии наук, кавалер многих боевых орденов.

ИЛАГШАД ТОДОРБОО

«Буряад үнэн» сониной 85 жэлэй ойдо зориулан сонсохогодон «Буряад үнэн»- «Дүхэрэг» сониной «Буряадай түрүү хүнүүд-2006» гэхэн конкурсын дүнгүүд согсологдобо.

КОНКУРСЫН ЛАУРЕАДУУД

БОЛОН ТОДОРБОО:
«Сагаан үбгэн-2006» («Вершина мудрости-2006») гэхэн номинацида:
Чимит-Цырен Санжиевай «Үүримин» - үндэр заяата одон мэтэ» гэхэн очеркын (9.11.06) герой - Республикын Президентын дэргэдэхи Аха захатанай соведэй түрүүдэгшэ, республикын ажалал болон дайнай ветерануудай соведэй президиумэй гэшүүн, ВАРК-ын соведэй гэшүүн Дамба Будаев; Тимофей Нимбуевай «Даланай дабаанда дарагдаагүй» гэхэн очеркын (2.11.06) герой - Буряадай журналистикын, дайнай ара талын ветеран, Буряад Республикын болон Россин Федерациин соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ, оршуулагша, «Зоной зол заяан» гэхэн очеркунуудай сургуулбарин автор, Хүндэлэлэй орденото Бато-Мүнхэ Жигжитов; Климентий Бадмаевай «Прирожденный лидер» гэхэн очеркын (23.11.06) герой - олонитын болон политическ ажал ябуулагша, Лениний, Хани Барисаанай, «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденото, «Эсэгэ ороной урда габыятай байһанай түлөө» II шатын орденотой медалаар шагнагдаһан түүхын эрдэмэй кандидат Вандан Базаров; Марина Хамнаевагай «Патриот земли, на которой родился» очеркын (30.11.06) герой - Яруунын аймагай захиргаанай гулваа, Буряад Республикын агропромышленна комплексын габыята хүдэлмэрилэгшэ, СССР-эй арадай депутат яһанан Дамби Дамбаев.
«Баатар Мэргэн-2006» («Батор Мэргэн-2006») гэхэн номинацида:
Сарюна Эрдыеевагай «Эрдэмэй орбёл руу дашһаанар» очеркын (30.11.06) герой - археолог, РАН-ай СО-гой ИМБИТ-эй эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ, БГУ-гай доцент, түүхын эрдэмэй доктор Банр Дашбалов; Степан Очировай «Энхэ-Булад баатарһаа эхитэй» очеркын (16.11.06) герой - Буряадай оперо болон баледэй театрай дуушан, Россин габыята артист Батор Будаев.
«Гуа сэсэн хатан-2006» («Женщина года-2006») гэхэн номинацида:
А.Гавриловай «Её святая к музыке любовь» очеркын (23.11.06) герой - композитор, Буряадай искусствын габыята ажал ябуулагша, Буряад Республикын болон Россин Федерациин Композиторнуудай холбооной гэшүүн, соёлой болон искусствын училищиин багша, Буряад драмын академическ театрай хүжэмэй таһагыне даагша Лариса Санжиева; Галина Дашеевагай «Эхэ хун шубуун мэтэ»

очеркын (16.11.06) герой - Улаан-Удын городской б-дахи больницын врач-педиатр, Буряад Республикын габыята врач, дээдэ категориин врач Эльвира Бадаева.
«Аласай холбоон-2006» («Мир и Бурятия-2006») гэхэн номинацида:
Николай Бадмаринчиновэй «Буряад хубүүмнай, Монголой академик» очеркын (23.11.06) герой - буряад угсаата эрдэмтэн, Монголой Эрдэмэй Академиин Бага Хуралай гэшүүн (член-корреспондент), Монголой Улас турын инженернэ академин бодото гэшүүн, профессор, Монголой хада уурхайн үйлэдбэрийн институтай зүбшэлэгшэ, «Алтан Гадаһан» орденотой, Ажалал Алдар Солын медалаар шагнагдаһан Дашабалай Батажаргал; Балжыма Цыбойковагай «Одотой харгыгаар ябыш даа, Жаргал!» очеркын (23.11.06) герой - Буряадай хүүхэдэй театр артист, Россин Үндэһэтэй театруудай «Алтан баг» фестивалин шангай лауреат, Буряад Республикын габыята артист Жаргал Лодоев.
«Аламжа Мэргэн Арюун Гоохон хоёр-2006» («Современная семейная пара-2006») гэхэн номинацида:
Бата-Мүнхэ Жигжитовэй «Эрдэмэй дээжэ эдлэхэ буянтай» очеркын (16.11.06) героинууд - ВСГТУ-гай багшанар, РБ-гэй эрдэмэй габыята ажал ябуулагша, прикладной математикын кафедрине даагша, техническэ эрдэмэй доктор, Эрхүүгэй Зам харилсаанай университетэ докторой диссертаци хамгаалгын соведэй гэшүүн, Россин Федерациин дээдэ мэргэжэлэй хуралсалай хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ - Арсалан Дугарович, финансын болон урьһаламжын талаар кафедрин ахаалгша багша Валерия Григорьевна Миждитон; Светлана Нимаевагай «Все лучшее - людям и детям» очеркын (23.11.06) героинууд - республикын агропромышленна комплексын габыята хүдэлмэрилэгшэ, Загарайн аймаг соогоо суутай «Бэхи ажал» гэхэн фермернүүдэй-таряшанай ажахын хүтэлбэрилэгшэ Булат Тумуржапович болон Ацагадай Агван Доржиевай нэрэмжэтэ, спортивно-элүүржүүлгын шэглэлтэй хургуулин директор, Россин Федерациин юрэнхы эрдэмэй хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ, Россин Федерациин габыата багша Жалма Дармаевна Чимитовтэн.
«Буян хэшэг-2006» («Милосердие-2006») гэхэн номинацида:
Дарима Эрдыеевагай «Эрдэм бэлигтэй, эди шэдэитэй» очеркын (23.11.06) герой - Дээдэ-Онгостойн «Хамбын хүрэнэй»

соржо-лама, «Диваажан» дуганине барига бодохоолгын үүсхэл бэелүүлэн Баяр Цыбыков лама; Балжыма Орбодоевагай «Абарагша бурхан - аргашан, аша буянтай багша - хүндэтэй» очеркын (30.11.06) герой - Буряад Республикын габыята врач, багша, БГУ-гай доцент Семен Цыреторов.
«Наран Гоохон-2006» («Мисс Дүхэрэг-2006») гэхэн номинацида:
Борис Балдановай «Урма зоригтой урагшаа дабыш даа» очеркын (30.11.06) герой - Буряадай үндэһэтэй 1-дэхи лицейин интернадай хурагша, хур харбалгаар спортын мастер, «Эрхим лицейст» гэхэн конкурсно хабаадагша Дулма Дамчиева; Василса Батуевагай «Дээдэ-Ивалгаая суурхуулажал байгыт» очеркын (23.11.06) герой - Дээдэ-Ивалгын дунда хургуулин хурагша, «Баатар-Дангина» гэхэн районно, «Ерээдүй руу алхам» гэхэн конкурсуудта илагша Баярма Жамбалога; Светлана Базаровагай «Арюна - символ чистоты и радости» очеркын (30.11.06) герой - Захааминай аймагай Дүтэлүүр нюотагай хүүгэдэй жэшээтэ «Эзмхэ сэсэг» ансамблин гол солистка, хуралсалдаа эрхимлэгшэ Арюна Данзанова;
«Будамшуу-2006» («Улыбка фортуны-2006») гэхэн номинацида:
Эрдэни Дарибазаровай «Аласай замда азатай ябаарай, Алдар!» очеркын (16.11.06) герой - Хэжэнгын лицей-хургуулин 11-дэхи классай хурагша, хүүгэдэй жэшээтэ ансамблин театрай артист, «Ерээдүй тээшэ алхам» гэхэн эрдэмэй-практическа конференцинуудтэ, информатикаар аймагай олимпиадануудта илагша, «Монгол зурхай» гэхэн электронно программнын автор Алдар Гомбоев; Эшин-Хорло Гомбоинэй «Жэгүүртэ хүгжэмөөр дэлхэйтэ сүршэн...» очеркын (30.11.06) герой - «Байгал» театрай артист, Буряад Республикын габыята артист, Монголой соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ Балдан-Цэрэнэй Баттүвшин.
Конкурсын дүнгүүдые дулдыданги бэшэ нитын журин гэшүүд согсолон гаргаба.
«Буряад үнэн» сониной 85 жэлэй ойн, конкурсын лауреадууде хүндэлэн ёһололын баяр байгша оной декабрийн 21-дэ үдэрэй 16 саһаа Буряад драмын академическ театрай байшан соо болохо. Олонитэ зоноо, конкурсно илагшадые үндэһэн сонинойгоо һайндэртэ уринабди.

«Символ

девяти знамен» («Юэн тугай хүлдэ»)
Итоги II, завершающего этапа Литературного конкурса «Буряад үнэн» - «Дүхэрэг» и Союза писателей Бурятии «Юэн тугай хүлдэ» («Символ девяти знамен»), посвященного 85-летию газеты «Буряад үнэн» и 800-летию единой монгольской государственности.

Лауреатами конкурса признаны:

В номинации «Литературоведческая работа малой формы» («Шэнжэлэл, шүүмжэлэл») - автор монографии «Космогонические представления в эпосе Гэсэр», преподаватель Альберт Уланов за исследовательскую работу по эхирит-булагатскому варианту эпоса «Абай Гэсэр хубүүн» - Булжамууртын орон - райская колыбель Абай Гэсэра» (за 30.11.06).
В номинации «Из мифов и преданий старины» («Нюотагай домогуудһаа») - ветеран войны и труда, доктор филологических наук Даша-Нима Дамдинов за статью «В поисках прародины монголов» (за 2.11.06), журналист Балдай Хензыхенов за рассказ «Убгэн Нашээнтын хөөрөөһөө» (2.11.06).
В номинации «Моя родословная» («Уг изагуурни») член Союза журналистов СССР и России, ветеран войны и труда Дагба Шагдуров за очерк «Стойбище «Маленький тэртэ» - об инородной родовой управе, основанной для обретения прав хамниганов, проживающих в долине Удаха (Снежная), (за 9.11.06).
В номинации «Юмор и сатира у Бадма баабай» («Бадма баабайнда баяртай, хүхүүтэй даа») - поэт-баснописец, журналист Элбэг Манзаров за юмористический рассказ «Намгадай хөөрээдөөн» (за 16.11.06).
В номинации «Невероятное в вероятном» («Жэтгэй ушарал болоһон юм») - активный внештатный корреспондент газеты «Буряад үнэн» Аубсан Цыренов за рассказ «Аршаанай эзэнэй эди шэди» - о своеобразии почитания хозяев Енгорбойского аршана (за 23.11.06).
В номинации «Я помню чудное мгновенье» («Миний мүшэн шиний мүшэнтэй...») - старейший журналист, активный внештатный корреспондент Даша-Нима Халхаров за серию лирических стихотворений «Энхэрэн наймагаа эльгэлэе гү?» (за 30.11.06).
В номинации «Бурят-монголы и мировое сообщество» («Бүхэдэлхэйн харилсаан: буряад-монголнуудай хуби заяан») - ветеран педагогического труда и тыла Анна Шоноева за зарисовку об ученом экологе И.Д.Дугаровой (за 30.11.06) - участнице российско-монгольской комплексной биологической экспедиции по вопросам защиты реки Селенги от загрязнения;
В номинации «Как я понимаю духовное наследие Чингисхана» («Чингисхаанай ёһо хургаалнууд, хуулинууд тухай») - внештатный корреспондент газеты Евгений Етобаев за серию исследовательских материалов «Фрагменты генеалогии Чингисхана и других бурятских родов» (23.11.06).
В номинации «Астрология и мистика в моей жизни. Вещие сны» («Зурхай судлал миний ажабайдалда. Зүнтэй зүүдэн») - народный поэт Бурятия Лопсон Гапхаев за очерк о магистре народной медицины М.Р.Чойбонове «Мэдэлшэ нүхэрнай иимэл агша» (за 16.11.06), ветеран педагогического труда Роза Дашиева за рассказ «Нама сахюусамни һэрэбэ» (за 30.11.06).
Итоги конкурса подвело независимое общественное жюри, состоящее из известных литературоведов, ученых, писателей и журналистов.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство
Генеральна директор - ахамад редактор А.А.АНГАРХАЕВ.
Редактор Г.Х.ДАШЕЕВА.
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: И.М.ЕГОРОВ, С.Г.ЕФИМОВ, И.Б.ДАГБАЕВ, В.Б.ПРОКОПЬЕВ, М.В.КАААШНИКОВ (Буряад Республикын Правительство), Ф.П.БОТОВА, Ц.Э.ДОРЖИЕВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), Т.В.САМБЯЛОВА (генеральна директорэй 1-дэхи орлогшо), Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА (редакторай орлогшо), Т.Б.ГЫРГЕНОВА (харюусагата секретарь), В.Г.ГОМБОЕВА, Н.Д.БАДМАРИНЧИНОВ, Б.В.БАЛДАНОВ, А.А.ФАДЕЕВА, В.Д.ДАМДИНОВА.
Хэблэлэй байшанай телефонууд: генеральна директорэй-ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54 (факс), ген. директорэй 1-дэхи орлогшо - ахамад редакторай орлогшын - 21-68-08, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-64-36, 21-33-61, секретариатай - 21-60-21; таһагууд: экономикын болон политикын - 21-54-93; «Морин хуур», «Вершины» журналнуудай редакци - 21-55-97; залуушуулай, оюутадай ажабайдалай болон олонитын хүдэлмэрин, «Одон» журналай редакци - 21-54-93; мэдээсэлэй - 21-67-81, спортын - 21-54-93, рекламны - 21-62-62, коммерческэ ажалал - 21-55-97, компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтерийн - 21-23-67.
Редакцида ороһон материалнууд шүүмжэлэгдээгүй, мүн авторнуудтань бусаагдаагүй.
Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нюотагай нэрэнүүдэй бэшэлгье хазагайруулан ушарта авторнуудһан харюусагатай. Редакциин һанамжа автарайхитай адли бэшэ байжа магад.